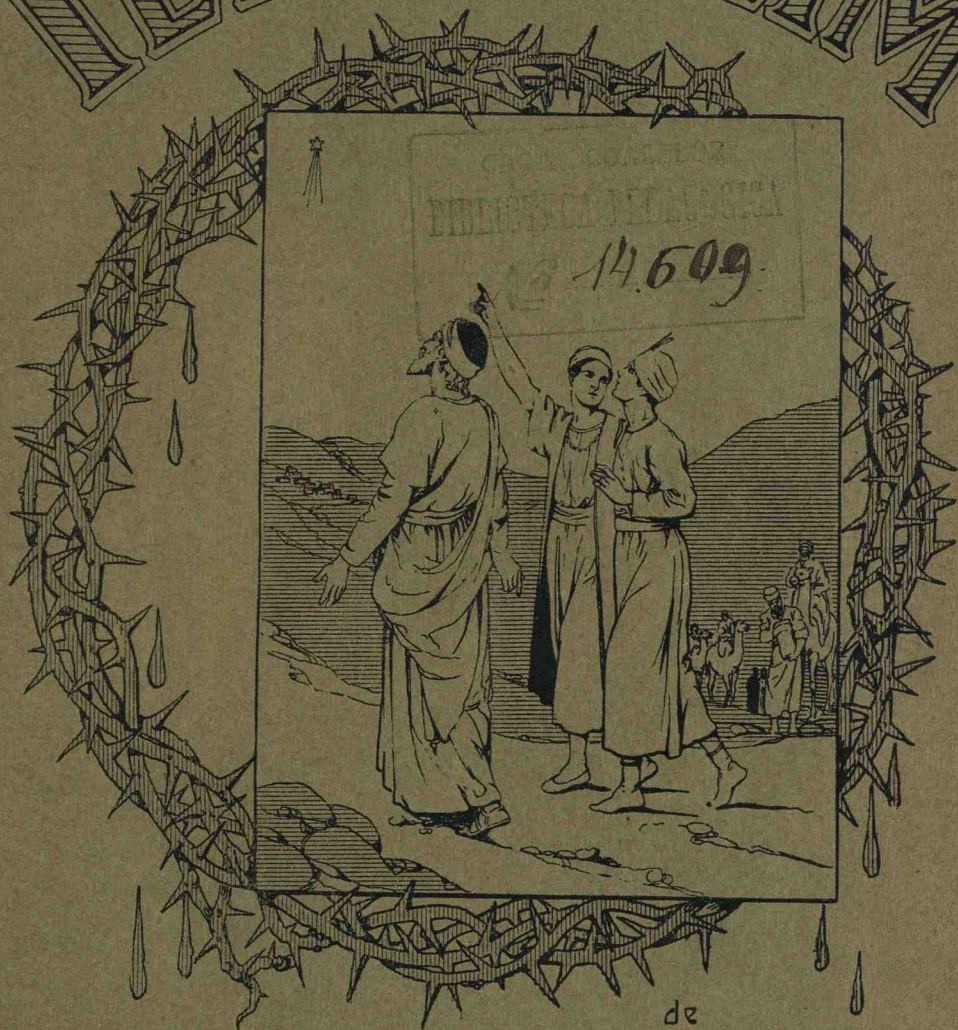

IERUSALIM

de

V. Mestugean

BUCURESTI

Editura Ziarului Universul

1914

V. MESTUGEAN

Jic

13226
Sublet

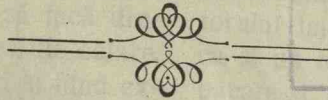
CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICA
No 14609

IERUSALIM

6912922

CU 80 ILUSTRĂȚII ÎN TEXT

144801

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICA
No 14609

BUCUREȘTI

EDITURA ZIARULUI „UNIVERSUL“ STRADA BREZOIANU 11

— 1914 —

OTA

BUCURESTI

13 226

1956

RC 152/05

B.C.U. Bucuresti

C144801

91 (569 51

I E R U S A L I M

I

Altă dată și acum

Pe vremuri, când mijloacele de comunicație erau atât de a-nevoioase, o călătorie la Ierusalim era un adevărat eveniment.

Căile ferate, șoselele bine întreținute lipsind cu desăvârșire, pelerinii erau siliți să facă drumuri lungi fie pe jos, fie călare, dormind prin corturi și fiind **expuși la atacuri din partea briganzilor.**

Când deci un închinător se întorcea teafăr acasă, venind din **Palestina**, era primit cu mare **alai și felicitat de prietenii și cunoscuții săi mai întâi fiindcă avusese marea fericire de a vedea locurile Sfinte și apoi, pentru a fi rezistat oboșelilor și primejdiilor călătoriei.**

Din momentul acela, pelerinul era **Hagiu**, era unul care, cu risicul vieții se încumetase să facă lungă și greaua călătorie peste nouă țări și nouă mări, spre a se închina la mormântul Mântuitorului lumii. **Hagiul era privit ca și un om sfânt, purificat de păcate și, ca atare, se bucura de o deosebită stimă printre conconțătenii săi. Calitatea de hagiu era un titlu câștigat în virtutea pelerinagiului la Locurile Sfinte și se adăuga la numele patronimic al pelerinului. De altfel, pelerinii se întorceau cu diplome în regulă de **hagialâc** eliberate de patriarhatul grecesc din Ierusalim. Pe lângă această diplomă, mulți din pelerini se tatuau pe brațe**

cu semnul crucei, data sosirei lor la Ierusalim, chipul Mântuitorului, etc. etc.

Plecarea pelerinilor spre Locurile Sfinte se făcea, deasemenea, cu oarecare solemnitate. Toți pelerinii se strângeau, înainte de plecare, la biserică, unde se făceau rugăciunile de plecare.

Și astfel, cu sufletele pline de credința cea mai curată, închinătorii porneau la drum spre orașul sfânt situat într'o țară atât de depărtată.

Ce deosebire între vremurile de altă dată și cele de azi. Pelerinul se duce acum la Ierusalim ca și când s'ar duce la Paris sau într'un alt oraș oarecare. Nici rugăciuni la plecare și nici vreo primire la înapoiere. Titlul hagiului nu mai spune nimic și nu ți-l dau prietenii decât în derisiune.

Prea puținii dintre închinători își scot diplomă dela patriarhie și dacă unii solicită acest certificat, o fac și ei mai mult de haz. În ce privește tatuajul, nici pomeneală. Cui i-ar trece prin gând să se altoiască cu cerneala de China și să-și împodobească brațele cu ornamente proprii africanilor?

La Locurile Sfinte se poate merge sau direct Constanța-

Constantinopol-Iaffa, sau printr'un drum mai lung dar cu mult mai interesant și anume: Constanța-Constantinopol-Pireu-Alexandria-Port-Said-Iaffa.

Eă însă am preferat să fac drumul dela Alexandria la Port-Said cu trenul, traversând astfel în întregime Egiptul de Jos. Cu modul acesta, am putut trece prin Tantah, Benha, Zagazig și Ismailia, dealungul canalului de Suez, luând vaporul pentru Iaffa, din Port-Said.

Am avut prilejul altă dată să public în broșura mea *București-Sakkarah*, câteva impresii despre Constantinopol, Pireu, Atena, Alexandria și Cairo. Nu voi reveni deci asupra acestor orașe deși le-am vizitat și cu prilejul călătoriei mele recente care formează obiectul prezentei lucrări.

II

In treacăt

La Constantinopol, vaporul nostru „România“ nu s'a oprit, la ducere, decât 2—3 ore, cea ce ne-a pus în imposibilitate de a face plimbări mai lungi în interesanta și măreața capitală a Imperiului otoman. Din Constanța, vapoarele noastre pleacă atât de încărcate cu mărfuri, în cât nu mai pot primi mărfuri noi și din Constantinopol. Din cauza aceasta, vapoarele S. M. R. de cursă mare, se opresc, la ducere, atât de puțin în Constantinopol. La înapoierea însă din Alexandria, vapoarele noastre stau la Constantinopol, ca și mai înainte, mai bine de 24 ore.

La Pireu am sosit în Vinerea Paștelui. În noaptea aceea, cu toate încercările noastre, ne-a fost peste putință, de a străbate în vreo biserică, din cauza mulțimei care umplea până și curțile locașurilor de rugăciune.

Reîntors la vapor, care ancorase foarte aproape de chei, am asistat de departe, la numeroasele procesiuni ce porneau în acelaș timp dela toate bisericile. Erau procesiunile pentru înmormântarea Domnului. De departe se vedeau siluetele miilor de persoane cari formau cortegiile funebre având în mâini lumânări

aprînse. Clopotele tuturor bisericilor sună laolaltă, pe când muzicile, care precedau convoiurile, intonaă marșul mortuar.

Oricum, spectacolul acesta feeric, compus din miile de lumini purtate parcă de cărduri de fantome, cari umpleau văzduhul întunecos cu imensa lor rugă, avea în sine ceva grandios și mișcător în acelaș timp.

A doua zi, am profitat de cele câteva ore cât a mai stat vaporul nostru în portul Pireu, spre a merge la Atena.

Amestecat într'un grup de excursioniști români, am vizitat din nou Acropolul, muzeele, Stadiumul și tot ce mă văzusem și cu prilejul călătoriei mele anterioare, gustând aceleași delicii estetice.

Și de astă dată, ghidul care conducea pe excursioniști, era un om citit care nu explica lucrurile papagalicește, cum fac în general ghizii lipsiți de orice cultură, ci vorbea cu convingerea și claritatea unui adevărat arheolog.

Era o plăcere să-l ascuți. E adevărat că lua lucrurile cam pe departe, dar nu spunea nimic de prisos ci căuta să fie cât de complet. Din nefericire,

atât la teatrul lui Bacchus cât și la Templul lui Ihesu și la cimitirul cel vechiu plin de atâtea capo d'opere, avântul ciceronului grec se isbea de nerăbdarea escursionistilor noștri.

Astfel, oratorul era des întrerupt de unii nerăbdători, cari nici nu apucau să cunoască rostul unui obiect antic și voiau să-și continue drumul mai departe. Pentru acești nerăbdători și nervoși esențialul era de a fi mers la Atena. Pe ei nu-i interesa de cât foarte puțin valoarea arheologică a lucrurilor prin fața căroră defilau. În cele din urmă, oratorul, pierzându-și și el răbdarea din pricina deselor întreruperi și a neatenției unora din escursionisti, adevărați școlari neascultători, s'a adresat grupului întreg cu aceste cuvinte:

— D-lor, vă rog, faceți ca englezii.

Și, într'adevăr, pentru un ghid, idealul e să aibă de condus escursionisti englezi, cari sunt cei mai disciplinați escursionisti din lume. Ei ascultă cu religiozitate toate explicațiile ce li se dau, căci englezii călătoresc nu spre a-și pierde timpul ci spre a-l întrebuința cu cât mai mult folos înzestrându-și spiritul cu cunoștințe noi. Dar unde să găsești nervii englezului și dragostea lui pentru știință? Vor trece încă mulți ani până să putem

face ca englezii, nu numai în excursii, ci și în alte numeroase împrejurări!

*

La Alexandria, intrând în port, primul lucru care m'a frapat a fost prezența pe bord a unei bătrâne englezoaice. Englezoaica purta o insignă de metal pe piept: era reprezentanta unei societăți pentru protecția tinerelor fete.

Această societate, care funcționează în Alexandria, e condusă de doamnele din elită și are de scop de a procura de lucru fetelor rămase fără sprijin și a le feri de drumul peirei. Societatea aceasta își întinde activitatea și asupra fetelor streine, aruncate pe aceste țărături depărtate, de vârtejul vieții. Astfel, ori decâteori sosește un bastiment strein în port, o delegată a societății se transportă pe bord, caută, cercetează dacă nu cumva se află acolo vreo tânără fată care să aibă nevoie de sprijinul societății. Englezoaica venise deci pe bordul vaporului nostru cu o anumită misiune. Ea și intrase în vorbă cu o tânără fată din România, venită acolo cu un grup de escursionisti și pe care englezoaica o găsisse izolată într'un colț al vaporului, în contemplarea priveliștilor noi ce se desfășurau înaintea ei. D-șoara, din ferice, n'avea nevoie de pro-

tecția societății. Totuși, misiunea acelei femei mi s'a părut atât de sublimă, în cât sufletu-mi s'a umplut de o adevărată venerație pentru ea și colegele ei, cari avuseseră ideia înjghebării unei atari societăți.

Figura blândă și luminoasă a bătrânei englezoaice imi apare în față ori de câte ori mă gândesc la proporțiile îngrijitoare pe care le-a luat prostituția în Capitala noastră. În privința aceasta am și publicat în *Universul* un articol în care arătam necesitatea înființării și la noi a unei societăți pentru protecția fetelor pierdute, cari azi, lipsite de orice sprijin, la un moment critic al vieții lor, nu pot decât să aleagă între sinucidere și prostituție.

Vorba grecului: „Faceți ca englezii“. Să sperăm că se vor găsi și la noi doamne caritabile cari să se însărcineze cu combaterea acestei plăgi sociale la noi, procedând în felul englezoaice de pe vapor și al colegelor ei din elita societății alexandriene. E o operă mare, creștinească și socială, care trebuie realizată la noi.

*

În ziua sosirii noastre în Alexandria era tocmai serbarea primăverii. Arabii erau în plină sărbătoare. Serbările populare se desfășurau, mai ales, dealun-

gul canalului Nilului. Corturi împodobite cu steaguri și verdeață sub umbra cărora stau înghesuți sute de arabi în halaturi albastre, verzi, galbene și alte culori, ospătându-se; zeci de vânzătorii de limonadă și zaharicale înconjuțați de cete de copii îmbrăcați ca și părinții lor; fetuțe negre ca tăciunele, împodobite cu flori ca paparudele noastre; femei voalate, desculțe, cu brățări la picioare; scamatori producându-se pe maidan în mijlocul unor cercuri de curioși; cântăreți publici cântând din gură și din cobză, în fine, o animație și o petrecere care, sub aspectele diferite cu cari se prezintă, interesează și distrează în ultimul grad pe călători.

Și serbarea nu se mărginește numai pe uscat ci se desfășoară și pe apă. Canalul e plin de flotile de bărci încărcate de aceiași lume împetrițată și veselă ca în paradis. În fiecare barcă se află și câte două-trei muzicanți cari cântă strident din cobză, flaut și mai ales bat din tobă. Trăsura noastră se oprește deseori pe drum, spre a ne da răgaz să privim mai deaproape serbările. Ceii de pe canal ne fac semne de simpatie salutându-ne sgomotos. Un scamator se produce anume în onoarea noastră, scoțând pe nas un stol de puie de găină. Trăsura noastră e încon-

jurată de sute de arabi cari rîd cu poftă arătându-și dinții lor de fildeș. Sunt foarte blajini arabii din Egiptul de Jos, pe cînd cei din Egiptul de Sus sunt foarte iuți și se înjunghie între ei pentru un lucru de nimic.

Dela Alexandria puteam pleca cu vaporul direct la Iaffa. Un vapor austriac urma să plece chiar a doua zi. Eram însă de prea mult timp pe apă și apoi marea era cam huloasă. Am preferit, deci, să luăm trenul pînă la Port-Said, traversând astfel dintr'o parte în cealaltă tot Egiptul de Jos.

În gara Alexandria întîlnim pe d. Marm Dumitrescu, directorul Liceului Lazăr din Capitală, cu care facem drumul pînă la Stația Benha. E pe înserate și stația plină numai de arabi. D. Dumitrescu, parcă îngrijorat de rămînerea noastră într'un mediu atît de strein, între pîgîni, ne îndeamnă să ne urmăm drumul pînă la Cairo. Noi însă, care ne făcusem dinainte itinerarul, ne coborîm din tren luându-ne rămas bun dela distinsul dascăl. Trenul pornește ducând cu el pe singurul nostru compatriot și rămînem în gară eu și tovarășul meu de drum, d. Cornică Angelescu, spre a aștepta rîndul nostru de plecare. Cum mai e un ceas pînă la sosirea trenului pentru Port-Said, profităm de a-

cest interval spre a vizita orașelul arăbesc Benha. O murdărie teribilă în toate părțile. Civilizația engleză n'a pătruns încă, se vede, în Benha. Orașelul e în sărbătoare. Arabii de aci serbeză și ei sosirea primăverii tot în felul celor depe țarmul Nilului, cu plimbări pe asini, în căruciorii său strânși în cercuri mari în jurul scamatorilor și cântăreților publici. În mulțimea indigenilor se văd, din cînd în cînd și grupuri de creștini cari locuiesc în acest oraș. Contrastul e izbitor între portul arăbesc și toaletele elegante, după ultima modă, ale femilor creștine din localitate. Acestea aparțin unei colonii grecești foarte importante stabilită în Benha, unde se face comerț de bumbac pe o scară întinsă.

Cîntăreț arab

III

La Port-Said

În fine sosește și trenul cu care pornim spre Port-Said, trecând prin numeroase stațiuni între care Zagazig și Ismailia.

Dela Ismailia trenul înaintează dealungul canalului de Suez.

E întunec. Totuși, apele canalului se văd pe alocuri, ilumi-

de consumatori. Tarafă de muzicanți italieni se produc pretutindeni, bărbații cântă din mandolină iar fetele din gură. Văzduhul vibrează de cântecele lor veșele. În jurul meselor roiază vânzătorii ambulănți de albumuri, pene de struț, evantaie și alte o-

Strada Comerțului din Port Said

nate de proiectoarele puternice ale bastimentelor care merg spre marea Roșie saș Port-Said. Dar vom vizita canalul și împrejurimile altă dată, la lumina zilei.

Port-Said e orașul cel mai vesel din lume. Deși sosim la miezul nopții, găsim orașul în plină însuflețire. Cafenelele din centru elegante și spațioase, sunt pline

biecte pentru cadouri. Deși aproape de miezul nopții, nu numai casinurile dar și magazinele sunt deschise, mai ales cele din str. Portului. Vitrinele, luminate cu becuri electrice, sunt niște adevărate expoziții de tot soiul de mărfuri, mai ales de obiecte de artă egiptiană... fabricate în Europa.

Port-Saidul, văzut la lumina zilei, e foarte plăcut. Orașul, construit în plin pustiu, se compune din străzi largi paralele, țărnuite cu case mari, în stil arăbesc cu verande la fiecare etaj.

Portul acesta atât de important azi, nu datează decât din anul 1853 când a început să se

orașului. Vagoanele sunt mici, deschise ca de vară și conduse de măgăruși. Conducătorii sunt arabi îmbrăcați în halat și în picioarele goale. Cu 5 bani te poți duce ori unde. Asta nu înseamnă însă că la Port-Said nu-s trăsură. Din potrivă străzile sunt curate de vechicule elegante ca și în Capitala României, ve-

Palatul Companiei Canalului

sape canalul de Suez. Primii locuitori au fost funcționarii canalului și legiunile de lucrători cari au lucrat la acest canal. Azi, Port-Said numără peste 50 mii locuitori în mare parte europeni, iar restul arabi care își au cartierul lor aparte. Am vizitat orașul în lung și în lat, mai ales cu tramvaiul care merge la gară, la cimitirul arăbesc și până în colțurile cele mai depărtate ale

stită prin birjele sale.

Punctul cel mai important al orașului, însă, e portul, portul acela imens plin de vase gigantice cari vin din depărtări spre a trece prin canal și a se duce în Indii, China și Japonia. În port domnește vecinic o considerabilă animație atât ziua cât și noaptea. Noaptea mai ales, e interesant aspectul vaselor cari, sub lumina torțelor încarcă cărbuni.

În jurul vapoarelor acestora fur-
nică sgomotos sute de hamali ar-
abi, cari își descarcă sacii nu-
mărând cu glas tare, aproape
cântând, descărcărilor efectuate.
Din toată zarva aceasta iese un
fel de concert nocturn al hama-
lilor arabi foarte interesant pen-
tru vizitatorii străini.

cutată de sculptorul Fremiet, re-
prezintă pe Lesseps în picioare,
cu capul semet, arătând cu mâna
dreaptă grandioasa-i operă, pe
când cu cea stângă ține planurile
canalului de Suez. Pe soclu e bă-
tută o placă cu inscripția: *Apert-
re terram gentibus, adecă, a des-
chide pământul națiunilor.*

Monumentul lui Lesseps

În basin se ridică și palatul
Companiei Canalului de Suez. E
o vastă clădire în stil bizantin,
cu trei cupole, foarte imponentă.

La intrarea în port, în punctul
cel mai depărtat al digului, se
înălță statuia de bronz a lui Fer-
dinand de Lesseps, genialul ingi-
ner francez, care a executat pla-
nurile Canalului și a dus lucră-
rile la bun sfârșit.

Statuia aceasta gigantică, exe-

Picioarele falnicului monument
sunt vecinic bătute de valurile
furioase ale Mediteranei. Pri-
vind monumentul și aruncându-ți
privirea asupra lucrărilor ingine-
rești înconjurătoare, e peste pu-
tință să nu te simți cuprins de
un adânc sentiment de admira-
țiune pentru geniul puternic al
lui Lesseps, care a putut trans-
forma cu desăvârșire punctul a-
cela pustiu al Mediteranei, cre-

ând, ca prin minune, un oraș grandios, un port și un canal uriaș între două lumii.

În apropiere de port, se înalță un far gigantic, a cărui lumină resfirată în patru fâșii imense, se învârtește noaptea întocmai ca aripile unei mori de vânt. Reflectoarele acestui far sunt atât de puternice, în cât luminează suprafața mării până la depărtări considerabile. Și mi-aduc aminte, că plecând din Port-Said spre Iaffa, lumina farului acestuia ne-a luminat timp mai bine de o oră, arătându-ne calea pe marea furtunoasă.

Viața, la Port-Said, e relativ ieftină. Cu 10—12 lei pe zi, un călător poate găsi locuință și pensiune la oteluri de rangul întâi.

Orașul mai are o plajă de toa-

tă frumusețea, unde, în timpul sezonului vine societatea cea bună din Egiptul de jos.

Drumurile cari duc la plajă sunt asfaltate. Asfaltul însă se acoperă de nisipul adus de vânturi din pustiul care se întinde la bariera orașului. În momentul trecerii noastre prin acele străzi, grupuri de lucrători munceau la curățirea nisipului și scoaterea în evidență a pavajului, după cum se procedează la noi cu zăpada după o ninsoare abondentă. La Port-Said am fost și la cinematograf. O sală mare în care se poate fuma, nu ca la noi. La nou-tățile săptămânei s'a dat, între altele, deschiderea parlamentului român, ca și când direcția cinematografului ar fi voit să ne facă o surpriză plăcută.

IV

Canalul de Suez

După cum se știe, lucrările canalului de Suez, începute în anul 1859, s'aun terminat în 1869. Înaugurarea canalului s'a făcut cu mare pompă. Primul vas care a străbătut canalul, a fost iachtul Aquila, pe bordul căruia se aflau împărăteasa Eugenia a Franței, împăratul Frantz Iosef al Austriei, moștenitorul Prusiei și Khedivul. Vasul acesta era ur-

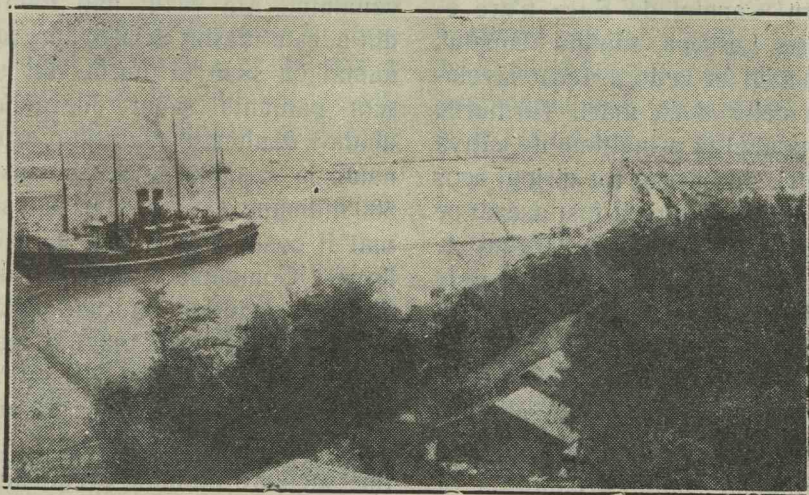
mat de o flotă formată din 48 de bastimente mari.

Se susține că ideia săpării istmului de Suez era foarte veche. Atât sub faraoni cât și sub dominația Califilor se agita proiectul de a se săpa istmul, spre a se pune în comunicare directă Mediterana cu marea Roșie. Înainte de săparea canalului, bastimentele cu înzăr-cături grele, spre a merge în In-

dii, erau nevoite, după cum se știe, să ocolească toată Africa pe la Capul de Bună Speranță. Pentru pasageri și mărfuri ușoare se făcea transbordare, astfel în cât călătorii trebuiau să străbată istmul nisipos, pustiū, cu caravane de cămile. Cu cât comerțul mondial dobânda o extensiune mai mare, cu atât nevoia unei

aprovizionării armatei de lucrători și funcționari din serviciul lucrărilor. Apoi, era chestia alimentării cu apă a acestei populații de muncitori și a uzinelor de tot felul.

Deci, Lesseps, înainte de a proceda la săparea istmului, a trebuit să aducă apele Nilului, cu ajutorul unor conducte și alte ca-

Canalul de Suez

comunicații directe maritime între cele două mări se simțea mai mult. Ideia a fost ventilată și în timpul lui Napoleon Bonaparte care cucerise Egiptul. Proiectul însă n'a putut fi executat decât de Lesseps, sub kediatul lui Mohamed Said Pașa. Se poate lesne ghici greutățile pe cari a trebuit să le învingă inginerul francez pentru realizarea proiectului său. Mai întâi, era chestia

naluri, prin pustiū, și anume pe distanțele dintre Ismailia și Port-Said și Ismailia Suez. Canalul cu apă potabilă precum și conductul se văd și acum dealungul canalului cel mare și alimentează Ismailia, Port-Saidul și toate localitățile populate dintre aceste două orașe.

Canalul de Suez începe deci la Port-Said și se sfârșește la Suez, traversând pustiul, precum

și lacurile Timsah și Amare pe o distanță de 160 kilometri.

Săparea canalului a fost relativ ușoară, terenul fiind nisipos. Lesseps a avut marele noroc de a nu întâlni în drumul său regiuni stâncoase.

Apele albastrii ale canalului se întind între două țărături aliniate ca trotuarele unui bulevard modern. Canalul de Suez n'are ecluse. Lesseps, săpând canalul, n'a avut în vedere decât nivelarea celor două mări. Țărăturile canalului au o înălțime de câțiva metri, de oarece tot nisipul scos în timpul săpării a fost așezat pe maluri. Canalul are o lărgime de 40 metri. La prima vedere pare o lucrare simplă. Ideia săpării istmului era, de altfel, cât se poate de simplă.

Toată chestia era să ai ideea și mai ales, să poți să o realizezi învingând toate greutățile. Se zice că Lesseps, când și-a văzut opera terminată, devenise un moșneag. Supărările și surmenajul îl îmbătrânise înainte de vreme. El nu mai semăna de loc cu chipul înfățișat prin falnică-i statuie care domină marea. Și pe acest canal circulă vasele cele mai mari. În primii ani ai săpării canalului, bastimentele de prea mare tonaj nu puteau trece prin canal, care nu avea, pe atunci, decât o adâncime de 7 metri. Acum însă, canalul are

o adâncime de peste 9 metri, ceea ce îl face accesibil pentru cele mai mari vase. De altfel, lucrările n'au încetat nici un moment pe canal. Drage uriașe săpând într'una fundul canalului, pe deo parte distrug bancurile de nisip ce se formează și apoi adâncesc canalul din ce în ce mai mult. Alte drage lucrează la lărgirea canalului. Am văzut mai multe din aceste mașini uriașe, cari nu numai că sapă țărăturile dar și scot pământul săpat îngrămădindu-l dealungul malurilor. Canalul, la terminarea lui, costase 500 milioane. De atunci trebuie să mai fi costat multe zeci de milioane. Compania canalului de Suez, o societate internațională, e una din cele mai mari și mai importante din lume. Din informațiile ce le-am cules, mi-am format convingerea că sunt puține societăți pe lume organizate atât de bine și conduse cu atâta pricepere. Mi-am format, în acelaș timp, convingerea, că nu există instituție care să aibă o grijă atât de pârintească de funcționarii săi ca compania canalului de Suez. Poate și greutățile de a recruta oameni capabili contribuesc la această stare îmbucurătoare de lucruri.

Dealungul canalului, la fiecare 10 kilometri, se află stațiunile canalului, cari se ocupă cu regularea mersului vapoarelor și

cu alte treburi administrative. Stațiunile acestea, clădite în pustiu, și în cari locuiesc funcționarii respectivii cu familiile lor, sunt prevăzute cu câte o școală și o infirmerie condusă de un medic. Aprovizionarea se face zilnic în modul cel mai regulat. Funcționarii sunt plătiți cât se poate de bine. Fiecare funcționar al companiei are dreptul la un concediu de 3 luni la fiecare doi ani, precum și la drumul gratis dus și întors până la Marsilia. De altfel, și pe linia ferată Suez-Port-

Said, funcționarii companiei au liberă călătorie.

Toată armata aceasta de muncitori și funcționari e întreținută de companie grație veniturilor colosale ce le are această societate, care mai dă acționarilor săi dividende considerabile. Veniturile companiei se compun din taxele de trecere ce le percepe de la toate bastimentele cari traversează canalul. Taxele variază între 60 și 100 lei după tonajul bastimentului. Și se mai percepe și 10 lei de fiecare călător.

V

Ismailia

Ismailia e un orașel clădit în mijlocul pustiului, anume pentru funcționarii companiei. Toți locuitorii sunt funcționari. Și Ismailia e mai mult o grădină cu flori și plantații bogate. Străzile alinate și asfaltate ar excita invidia oricărui oraș civilizat din Apus. Ismailia are cartiere speciale pentru muncitorii creștini și arabi, cu cășcioare în stil europeanesc și arăbesc. Orașelul deși drăguț, totuși e tăcut și monoton din pricină că viața acolo nu se prezintă sub diferite aspecte ca în alte părți. De altfel, aci nu există nici un fel de comerț, decât cel destinat nevoilor pur locale. Și nici între Ismailia și

Port-Said nu se face alt comerț decât acela al transportului. Adevăratul comerț egiptean începe la Zagazig, unde se află însemnate fabrici pentru angrenarea bumbacului.

În schimb, Ismailia e înveselit de un lac albăstrui ce se întinde în apropierea orașului, lacul Timsah, prin care trece canalul — și care are o foarte frumoasă plajă.

Drumul cu trenul între Port-Said și Ismailia e foarte interesant. Terenul pe alocuri e bălțos și se vede, în deosebi, lacul Mênzaleh. Restul terenului e pustiiu nisipos. Câmpul, în unele locuri e alb, ca acoperit de un strat de

zăpadă. Albeața aceasta provine din sarea cristalizată ce acoperă solul. Sarea aceasta, purificată, se întrebuintează pentru bucătărie.

Direcțiunea căilor ferate a făcut unele plantații dealungul drumului spre a împedica îngrămădirea nisipului pe linie. Dincolo de aceste plantații slabe, se întinde imensul pustiu în care nu se vede picior de om. În schimb se văd păsările uriașe ce zbor în văzduh și care își au cuiburile în jurul lacului Ménezaleh.

Din distanță în distanță se vede câte o cătună compusă din câteva căscioare construite la umbra unui boschet de palmieri, și cari formează peisagiile arabe de o neîntrecută frumusețe.

Cu prilejul acestei călătorii, am putut vedea o scenă de furtună în pustiu. Vântul violent aducea nisipul ridicându-l în aer și învărtindu-l după caprițiul său. Era un adevărat viscol, cu mult mai periculos de cât viscoalele noastre cu zăpadă, deoarece aci e nisipul care înlocuiește alba și poetica zăpadă și care dacă nu acoperă cu totul pe călătorul surprins în drum, cu siguranță că-l asfixiază, introducându-se în plămâni prin gură și nări. De și, la izbucnirea

vântului, ne-am grăbit să închidem toate ferestrele vagonului, totuși un nisip subțire ca făina a găsit mijlocul de a se introduce prin crăpături imperceptibile prăfuindu-ne cum e mai bine.

Dela Ismailia însă decorul se schimbă și în locul deșertului arid defilăm acum pe dinaintea unor câmpii verzi, cultivate și de o incomparabilă fertilitate cari, grație inundațiilor Nilului, dau patru recolte pe an: de bumbac, de porumb, de grâu și orez și nu se epuizează.

Canalul de Suez, care a dat viață acestor localități e o operă mai ales franțuzească. Totuși, de câțiva ani încoace englezii au început să lucreze din rășputeri spre a-și consolida dominațiunea și a se afirma cât mai mult. În timpii din urmă, ei au înființat multe așezăminte financiare și comerciale. Tinta englezilor pare a fi să facă cu neputință traiul celorlalți europeni în Egipt și să acapareze totul. Și nu numai din punct de vedere economic, dar și din cel militar, englezii, de și pe tăcute, se întăresc din zi în zi, construind căzărni noi, adevărate citadele. cum e, de pildă, noua căzarmă ridicată la Port-Said.

VI

Despre arabi

Arabiî trăesc în cunoscuta indolentă orientală, lăsând ca alții să se folosească de roadele pământului lor. E adevărat însă, că fără intervenția europenilor, Egiptul ar fi rămas o țară sălbătecă. Așa dar, arabii, de și urăsc pe europeni, nu-și manifestează pe față aversiunea, deoarece câștigă de pe urma lor.

Cei săraci trăesc într'o cumplită murdărie, în satele lor, colibe de pământ. Copiii se hrănesc mâncând de prin gunoaie resturi de carne intrate în putrefacție. Și totuși, nu se expun prin aceasta la nici o boală. Copiii arabii, hrăniți astfel, sunt vioi și sănătoși, poate și mai sănătoși ca copiii crescuți pe mătăsuri și hrăniți cu lapte sterilizat. Față de aceste constatări, îți vine să te întrebî dacă într'adevăr există microbii și dacă ei sunt atât de periculoși cum se susține de savanții moderni. Hrana obicnuită a țaranului arab se compune din brânză, miere și curmale. Inșă, arabii mai cu dare de mână, nu mănâncă mai puțin de 10—12 feluri plus mai multe feluri de fructe. Aceștia sunt și foarte curați și, conform prescripțiilor Coranului, se spală de mai multe ori pe zi. Nicî

unul din aceșți arabi nu intră în odaia conjugală fără a lua o baie completă.

Traiful la arabii bogați e ceva deosebit. Ei trăesc ca în paradis. Printre aceștia sunt și numeroși intelectuali ca profesori, medici, farmaciști și mai ales ziaristi. Acum se fac efortări pentru redesteptarea simțului artistic la arabii și reinvierea vechii arte arabe. In această privință, se dă deosebită atenție

pentru bunul mers al școalei de arte frumoase din Cairo. Se vede că și actualii arabi au aptitudinile pentru arta plastică. Tocmai în zilele în care mă aflam în Egipt, ziarele locale vorbeau cu mare laudă despre un tânăr fellah care ieșise cel dintâi la concursul de sculptură din Paris, bătând pe toți concurenții săi în număr de 120. Vorbirăm mai sus de ziariși. Pe lângă ziarele redactate în limba arabă, mai apar în Egipt vre-o 6 ziare în franțuzește: *L'Egypte, Les Pyramides, La Bourse Egyptienne, Echo d'Egypte*, etc.

Dar nici un ziar nu face po-

litică. În Egipte nu se face politică, întâi din cauză că englezii au strâns de mult șurubul aspirațiilor de emancipare ale egiptenilor și apoi... pe tropicalele călduri e greu și chiar primejdios să faci un asemenea sport.

De aceea, tinerii egipteni cari își fac studiile în Europa, întorcându-se în țara lor, lasă la debarcader toate ideile înaintate ce au dobândit și se amestecă în marea masă a indolenților.

Insuși Kediul n'are altă țință decât să-și sporească din zi în zi imensa avere ce o posedă.

VII

La Iaffa

Și acum destulă vorbărie. Să ne urmăm drumul spre Ierusalim.

O barcă ne duce la vaporul austriac *Leopolis*, care la orele 7 seara urmează să plece spre coasta Palestinei.

O flotilă de bărci încărcate cu pasageri, mărfuri și bagaje înconjoară vaporul nostru. De pe punte privim mișcarea febrilă de jos din jurul scării. Barcașii arabi se ceartă și se înjură. Asta nu-î oprește însă ca să descarce mărfurile cu o uimitoare dibăcie. Bărci supraîncărcate

sunt golite în câteva minute. Pasagerii sunt foarte numeroși și aparțin mai tuturor neamurilor cari locuiesc în acele ținuturi: arabi, greci, armeni, turci și mai ales evrei.

Vasul însă e mare și încăpător. Cum *Leopolis* ancorase tocmai în fundul basinului, spre a ieși din port și a intra în Mediterană, defilează pe dinaintea tuturor edificiilor de pe cheiu iată-ne și înaintea monumentului lui Lesseps, iar de aci în plină mare. Gigaticul far din Port-Said ne indică drumul ce tre-

buie să urmăim. Călătoria nu prea e plăcută prin faptul că marea e agitată. Vântul, care bate de două zile, se întetește cu cât se face noapte. *Leopolis* e nevoit să urce în vârful valu-

amiteatru și dominate de turnul unei biserici.

Iaffa n'are port, astfel încât vapoarele ancorează la largul mării. Se poate deci lesne înțelege că, în timp de furtună, nasa-

Portul Iaffa

rilor și să coboare în adâncimi. Nu-î chip să umbli pe vapor. De mâncat nici pomeneală.

Mulți dintre pasageri sunt nevoiți să se retragă în cabinetele lor chinându-se cu îngrozitorul rău de mare care, din fericire, nu se poate atinge de mine.

A doua zi dimineață *Leopolis* se oprește la Iaffa.

De departe se zărește o îngrămădire de case așezate în

gerii aș de furcă până să debarce.

Când marea e extrem de agitată, vapoarele nu pot ancora la Iaffa și-și continuă drumul spre Caifa și Beirut. În cazuri de acestea, cari sunt destul de dese mai ales în timpul iernii, pasagerii cari urmau să debarce la Iaffa, sunt siliți să colinde toată coasta Siriei și Palestinei înainte de a ajunge la destinație.

Pe un astfel de timp am ajuns și noi la Iaffa. Totuși, *Leopolis* a ancorat. Numeroase bărci mari, trase de câte 10-15 barcașii iobuști, sosiră să primească pasagerii. Se lăsă scara de debarcare. Dar chestia e că bărcile nu puteau să se apropie din cauza valurilor care le azvârlea când într-o parte când în cealaltă. Insuși vaporul făcea niște salturi de monstru accentuând și mai mult învălmășala din jurul său. Barcagii strigau în cor. Unii căuta să evite ciocnirile bărcilor, alții se foloseau de câte o clipă favorabilă spre a se agăța cu cângi de bordurile vasului. Câțiva din ei izbutiră să intre pe bord, îndemnând pasagerii să coboare. Lucrul însă părea cu neputință, deoarece nu puteau bărcile să se apropie de scară și chiar dacă se apropiau, nu se puteau menține din cauza valurilor. Trebuia deci să așteptăm clipa, când prin jocul apelor barca venea la nivelul scării și să sărim în barcă fără a șovăi cătuși de puțin. *Leopolis* nu se putea menține mai mult. Trebuia să-și urmeze drumul. Nu era deci timp de pierdut. Ceii mai curagioși începură să coboare scara și săriră în bărci. Geamantanele erau aruncate de sus. Barcagii de pe scară și cei din bărci lucrau din răputeri la debarcarea pasagerilor, ameste-

când strigătele lor guturale cu zgomotul apelor ce spumegau din toate părțile. Era ca în bălăie. Pasagerii erau aruncați ca mingea de sus depe scară și prinși în brațe de cei din barcă.

Odată ajuns în barcă trebuia să te ferești de a-ți zdrobi capul de scară din cauza balansului, să te ferești să nu-ți cadă în cap vre-o geantă aruncată de sus sau chiar vreun pasager. Orcât m'am ferit tot mi-a căzut drept în brațe o femeie după ce făcuse un salt în aer. Ceeace se petrece e din cale afară de interesant. cu condiție ca în loc să joci un rol în această tragi-comedie să fii simplu spectator. Câteva englezoaice de bună condiție au debarcat în aceleaș mod extravagant. Totuși ele erau vesele căci aveau ceva mai mult de povestit la întoarcerea în țara lor.

Barca noastră, după ce fu încărcată cum e mai bine, se depărtă, cu chiu cu vai de vapor. Valuri uriașe se precipitau asupra noastră.

Atunci mi-am dat seamă și mai bine cât era de agitată marea. *Leopolis* făcea niște salturi atât de mari încât i se vedea fundul. Ancora amenința să se rupă. Mai erau pe mare, în jurul nostru încă vre-o 5-6 bărci. Acestea, uneori dispăreau cu totul din ochii noștri, prinse în

ziduri uriașe de apă. Acelaș lucru ni se întâmpla și nouă ori de câte ori coboram din vârful unui talaz în spațiul adânc și larg dintre valuri. Din fericire vântul bătea pe la spate, așa încât ne era oareșicum favorabil. Totuș, drumul acesta a durat aproape o oră din cauza unor formalități carantinare. A trebuit să balansăm multă vreme între valuri, primejduindu-ne viața, pentru ca medicul portului, care se afla pe bord, să se întoarcă la țărm înaintea noastră. În fine, dete D-zeu, și trecurăm cu bine printre stâncile lafeei. Între aceste stânci e lăsată o deschizătură destul de strâmtă prin care trec bărcile ca printr'o poartă. E o chestie ca să treci prin acest canal când marea e rea. Din fericire, barcagii de aci, cum am mai spus, sunt de o rară dibăcie, astfel încât, oricât de strașinică ar fi furtuna, rar se întâmplă accidente grave. Și apoi, să nu vă fie nicio teamă în caz dacă aveți de gând să faceți vre-un drum la Locurile Sfinte, căci, mai presus de barcagii, e Dumnezeuul pelerinilor care vegheză asupra d-voastră. Afară de aceasta, nu totdeauna e marea rea, deci nu totdeauna pelerinii întâmpină greutățile de debarcare de care am vorbit mai sus.

Și mai este ceva: o societate

franceză a obținut dela guvernul turcesc concesiunea construirii unui port modern în Iaffa. Lucrările vor începe cât de curând și vor dura aproximativ 6 ani. Așa stând lucrurile, dacă vă temeți de furtună, n'aveți decât să vă amânați plecarea până la terminarea proiectului port.

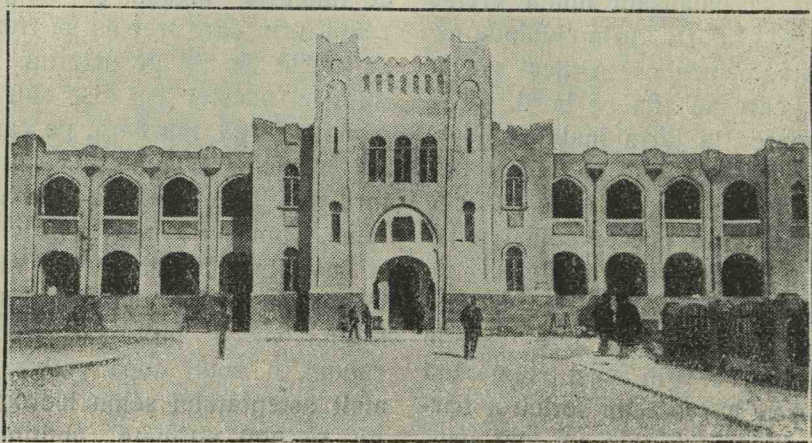
Vama portului Iaffa e un fel de magazie îngustă și lungă-reată, prin care trebuia să treacă zecile de mii de pelerini. În mijlocul acestei așa zise săli e o masă largă, murdară, pe care stă în picioare vameșul cu ajutorul său. Ți se deschide geamantanul, vameșul aruncă o privire și înseamnă cu tibișirul o slovă turcească. Formalitatea e sumară. E vorba însă să-ți vină rândul și apoi, după obținerea mult așteptatului semn hieroglic, să poți străbate mulțimea spre a eși din vamă. Inchipuiți-vă că atât acei cari vin cât și cei cari pleacă străbat aceiași poartă. Sunt două forțe opuse care se întâlnesc și se neutralizează. Dealungul pereților stau în grupuri pelerini ruși și armeni cari se întorc la vetrele lor.

Din vamă ieșim într'o strădă tot atât de strâmtă și de populată cu reprezentanții tuturor neamurilor din lume. Prin mijlocul acestei mulțimi înaintează majestos un șir de cămile încărcate

te cu butoaie cu grăsime. Pe această stradă sunt înșirate diferitele agenții maritime și alte biurouri. Mai departe, vine strada principală, pavată pe o mică porțiune în care sunt situate principalele magazine. În această stradă se află și prăvălia de galanterie și alte articole a d-lui Schonberg. D-l Schonberg e e-

cole de pielărie fabricate în România.

Profităm de cele câteva ore pe cari le vom petrece în Iaffa, așteptând plecarea trenului, spre a vizita orașelul acesta vechiu și istoric care a fost portul Ierusalimului și pe timpul regelui David. Prin portul acesta a fost adus din munții Libanului lem-

Gimnaziul evreiesc din Iaffa

vreu din România, stabilit în Iaffa de mai bine de 30 ani. D-sa vorbește perfect limba română, ține mult la țara românească și face o călduroasă primire tuturor românilor cari îl vizitează.

Tot aci am făcut cunoștință și cu d-l Zilbermann, de fel din Galați, comisionar, care prezintă mai multe fabrici din țară dela noi, căutând să introducă în Asia Mică mai ales arti-

nul necesar Templului lui Solomon.

Puține sunt orașele cari să fi îndurat atâtea atacuri și să fi trecut sub atâtea dominațiuni diferite. După evrei, au venit romanii, ascalonii, cruciații, etc., până când în 1799 a fost cucerit de Napoleon Bonaparte. În acelaș an, după retragerea francezilor, Iaffa a trecut sub turci în puterea cărora se află și în prezent.

Așa fiind, Iaffa cuprinde multe urme rămase din trecut.

Ca instituții religioase cităm mănăstirea Sf. Gheorghe a grecilor restaurată în 1852; apoi mănăstirea Sf. Nicolae a armenilor restaurată pentru prima oară în 1680.

Sunt mai noi mănăstirea catolică și biserica Coptilor, construită în 1864 în mijlocul unor vaste grădini.

Mănăstirea armenescă mai e istorică și prin faptul că o aripă a acestei mănăstiri a servit drept spital pentru soldații bolnavi de ciumă ai lui Napoleon Bonaparte, care locuia prin apropiere, într-o casă modestă aparținând mănăstirei și vizita aproape zilnic pe soldații săi din spitalul improvizat.

În Iaffa se mai află și câteva geamii foarte vechi construite în stil arab.

Ca orașul cel mai apropiat de leagănul creștinătății Iaffa sau Iope a fost unul din primele locuri unde s'a predicat Evanghelia.

Aci, în Iope, apostolul Petre a înviat din morți pe femeia Tabita. Narațiunea acestui miracol se găsește în Faptele Apostolilor, cap. 9, paragraful 36 și următoarele. Casa acestei femei era situată în partea de răsărit a orașului, iar locuința lui Simion Tăbăcarul, unde rama-

se apostolul în acele zile ca oaspete se afla la țărnul mării.

Tot aci Petru văzu deschizându-se cerul.

Iată cum se relatează în Faptele Apostolilor (cap. 10 p. 9-16) această vedenie a apostolului:

„Adouazi, Petru se sui pe casă pe la ceasul al șaselea ca să se roage și flămânzind voia să mănânce. Și zărește cerul deschis și pogorându-se la dânsul un vas ca o masă mare de pânză, legată la cele patru căpătaie și lăsându-se în jos pe pământ. În vas erau toate speciile de animale, patrupede, târătoare și zburătoare. Și se făcu un glas către dânsul: Petre, sculându-te înjunghe și mănâncă. Iar Petre zise: cu niciun chip Doamne; pentru că niciodată n'am mâncat fiiece spurcat și necurat. Și iar un glas se făcu către dânsul a doua oară: Nu zice că e spurcat aceea ce a zis D-zeu că este curat. Aceasta se făcu până de trei ori și îndată vasul fu ridicat în sus spre cer“.

În fine, aci veni ră să-l caute pe Petre oamenii lui Corneliu Sutașul ca să inițieze pe stăpânul lor în adevărurile credinței. Parte din aceste locuri cari au fost martore minunilor realizate de apostolul Petru aparține comunității armenesti din Iaffa. Iar apropiere se ridică farul portului.

Când Iehova porunci profetului Iona să meargă la Nineva. tot prin lope profetul căută să o șteargă la Tarsiș, nevoind să primească divină însărcinare. Se

știe, însă, că Iona a fost aruncat în mare de barca și înghițit de un pește mare, gătit înadins de Iehova și în pânțelele căruia profetul trăi trei zile și trei nopți.

VIII

Evreii

Acum să vorbim de un element care pe zi ce trece se înfrumusețează în Iaffa ca și în Palestina întreagă.

De și nu există o statistică în regulă, se crede că Iaffa numără vre-o 40 de mii locuitori.

A patra parte din această populație o formează evreii. Acesta este elementul despre care ne propunem să ne ocupăm în câteva cuvinte.

În ani din urmă, imigrările evreiești în întreaga Palestină au găsit o extensiune extraordinară. Numeroase asociații evreiești în Europa lucrează din răspărțire pentru colonizarea acestor ținuturi cu evrei.

Grație capitalurilor de care dispun și spiritului întreprinzător de care sunt dotați, evreii au și izbutit să acapareze nu numai comerțul și industria dar și mai toată agricultura.

Și germanii au câteva colonii în Iaffa și în Ierusalim. Dar evreii i-au întrecut și i-au covâr-

șit prin numărul lor și prin afacerile înfloritoare ce le crează.

E adevărat că europenii, și în deosebi francezii și germanii, caută să câștige teren în aceste provincii turcești, să aibă cât de multe interese, prin înființare de bănci și alte instituții financiare și comerciale, dar, totul arată că nu vor putea opri curentul evreesc, care e din cale afară de puternic.

Evreii, încetul cu încetul, au cumpărat pe prețuri mici, întinse terenuri pe care le-au colonizat și pe care le cultivă intensiv.

Acele terenuri, proprietăți de ale arabilor indigeni, erau aproape pustii și nu aduceau nici un folos agriculturii. Acele pământuri produc acum adevărate bogății și hrănesc zeci de mii de suflete. Arabii sunt foarte mulțumiți deocamdată de sosirea evreilor care le-au cumpărat pământurile. Și apoi, ei mai sunt mulțumiți fiindcă, grație evreilor,

mişcare comercială a luat un deosebit avânt în Palestina, lucru de care, la urma urmei, se foloseşte întreaga populaţie.

Astfel, evreii posedă în jurul Iafei peste douăzeci de colonii prospere.

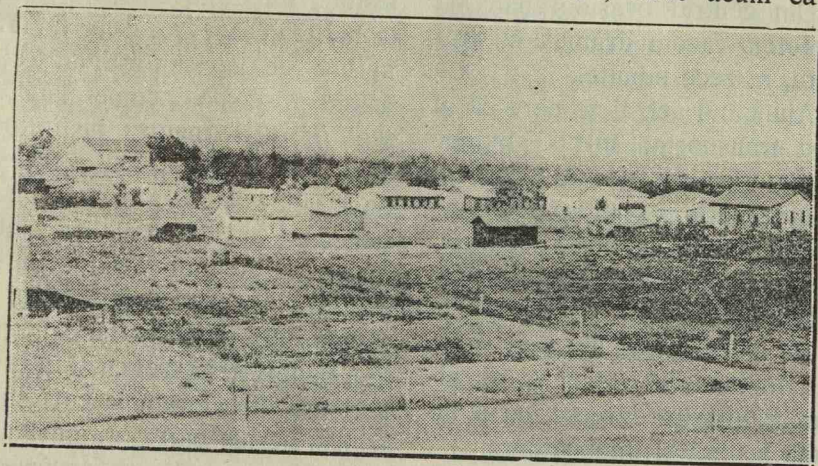
Iată unele din acele colonii:

Petach-Tikwah, cea mai mare colonie evreiască din Palesti-

fiinţată în 1890 de evreii bogaţi din Rusia. Posedă, mai ales, întinse culturi de măslini şi migdalii.

Ekron numără 300 suflete. Coloniştii se ocupă cu agricultura şi cultura măslinilor.

În apropiere de Ekron se află localitatea Abu-Schusche, vechiul Ghezev, unde acum câţ-

Colonia evreiască Petah Tikvah

na, numărând 1.500 suflete. Colonia aceasta se ocupă cu cultura de portocalii.

Rischon le Zion, prima colonie evreiască din Palestina, a fost înfiinţată de baronul Rothschild. Colonia aceasta este centrul podgoriilor evreieşti din Palestina. Pivniţele acestei colonii sunt faimoase. În toată Palestina nu se bea decât vinurile coloniei „Rischon le Zion“.

Rechobot e o altă colonie în-

va an, arhiologul englez Macalister, făcând săpături, a descoperit case şi un sanctuar din timpul cananeilor, precum şi un rest dintr'un palat al lui Simon Macabeul.

Katra, fondată în 1884 de un grup de studenţi evrei din Rusia, e o colonie prosperă în care se cultivă grâul, migdalii şi viile.

Toate coloniile sunt dotate cu sinagoge, şcoli, farmacii, poştă

și toate cele necesare pentru bunul trai al coloniștilor.

Cultura, pretutindenă, se face sistematic sub conducerea unor specialiști diplomați din școlile cele mai înalte din Europa.

O altă colonie, de o frumusețe surprinzătoare, este, desigur, *Tel-Abib*, situată la o mică distanță de Iaffa.

Din centrul orașului până la *Tel-Abib* facem drumul, cu trăsură, în zece minute.

Ajungând aci, ți se pare că ai fost transportat într-o stațiune climaterică europeană. Case cochete, spațioase, străzi asfaltate, grădini pline de flori, o curățenie exemplară pretutindenă. Rămăi uimit.

Pe aleea principală a orașelului, în fund, se ridică ca un altar, gimnaziul evreesc, cu o fațadă severă și impunătoare.

Gimnaziul acesta este frecventat de 800 elevi interni și externi și formează unul din principalele focare de cultură evreiască în Palestina.

Pe lângă gimnaziul acesta, la *Tel-Abib* mai există și un conservator evreesc de muzică.

Tel-Abib se mai bucură și de o completă autonomie comunală. Autoritatea turcească nici nu intervine în treburile acestei frumoase și prospere colonii.

Dar elementul evreesc e tare nu numai în Iaffa ci în toată Pa-

lestina și Siria. În Ierusalim se va înființa în curând o universitate evrească cu toate facultățile.

Limba de predare va fi cea ebraică și vor fi admiși studenți fără deosebire de confesiune. Universitatea aceasta va contribui enorm la consolidarea elementului evreesc în Siria și Palestina. La Caifa există o școală politehnică evrească, în Iaffa una de agricultură, în Ierusalim o școală comercială și școli normale pentru institutori și institute. Nu mai vorbesc de școlile elementare care funcționează pretutindenă și sunt foarte frecventate. Un punct esențial e că corpul profesoral e compus din elemente bine pregătite. Sunt tineri evrei cu studii superioare din Geramnia cari sunt trimiși aci de către organizațiile culturale evrești, să profeseze și să răspândească cultura și spiritul evreesc.

Evreii caută pe de altă parte să izgonească jargonul întrebuintând cu încetul atât în școli cât și în relațiile lor particulare limba ebraică

Trebuie să adaog, că în Palestina se vorbește mai ales limba arabă. Limba turcă e foarte puțin cunoscută și nu se întrebuintează decât în cercurile strămate ale oficialității. Turcii au încercat pe vremuri să-și introducă

IX

Saronul

O plimbare în jurul oraşului e nu numai interesantă dar şi foarte plăcută. Sunt numai grădini de portocali, rodii, smochini, migdali, caisi, persici, duzi, şi alţi pomi roditori.

Cactusul, deasemenea, e foarte abundent şi creşte, mai ales dealungul drumurilor, între grădini, formând îngrădiri peste cari nu s'ar putea sări din cauza ghimpilor acestei plante.

Câmpia Saronului, de şi nisipoasă, e foarte fertilă. Aci se află două colonii germane foarte prospere şi o colonie evreească. Ploile periodice ce cad aci fac din solul nisipos un pământ de o mare fertilitate. Chiar când nu plouă, se poate cu înlesnire obţine apa, săpând solul la o mică adâncime. De altfel, sunt şi irigaţii rudimentare cari cu ajutorul unor puţuri de grădinărie, alimentează în mod abundent câmpiile când acestea sunt arse de soare.

Se ştie că în timpurile cele mai vechi Saronului era considerat ca un paradis pământesc prin care curgeau râuri de lapte şi miere.

Isaia profetul, cântând viitoarea glorie a lui Mesia, compară Saronul cu Libanul şi Carmelul:

„Va înflori şi se va veseli.

Da, se va veseli şi va înflori ca
roza

Da-se-va la mărirea Libanului,
Măreţia Carmelului şi a Saronului”.

Iar în *Cântarea cântărilor*, astfel strigă mirele după mireasa lui:

„Roza Şaronului
Crinul văilor sunt eu”.

În jurul Iaffei nu sunt numai grădini cu pomi roditori ci şi întinse livezi cu tot felul de legume precum şi flori din belşug. Adevesea se văd pe acelaşi arbore fructe coapte alături de flori abia mijinde.

Şi câmpia Saronului se întinde la infinit cu pământu-î nisipos şi roşiatic care străluce sub cerul limpede şi lumina ce cade în torente abundente din văzduh.

Se văd, pe alocuri, arabi răzleţi ocupându-se pacinic cu munca câmpului. Unii ară cu boi, alţii cu cai şi boi. Am văzut şi un plug tras de un cal, un bou şi o cămilă. Cămila mergea dinainte. Nimic mai delicios decât acest grup hibrid de animale muncind

laolaltă pentru binele agriculturii, în cea mai deplină armonie.

Tot în câmpul Saronului, Samson a dat foc grânelor filis-

tenilor, cu ajutorul celor trei sute de vulpi cărora le legase de cozi făclii aprinse.

X

Intre Iaffa și Ierusalim

Până acum doisprezece ani, drumul dela Iaffa la Ierusalim era o chestie, deoarece neexistând cale ferată, pelerinii erau nevoiți să facă drumul fie cu diligența, fie călare.

Drumul, făcut în asemenea condiții, dura o zi întreagă și era obositor, terenul fiind extrem de accidentat.

În 1902, înființându-se o linie ferată, drumul Iaffa-Ierusalim e foarte comod acum și se face în patru ore maximum.

Până la Bab-el-Vadi (Poarta-Văei) trenul trece prin câmpii fertile și pe lângă grădini de portocali, de o rară frumusețe.

Bab-el-Vadi e situat la jumătatea drumului dintre Iaffa și Ierusalim. De aci intrăm în munții Iudeei, astfel încât aspectul drumului se schimbă cu totul. Terenul devine deodată stâncos, arid, și trenul înaintează prin mijlocul a două șiruri de munți, ocolind râpe adânci și făcând curbe în fiecare moment. Privești e sălbatecă, dar plină, în același timp, de mult pitoresc.

Prima stație importantă e Lydda sau Ludd care deservește orașelul istoric cu acelaș nume.

Lydda are vre-o 7.000 locuitori, musulmani și greci. Orașelul acesta, ca și Ramle și alte localități din împrejurimi a devenit pe vremuri teatrul celor mai crâncene războaie. Lydda a fost în mai multe rânduri ruinat de romani, perși, mongoli și egipteni. Sub dominațiunea romană, orașelului acestuia i se zicea Diospolis, adică orașul lui Tezeu. Mai târziu, însă, venind arabii i-au dat numele de Lydda.

Aci sunt de remarcat ruinele bisericii Sf. Gheorghe. Catedrala aceasta a fost dărâmată în veacul VII de perși, apoi, în 1010 de arabi și a treia oară la sosirea cruciaților. Aceștia reconstruieră biserica, care însă fu distrusă în 1191 de Saladin.

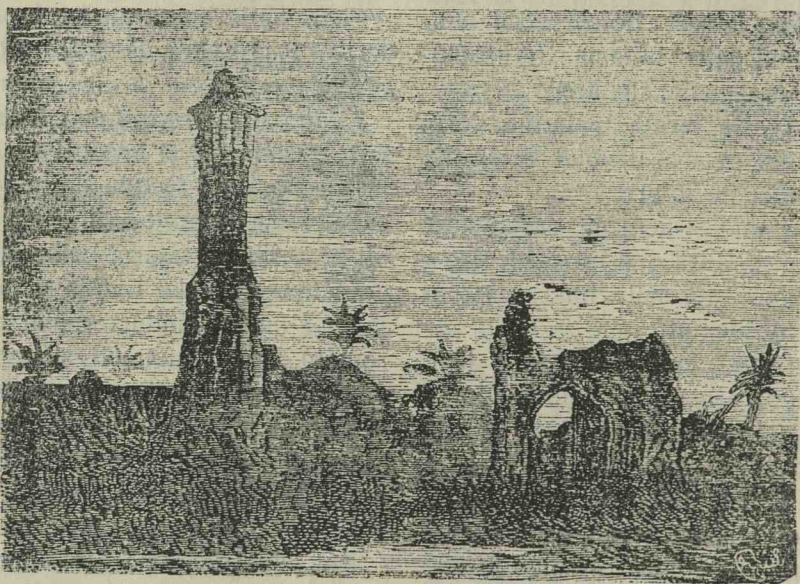
De atunci, biserica e în ruine. Pelerinii greci, mergând la Ierusalim, obicinuesc să se oprească o clipă la Lydda spre a se ruga pe ruinele acestei biserici, despre care se crede că cuprin-

de osemintele Sfântului Gheorghe. Se crede chiar că Sf. Gheorghe s'ar fi născut în Lydda.

În 1871, patriarhul grecesc din Ierusalim a construit o bisericuță servindu-se în parte de materialul vechei biserici. Pe o parte însă a locului unde a fost

denotă importanța pe care Lydda o avea pe vremuri.

Gara e tixită de lume. Numeroși vânzătorii ambulante ne oferă portocale, limonăzi și prăjituri. În mulțimea aceasta îmi atrage atenția numărul cel mare al celor ce suferă de ochi și află

Lidda

pe vremuri vechea catedrală se află acum o moschee.

În Lydda apostolul Petru a vindecat pe paralizatul Enea. În 414 s'a ținut în Lydda un consiliu bisericesc pentru judecarea ereticului Pelaj care tăgăduia păcatul primitiv. Tot aici, prin veacul al V-lea funcționa o școală de rabini. Toate acestea

că zece la sută din locuitorii acestui oraș sunt chiori, iar cinci la sută orbi.

Ramle, ceva mai mare ca Lydda, e locuită de musulmani și greci. Orașul se află la câțiva kilometri de gară. De departe se zăresc mai multe minarete, turlă de biserică și mai ales celebrul turn pătrat de pe înălțimea căruia se vede Mediterana,

câmpia Saronului și munții Iudeei.

Turnului din Ramle i se mai zice și Moschea Albă. Aci s'au descoperit numeroase cripte despre cari musulmanii susțin că sunt mormintele celor 40 de tovarăși ai lui Mohamet, iar creștinii că sunt ale celor 40 de martiri săi mucenici. De aceea, creștinii din partea locului dau turnului din Ramle denumirea de Turnul celor 40 de mucenici.

Ramle, ca și Lydda e un oraș foarte vechi. Unii susțin că ar fi vechiul Arimatia, patria lui Iosef din Arimatia, care și-a cedat mormântul săpat pentru dânsul, lui Isus.

Orașul, murdar, dărăpănat e înconjurat de bogate plantații de portocali și măslini. Palmierul, deasemenea, e foarte abondent pe aci. Ca și Lydda, orașul acesta a avut multe de suferit din cauza invaziilor. În 1099, cruceiații, intrând în Ramle au găsit orașul pustiu, deoarece toți locuitorii își parasiseră căminurile.

Pe lângă numeroase moschee foarte vechi, la Ramle se mai află o mănăstire grecească, una armenească și alta catolică.

Gara și aci e un furnicar de lume împestrițată. Un tânăr arab, zărind cocarda tricoloră pe care tovarășul meu o purta la

butonieră, întrebă carei țări aparțin culorile acelea.

— România, îi zic.

Intr'o franțuzească stricată, arabul ne făcu să pricepem că avea cunoștință despre această țară, situată la Dunăre, lângă Bulgaria și care a impus pacea popoarelor balcanice. Arabul mai știe că la București s'a ținut congresul păcei.

— Bravo rumeno, încheiă arabul cu un surâs sincer care îi da prilej să-și exprime pe deoparte admirația pentru poporul românesc, iar pe de alta să-și arate dinții albi ca zăpada.

Dela Iaffa la Ierusalim e o distanță de 87 kilometri.

La fiecare kilometru dai de o amintire biblică. Astfel, la kilometrul 37 se vede colonia evreiască Tiran, în apropierea căreia se află Ekron. Filistenii cari luaseră dela israeliți chivotul lui D-zeu, văzând câte pacoste cad asupra lor, din cauza acestui sacrilegiu, fură siliți să trimită chivotul, cu mari onoruri, înapoi la Ekron.

Mai departe, trenul trece peste un pod de fier. În apropiere se întinde valea Sorek, unde locuia Dalila, iubita lui Samson. Aci, frumoasa Dalila a trădat pe Samson. Colosul care se lupta cu lei și răpusesese mii de vieți cu o simplă falcă de asin, nu putu să reziste rugămintilor infamei, că-

reia îi destăinuie secretul puterii sale. Aceasta dovedește că în toate vremurile sexul cel slab a fost cel mai tare. În ce privește pe Samson, se știe că filistenii i-au scobit ochii și l-au aruncat în temniță să învârtească rășnița.

Pe la kilometrul 79 se vede, pe o înălțime, satul Malha, despre care se crede că ar fi locul unde David a dus o efa cu grăunțe prăjite și zece pâini pentru frații săi Eliab, Abinadab și Șamma, cari erau în tabăra regelui Saul, precum și zece casuri comandantului armatei.

Ceva mai sus, se întinde localitatea Vadi-el-Vard (Valea trandafirilor). Tot pe aci este câmpul războaielor victorioase purtate de David contra filistenilor.

Mai departe, și anume la kilometrul 83 se vede pe o înălțime localitatea Katamun. Aci, se zice că a trăit și a murit Bătrânul Simeon, care a avut marea consolare de a vedea născându-se Isus și care, strângând pruncul în brațe a rostit celebrele cuvinte: „Și acum slobozește Dumnezeu, pe robul tău, căci ochii mei văzură mântuirea Israelului”.

Mai sunt câteva momente și ajungem la ținta călătoriei noastre.

De departe se și văd înălțimi-

le orașului sfânt. Câteva turle sclicesc în bătaia razelor soarelui ce apune. Ne atrage deosebita luare aminte frumoasa mânăstire rusească cu cele cinci turnuri, spitalul de leproși, colonia germană așezată în preajma Ierusalimului, cu căsuțele-î cochete, mânăstirea Sf. Ilie a grecilor, vila patriarhului grecesc, etc.

În fine, trenul nostru se oprește în gara Ierusalim. O gară construită de piatră care seamănă cu orice altă gară. Peronul e plin de lume. Sunt de față și elevele unei școli evreești venite să primească cu flori și cântece pe directoarea care se întorcea din concedii.

Dragomanii otelurilor și hamaliilor fac un zgomot asurzitor. Străbătem cu mare greutate mulțimea și ne suim într-o birje ce ne duce în oraș.

E cu neputință ca, intrând în Ierusalim, să nu-ți simți suflul pătruns de oarecare emoție.

Gândul că te afli lângă mormântul Mântuitorului, în apropiere de Golgota, de muntele Măslinilor, de grădina Getsemani și că pășești pe pământul pe care a trăit și a pățimit Isus, te turbură. Ai vrea să zbori, să vezi mai repede locurile acelea sacre, al căror nume se află adânc tipărit în sufletu-ți, din cea mai fragedă copilărie. În

momentul acela trec pe dinaintea ochilor mei toate paginile evangheliei. Văd pe Mântuitorul intrând triumfal în cetatea Sfântă, prin Poarta Aurită, în mijlocul cântărilor și osanalelor mulțimei fanatizate. Preceptele lui îmi sună în urechi. Îmi amintesc de persecuțiile ce le-a îndurat acela care a propovăduit iubirea și văd pe Isus urcând Calvarul cu crucea în spinare, cu coroana de spini pe fruntea-i sângerândă, urmat de jalea celor cari l'a-ū iubit și l'a-ū ascultat. Câte amintiri nu deșteaptă în mine pământul acesta pe care calc. Și toate locurile acelea le voi vedea îndată. Caut să ghicesc mai dinainte impresiile ce le voi avea. Imposibil. Îmi urmez drumul ca prin vis.

Mergem, mai întâi, pe un drum cuprins între două coline, apoi eșim la șes, înaintând dealungul văii Hinnom și al vastului rezervoriu, Birket-es-Sultan. La dreapta drumului se vede clinica oftalmică englezească, iar în stânga, dincolo de vale, mai multe vile moderne de toată frumusețea. Trecând pe lângă vechile ziduri ale Ierusalimului, suim o pantă ușoară și ieșim într'o stradă bine aliniată, cu două șiruri de case cu etaj și cu magazine dedesubt. Spun drept, că eram cam desilusionat. Mă așteptam să găsesc în Ierusalim

alteceva decât străzi aliniate și case europenești. Așteptarea mea, însă, nu fu de lungă durată, căci, intrând pe poarta laffei, mă găsi în coasta turnului lui David. Era o piață strâmtă și neregulată pe care se deschideau o mulțime de stradele întortochiate, pline de lume. Punctul acesta presenta o extraordinară originalitate ca aspect general.

Abia mă instalasem în hotel, când dragomanul otelului se și oferă să ne conducă, pentru a douazi și zilele următoare, la vizitele și excursiile ce urma să le facem.

Știam că, conform obiceiului tradițional pelerinii încep prin a face o vizită șeului spiritual al ritului căruia aparțin.

Pelerinii ruși, greci, români, bulgari, etc., adevă toți acei cari aparțin Bisericeii ortodoxe grecești se duc la patriarhie.

Acolo sunt primiți de arhimandritul de serviciu care le urează bunvenit și le spală picioarele.

Apoi, pelerinii își scot diplomele de *hagialac* în schimbul unei donațiuni benevole. Diplomele sunt tipărite în diferite limbi. Fiecărui pelerin i se dă diploma în limba națiunei căreia aparține.

Noi însă nu ne-am ținut de această regulă. Așa încât, prima

întrebare ce am pus-o ghidului a fost:

— Unde este Sfântul Mormânt?

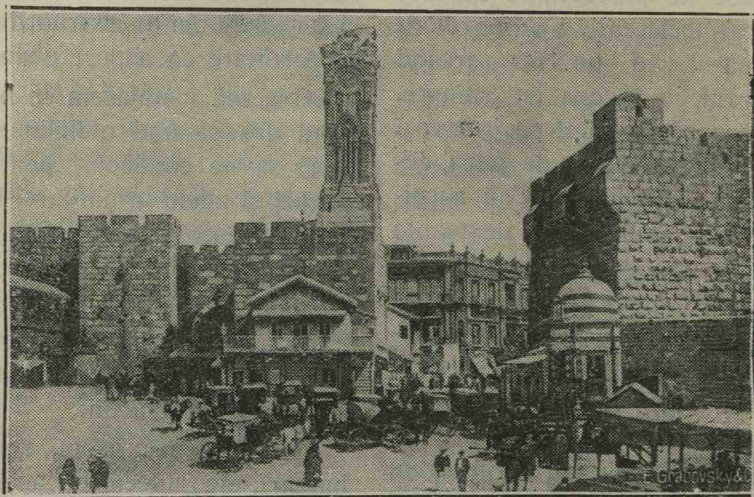
— In biserica Sfântului Mormânt.

— E departe de aci?

— Nu; câteva minute.

că Golgota e un munte sterp, pustiū, pe care te poți urca pe cărările croite de pelerini.

Or, lucrurile stau cu totul altfel. Atât mormântul cât și Golgota și alte locuri sacre, despre cari vom vorbi mai departe, sunt cuprinse sub bolțile uriașe

Piața Ierusalimului

Era pe la orele 7 și se însera se deabinelea.

— Se poate vizita acum? întreb, din noii, pe ghid.

— Cum nu; biserica e deschisă până la orele 8; putem face o vizită sumară, rămânând ca să vizităm biserica, în detaliu, altădată.

La noi s'a scris prea puțin despre Ierusalim. Mulți dintr'ăi noștri cred că mormântul lui I-sus se află pe câmp deschis și

ale unei vaste biserici care se numește Biserica Sfântului Mormânt.

De și destul de obosit, mai ales după furtuna de pe Mediterana și pățania dela Iaffa, nu puterăm rezista dorinței ce o aveam de a vedea Mormântul imediat.

Ieșirăm decî din otel, eu și prietenul Cornică Angelescu și, conduși de ghid, ne îndreptarăm spre Biserica Sfântului Mormânt.

Trecând piața din fața turnului lui David, ne angajaram într'o ulicioară care cobora în vale. De ambele părți erau înșirate prăvălioare unde se vindeau zarzavaturi; apoi: băcăni, măcelării, etc.

Drumul era extrem de populat, așa încât, abia puteam răzbi prin mulțimea care venea spre oraș.

— Cum se numește strada aceasta? întreb pe ghid.

— Drumul lui David.

Cotim la stânga și trecem printr'o ulicioară lungă, dar tot atât de strâmtă. Pe această

stradelă sunt înșirate prăvălioare unde se vând obiecte de Ierusalim: cruciulițe, icoane, mățăni, tămâie, lumânări, și iar mățăni și cruciulițe.

Deasupra unora din aceste dughene fâlfâie câte o pânză albă, lungăreață, cu o cruce mare, neagră, la mijloc.

— Ce sunt steagurile astea? întreb din nou pe bietul ghid.

— Nu sunt steaguri ci un fel de cămăși cu cari pelerinii ruși se scaldă în Iordan. Pelerinul păstrează apoi cu sfințenie cămașa aceasta cu care ține să fie înmormântat.

XI

La mormântul lui Isus

— Pe aci, ne spune ghidul.

Pe mâna dreaptă o porțiță veche, aproape dărăpănată. Trecând prin ea și intrăm într'o ulicioară, în pantă, cu trepte largi și neregulate, închisă între două ziduri înalte. Ajungem astfel, într'o incintă vastă, acoperită cu lespezi mari, și înconjurată din toate părțile cu ziduri vechi cu aspectul sombru.

Pretutindenți nu vezi decât pecetea veacurile scurse; totul e vechi, dărăpănat, înegrit, dar din totalitatea aceasta de pietre îngrămădite se desprinde o ma-

jestate care te pătrunde și-ți impune.

Incinta, la ora aceea, era aproape pustie. Ici, colo se strecurau, ca niște fantome, câțiva călugări cari se duceau spre celulele lor. Căci, să nu uit a spune, că în jurul acestei incinte se află mai multe capele, precum și locuințele călugărilor de diferite rituri cari fac de gardă spre a supraveghea drepturile ce le are fiecare rit la Sfântul Mormânt. Dar și despre aceasta voi vorbi în altă parte.

În fund, văd două uși mari o-

givale, cu două ferestre mari deasupra.

Una din uși e deschisă și prin ea se intră în biserica Sfântului Mormânt. Pășim cu capetele descoperite prin vasta incintă și intrăm prin ușa cea mare într'un fel de vestibul întunecos. Sufletu-mi e cuprins de un fel de pietate amestecată cu un puternic simțământ de curiozitate.

În fața noastră se vede un șir de opt candelă albe și mate împodobite cu stropi roșii, ca de sânge, cari ard tainic deasupra unei pietre funerare. La cele două capete ale pietrei se înalță sfeșnice enorme cu lumânări groase de ceară. Câțiva pelerini stau îngenunchiați în jurul acestei pietre și se roagă cu lacrimile în ochi. O femeie nu-și mai deslipește fruntea depe marmora rece, pe care o acoperă din când în când cu sărutări fierbinți și plânge.

— Aci, îmi șoptește ghidul, este locul unde a fost întins I-sus după ce fu dat jos depe cruce și unde Iosif din Arimatia și Nicodem înfășurară corpul Mântuitorului în fâșii de pânză cu aromate.

La câțva pași de noi se aud niște cântări bisericești. Sunt preoții armeni cari slujesc la Mormântul lui Christos. Cântările încetează și preoții trec pe lângă noi, îmbrăcați în odăjdii

scumpe, ducându-se spre chiliile lor. În fața noastră se întinde o vastă biserică de o construcție foarte complicată și cu numeroase cavități ce se pierd în întineric. Nicăi bolțile nu se văd din cauza obscurității.

În schimb, deasupra noastră arde o profusiune de candelă colorate cari sclipesc ca niște stele.

Ocolind niște stâlpi de piatră cari ne mascau vederea, ne aflăm în fața mormântului Mântuitorului, mormântul unde, de douăzeci de veacuri, creștinii din toate unghiurile lumii vin să se inchine.

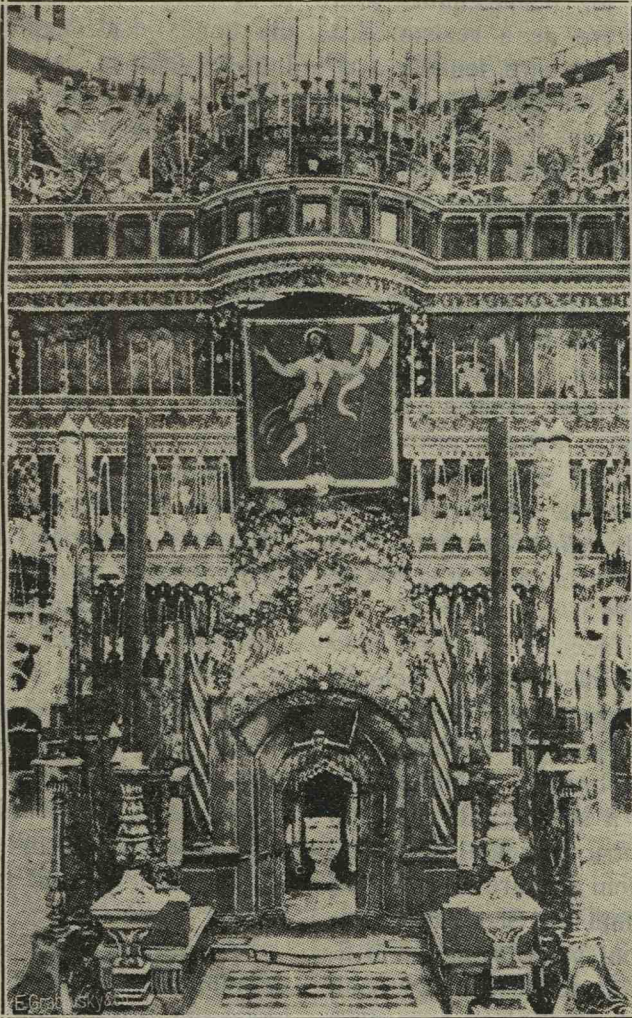
Mormântul acesta sfânt, e un fel de capelă, construită în incinta bisericii și care își înalță fruntea până sus spre bolți.

Fațada capelei strălucește de sutele de candelă de aur și de argint și de lumânări cari ard zi și noapte.

Sus, deasupra intrărei, se vede o icoană mare, reprezentând înălțarea lui Isus. Pe fațada aceasta este întrunită tot ceea ce spiritul omului a putut să imagineze ca podoabă în cinstea celui mai sacru dintre morminte. Capela e pe deantregul de marmură. Ia intrare se văd coloane de marmură frumos sculptate deasupra cărora se înșiră în semicerc alte candelă precum și icoane în email.

În fața capelei stă un șir de pelerini ruși cari își așteaptă rândul să intre în sfântul Mor-

noastre așteptând să ne vie rândul. Nu voi uita niciodată bucuria cerească ce era zugrăvită

Mormântul lui Isus Christos

mânt. Nu pot intra deodată decât două persoane.

Ne ocupăm și noi locurile

pe fețele acelor pelerini ruși, bătrâni cu plete lungi, bărboși, cu frunțile brăzdate și fe-

mei bătrâne, în zdrențe, abia putându-se ține pe picioare, reze-mate de toiagul lor de drum. Credința lor nemărginită însă le da putere de a rezista. Era momentul pe care femeile acelea îl așteptau cine știe de câte decenii, momentul de a săruta mormântul Mântuitorului. Pe măsură ce se scurgeau minutele înaintam domol, pas cu pas spre interiorul capelei.

Acum, suntem într'o încăpere îngustă ca de trei metri pătrați, care este un fel de anticameră a mormântului propriu zis.

O intrare îngustă, prin care nu poți trece decât încovoind-te deabinelea, ne desparte de locul unde a fost îngropat Christos, după groaznica tragedie de pe Golgota.

Prin această intrare aud plânsetele celor două pelerini cari ne precedau. Persoanele din jurul meu se închină și se roagă cu brațele înălțate spre cer. Par a se pregăti cât mai mult pentru supremul și solem-nul moment în care se vor găsi față în față cu Sf. Mormânt.

Cei două pelerini, eșiră, în fi-ne, afară, deabușile, cu ochii plini de lacrimi și cu o nespasă serenitate pe fețele lor obosite.

Era rândul meu.

Mă încovoii, trec prin mica in-trare de piatră și mă aflu în fa-ța mormântului lui Christos.

E o încăpere micuță, îngustă și lungă ca de două metri.

Dealungul peretelui din dreap-ta se vede o piatră de marmură din două bucăți egale, care se întinde dela un capăt la cellalt al peretelui, pe un pedestal în-nalt de o jumătate de metru.

Deasupra acestei pietre o i-coană mare se pierde prin pus-deria de lumânări și candelile de aur și argint ce ard vecinic.

Sub acea piatră se află locul unde a fost depus corpul lui I-sus Christos.

Stânca de odinioară acum e acoperită cu plăci de marmură, după cum tot cu marmură e a-coperită și Golgota. Pretutin-denii, însă, sunt părți lăsate în-nadis în gol, așa încât se pot vedea și pipăi stâncile seculare.

Acesta era decii mormântul lui Isus Christos

La capătul pietrei sfinte, to-cită pe alocuri de buzele milioa-nelor de creștini cari s'aun perin-dat pe acolo, văd sclipind o mo-nedă turcească de nikel. Ce ca-ută moneda asta pe mormântul lui Christos?

Mă simt o clipă oareșicum scandalizat. Un preot tânăr și blond stă rezemat de perete cu ochii țintă la mormânt, într'o a-titudine de contemplare și evla-vie. Era atâta melancolie pe fa-ța acestui preot încât puteai să-l ești drept un sfânt. El era

însărcinat cu primirea celor cari veneau să viziteze mormântul, martor de fiecare zi al lacrimelor ce se vărsa pe mormântul încredințat pazei lui.

Stătu câteva minute ca încremenit privind marmura, i-coanele, și pe preotul cel tânăr care părea o umbră.

Moneda de nikel turcească îmi aduse aminte, că un prieten de la București, căruia îi spusese de călătoria mea la Ierusalim, îmi dăduse un leu cu rugămintea de a aprinde o lumânare pe mormântul lui Christos.

Scosei un leu și-l întinsei preotului rugându-l să aprindă lumânarea, lucru pe care îl făcu îndată. Apoi mai aprinsei o serie de lumânări, fără să știu precis pentru cine, simțind numai o nevoie iresistibilă de a aprinde cât de multe lumânări ca un prinos de evlavie, ca o datorie de creștin și de pelerin.

În încăperea aceea, unde mă aflam aproape singur cu mormântul lui Christos, isvorea un parfum vag de tămâie și o căldură plăcută.

Preotul, care isprăvisese cu aprinderea lumânărilor noastre, își reluase atitudinea de tristețe și contemplarea de mai înainte.

În momentul acela, un simțământ straniu, pe care nu-l cunoscușem niciodată, îmi străbătu sufletul. Fie vecinătatea a-

celui mormânt, fie lacrimile ce se vărsa, rugile ce se înălțau în jurul meu, făcurea ca să fiu cuprins de o emoție zguduitoare și dulce în același timp, o emoție de o nuanță cu totul deosebită și cu totul sublimă. Desigur, mă gândeam, o scânteie divină s'a coborât în sufletul meu.

Mă întrebam: cari fapte ale mele mă învredniciseră să mă aflu în fața aceluși mormânt dumnezeesc, care, în clipa aceea, echivala, pentru mine, cu un colț al cerului?

Mi se părea că văd pe Isus în momentele cele mai tragice ale vieții sale; că acel Isus îmi era frate, îmi era tată și că eu eram dator să-l îmbrățșez și să-l mângâi. Ideia lui Isus nu-mi inspira teamă, ci o nespusă înduioșare. Tandreta divină stăpâna cu desăvârșire sufletul meu și simții că ochii mi se umplură de lacrimi. Ghiciți, în același timp, că glasul mi se îngroșase și că, dacă aș deschide gura să pronunț măcar o silabă, aș plânge.

Atunci, împins de credința fără margini ce parcă se revărsa în mine, izvorând din adâncimile aceluși mormânt, căzuți în genunchi și sărutați piatra rece a mormântului. Și, eșind deabușile din sfântul locaș, cred că aveam, ca și pelerinii ruși, figura omului fericit care crede și

care, cu o clipă mai înainte a fost în contact direct cu Dumnezeuzeirea.

M'am întors direct la otel fără a schimba cu însoțitorii mei nici un cuvânt, covârșit de impresia puternică ce încă mă stăpânea.

Sufletul-mi plutea într'o seninătate pe care nu i-o cunoșteam. Mă simțeam transformat, ușurat, fericit. Parcă eșisem dintr'un purgatoriu unde mă purificasem de tot ce amărăște sufle-

tul omenesc. Eram un om nou, curat ca un copil. Moment sublim cu care, de sigur, nu mă voiu mai întâlni niciodată!

Toată noaptea n'am visat decât de Isus, de ingeri, de pelevinii ruși, de preotul care păzea Mormântul Sfânt. Și acele visuri, cari erau mai mult niște vedenii, în loc să mă torture, din potrivă, mă făceau fericit, căci îmi ofereau spectacolul cel mai sublim și consolator ce s'ar putea dori.

XII

La casa românească

Dimineața, primul nostru gând a fost să vizităm *Casa românească*, acest colț al țării pe pământul Palestinei.

În zadar caut să conving pe ghidul nostru despre existența în Ierusalim a unei case sau capele românești. Ghidul nu știe nimic, de și e un om inteligent și cunoaște toate colțurile orașului pe de rost.

Pe când stam nedumeriți în poarta otelului, neștiind încotro să apucăm, vedem două călugări apropiindu-se de noi și vorbindu-ne românește.

— Sunteți din România? ne întrebă unul din ei.

— Da, părinte; de unde știuși?

— Păi, vă auzii vorbind pe românește.

— Ne pare bine că v'am întâlnit, părinte. Puteți să ne conduceți la Casa românească?

— Cum să nu, cu plăcere.

— E departe?

— Nu tocmai; ici în vale.

— Dar, Sfințiile voastre, ce căutați aci?

— Suntem închinători; am venit tocmai din Neamț.

— Mai sunt și alți închinători?

— Mai sunt câțiva, precum și cinci maici bătrâne dela Agapia.

Și cei două buni călugări se oferiră cu multă bunăvoință să ne conducă la Casa românească.

Eșind prin poarta Iafiei și ajungând în strada cu acelaș nume coborim într'o vale. În fața noastră se ridică o clădire veche, cu etaj.

— Aci e Casa românească, îmi spuse unul din călugări.

— E destul de mare.

cupată de cele cinci maici venite din Moldova.

Urcăm etajul. La capătul scării ne întâmpină o femeie bătrână care ne urează bun venit. E văduva preotului Foti, mort de curând în Ierusalim.

Părintele Foti, împreună cu

Casa românească

— Păi nu e a noastră toată; avem numai patru încăperi. În celelalte odăi sunt alți chiriași.

Intrăm printr'un fel de gang murdar, plin de tot ielul de mobile vechi și obiecte sfărâmate și eșim într'o curticică, în jurul căreia se înșiră un rând de odăițe, dealungul unei prispe.

Una din aceste odăițe era o-

părintele Marinescu, d. Th. Burada și alții, era unul din promotorii ideei de a se ridica o biserică românească în Orașul Sfânt.

Venind vorba despre defuncțul preot, biata preoteasă începe să plângă și-și șterge ochii cu iota. Ne spune că părintele Foti a murit de pneumonie. Tot

preoteasa ne dă oarecarî detalii asupra peripețiilor prin cari a trecut Casa românească dela înființarea ei. Acesta este al treilea local unde se instalează casa. Se plătește o chirie de două mii de lei anual, din sursele realizate depe urma subscripțiilor și donațiunilor benevole ale închinătorilor români cari vizitează casa. Aceasta însă, ne spune preoteasa, e casa provisorie. S'a cumpărat un pământ și în curând Regina va construi o biserică mare cum e a rușilor.

Intr'o a treia încăpere locuiesc vre-o patru călugări. De și erau orele 9, călugării noștri dormeau cu somnul dulce al dimineții. Deschizând ușa, suntem loviți de aerul viciat din odaie, în care domnește o perfectă dezordine. La zgomotul nostru două din călugări se deșteaptă și-și scot capetele de desubtul plăpămelor. Inchidem binișor ușa spre a nu le turbura somnul.

— Dar unde e paraclisul, întreb pe preoteasa?

— E jos.

Preoteasa ne deschide o ușă și intrăm într'o încăpere întunecoasă și igrasioasă, situată în parter.

Când ochii noștri încep să se deprindă cu întunericul, zăresc în peretele din fund o măsuță cu o iconiță deasupra. Era altarul. Pe măsuță se vedeau o cru-

ce din sidef, două sfeșnice și câteva cărți bisericești. În fața icoanei ardea o candelă. Se mai vedeau și pe pereții laterali încă câteva icoane. Pot spune că aceasta era tot mobilierul paraclisului românesc din Ierusalim.

Mărturisesc că între pomposul nume de „Casa românească“, și între ce vedeam aci era o nepotrivire așa de mare, încât ne simțiam oareșicum umiți față de ghidul nostru, un italian.

— Domnule, îi zic, să nu crezi d-ta că toate bisericile românești sunt ca paraclisul acesta atât de sărăcăcios și rău instalat. Să poțestii la noi în țară să vezi biserici cum nu-s multe nici în Ierusalim.

— Vă cred, răspunse ghidul.

— Și apoi, Regina noastră... ai auzit de ea?

— Carmen-Sylva.

— Da, Regina noastră, Carmen-Sylva, a luat inițiativa înălțării unei biserici românești aci. Veți vedea ce clădire monumentală o să fie.

Terenul cumpărat de curând de comitetul pentru clădirea unei biserici românești în Ierusalim se află prin apropierea bisericeii rusești și e situat între zidurile vechiului Ierusalim. Terenul acesta, în întindere de două mii coți pătrați, e abia îndestu-

lător pentru clădirea unei biserici. Pentru construirea unor locuințe pentru găzduirea pelerinilor, trebuie, firește, să se cumpere alte terenuri. D. Th. Burada mă asigură că se află destule pământuri în jurul locului cumpărat, numai bani să fie.

Părerăa părintelui Marinescu e, însă, că ar fi fost mai nemerit ca biserica românească să se construiască în afară din zidurile vechiului oraș, unde s'ar fi putut găsi terenuri cu mult mai vaste și pe un preț efin.

Ori cum ar fi, nu mă îndoiesc că odată ce M. S. Regina Elisabeta a binevoit să ia inițiativa ridicărei bisericei, proiectul acesta atât de creștinesc și de folositor va ajunge la un bun sfârșit.

Biserica românească din Ierusalim va fi de mare folos pelerinilor români. Numărul acestora va spori considerabil odată cu ridicarea bisericei.

Apoi această biserică va contribui mult la cunoașterea numelui de român în acele regiuni

depărtate. De ce, adică, grecii, armenii, germanii, rușii — aproape toate neamurile creștine să-și aibă bisericile lor la Ierusalim și numai românii să fie lipsiți de un asemenea așezământ pios.

Fără îndoială că întreaga suflare românească se va grăbi să-și ofere obolul pentru viitoarea biserică care, pe lângă celelalte foloase va mai fi un act de recunoștință către memoria Regelui Carol. Biserica aceasta urma să se înalțe cu prilejul împlinirii a 50 ani de domnie a marelui Rege. În ce mod românii de pretutindeni și-ar exprima mai bine recunoștința lor către Cel de Sus, care a dăruit țarei un Suveran atât de înțelept, decât ridicând în amintirea lui o biserică măreață chiar pe locurile unde a trăit și pățimit Mântuitorul.

Cu actuala așa zisă Casa românească nu merge și, decât o asemenea casă, care nu ridică de loc prestigiul neamului față de străini, mai bine de loc.

XIII

Aspectul orașului. — Populație. — Climă

Ca aspect general Ierusalimul diferă cu totul de oricare alt oraș. Mare parte din străzi sunt arcate, sombre, cu înfățișarea u-

nor ganguri nesfârșite. Dealungul acestor străzi se ridică ziduri înalte, ca de cetate, cu câteva ferestre în părțile de sus și cu

niște porți mici, ascunse prin colțuri, aproape secrete. Nicî nu poți bănuî că în dosul acestor ziduri locuiește o întregă populație. Cartierul beduinilor e format din stradele strâmte prin care abia dacă pot trece alături două inși.

largi, lucrul ce predomină e zidul, zidul care îți astupă tot și care răspândește o atmosferă de taină. Casele evreești sunt toate spoite, pe dinafară, în albastru.

Bineînțeles, că în orașul cel nou, situat în jurul zidurilor înconjurătoare ale vechiului Ieru-

Panorama Ierusalimului văzută din Turnul Antonia

Locuințele, în acest cartier, sunt aproape subterane și nu poți ghici nicî unde e poarta nicî unde-s ferestrele. Vezi numai câte un beduin sau câte o beduină voalată, care apar dintr'o gaură sau dispar printr'alta ca niște viețuitoare subterane.

În aceste cartiere ca și în altele mai curate, cu strade mai

salim, sunt case moderne și străzi aliniată, cum am mai spus. Dar interesant e orașul cel vechiu cu ulițele-î întortochiate, strâmte și arcate prin care mișună o lume atât de împesărită.

În Ierusalim, mai mult ca oriunde, se întâlnesc laolaltă toate neamurile de pe pînănt. Creștinii vin să se roage la Mormântul

lui Isus, mahometanii la moscheia lui Omar, evreii vin să plângă pe mormintele strămoșilor lor și pe ruinele vechei lor glorii.

Aci găsești creștinii din Europa, din Asia și Africa în porturile lor naționale, creștinii cari se deosebesc atât de mult între ei, ca obiceiuri, înfățișare, grai și chiar ca culoarea pielii. Mormântul lui Christos e locul unic pe lume unde se întâlnesc toți creștinii, unde englezul, rusul, francezul, grecul, etc., etc., se freacă cu coreligionarul său asirian, copt sau abisinian. Numai creștinii de ar fi vizitatorii Ierusalimului și tot ar fi de ajuns ca să producă acea împestrițare extraordinară de neamuri.

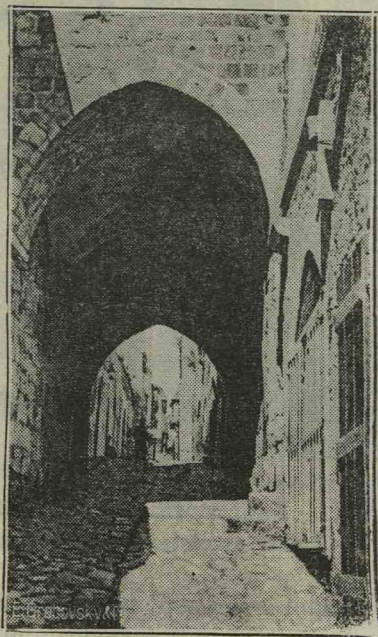
Dar, pe lângă creștinii, sunt evreii ruși, evreii bucovineni, evreii siriani, sau spanioli, apoi, mahometanii din Constantinopol, din Arabia, din Caucazia, din Indii, algerieni, tunisieni, etc.

Vedeți, prin urmare, că nu exagerez de loc afirmând că Ierusalimul e singurul punct al lumii unde se adună aproape toate neamurile de pe pământ.

Prin mulțimea trecătorilor îți atrag atenția, în primul rând, femeile indigene cari umblă învelite de sus și până jos cu un cearceaf alb. De le-ai vedea noaptea, le-ai lua drept fantome!

Evreii, de asemenea, umple

toate străzile. Aci găsești evreii din toate colțurile lumii, unii stabiliți în colonii, alții veniți ca simpli vizitatori. De altfel, mai mult de jumătate din populația de o sută de mii de locuitori a Ierusalimului, se compune din evreii.

O strada din Ierusalim

Cei mai mulți din ei sunt oameni din popor, în antiriu, cu bărbi mari, perii încâlciți și cu perciuni lungi, bucliați cari flutură pe lângă urechi în bătaia vântului. Sunt foarte plăcuți la vedere copiii evreilor de pe aci îmbrăcați ca și părinții lor în antiriu de stambă vârgată, cu pălării de pluș cu bordurile largi și

cu perciuni lungi. Am văzut copii ai căror perciuni le atârnau până peste umeri,

Tipuri evreiești din Ierusalim

Arabii și aci sunt foarte numeroși. Ei și evreii formează marea majoritate a locuitorilor. Aci, ca și la Iaffa, turcii nu prea se văd. Și nici nu se vorbește limba turcă. Limbile care domină aci sunt cea arabă și cea evreiască.

Dar, marea parte a populației flotante a Ierusalimului o formează rușii, pelerinii ruși care vin în toți anii în număr considerabil. Mi s'a afirmat, că anul

acesta, numărul pelerinilor ruși a fost de peste treizeci de mii. Din toate unghiurile marelui imperiū moscovit vin mujicii ruși să se închine la Mormântul lui Christos. Vapoare speciale rusești îi aduc dela Odessa direct la Iaffa. Pelerinii aceștia sunt în mare parte săraci și o duc cam greū, deși clerul rusesc de aci le dă multe înlesniri. Rușii au în Ierusalim patru biserici mari, spital și locuințe vaste, construite anume pentru pelerinii ruși. Și tot orașul, toate locurile sfinte, toate drumurile spre Betleem, spre Betania, spre Ierichon, țărmurile Iordanului și ale Mărei Moarte sunt pline de acești pelerini, care merg pe jos în călduri, cu desagile în spinare, pe drumurile arse de soare. Și cei mai mulți nu numai că-s săraci, dar sunt și bătrâni. Astfel, ei mor cu duiumul de oboseală și lipsă de îngrijire chiar în Ierusalim saū pe unde îi apucă ceasul din urmă. Ceilați merg înainte, plini de credință, cu sufletele exaltate, sărutând pietrele, zidurile, târându-și pașii prin câmpiile pietroase, pe suișurile anevoioase, sprijiniți pe toiagurile lor de drum.

Pelerinii ruși sunt atât de numeroși în cât nu-î negustor în Ierusalim care să nu cunoască destule cuvinte rusești ca să se poată înțelege cu un client rus.

Seara, tot furnicarul acesta de lume se retrage, dispărând parcă pe după ziduri. Dela orele 9 seara în sus nu mai vezi pe nimeni pe strade. În Ierusalim nu există viață de noapte și nici un fel de petrecere sau spectacol. Nici măcar cinematograful nu există în orașul sfânt. Mi s'a spus că un grup de cântăreți italieni a încercat să se producă serile într'o cafenea de aci, dar n'a isbutit, nefiind cine să-l asculte. Cântăreții au fost nevoiți să părăsească orașul spre a nu muri de foame. Cât stai aci nu te gândești nici la teatru, nici la muzică, nici la baluri, la nimic. Mediul te transformă și-ți inspiră gusturi noi, inocente. Nu te atrace nimic ce nu-î Christos, ce nu-î Solomon sau Omar, ce nu e vechi, părgănit, și ce n'are legătură cu Vechiul sau Noul Testament, cu Koranul sau Talmudul. Singura muzică e sunetul clopotelor și singurul spectacol serviciile divine ce se celebrează cu un fast deosebit la toate bisericele.

În Ierusalim sunt câteva hoteluri foarte confortabile. Hotelul New Grand Hôtel, unde am tras, e cel mai mare și poate rivaliza cu hotelurile cele mai bune de oriunde.

Odăile curate, cu pardoseala de marinură așternută cu covoaare groase, paturi curate cu per-

dele, lumină electrică, baie, în fine tot confortul european.

În restaurantul otelului chelnerii servesc în frac și vorbesc franțuzește.

După masă pasagerii se strângeau în salonul comun, mobilat cu o rară eleganță, cu covoaare scumpe, în stil oriental. Întâlnirea aceasta a pasagerilor dura foarte puțin. Pe la orele 10 toți se retrăgeau ca călugării în celulele lor. Și nimănu-i părea rău pentru aceasta. Ierusalimul nu-î oraș de petrecere ci de rugăciuni și reculegere. Influența mediului acestuia aproape monahal e atât de covârșitoare, în cât chiar cei cari, la reședințele lor, obicinuesc să facă din zi noapte și din noapte zi, în Ierusalim își schimbă cu totul apucăturile și încep o viață nouă, devin oameni cumiți. Păcat că durează prea puțin!

Poate ar fi locul să spunem aci două vorbe și despre clima Ierusalimului. E greșită ideia cum că la Ierusalim ar domni o căldură tropicală insuportabilă.

Situat într'o regiune muntoasă, la o altitudine de 7—800 metri de Mediterana și de 1200 metri de Marea Moartă, Ierusalimul se bucură de o climă temperată.

Iarna plouă aproape în fiecare zi, spre marea bucurie a locuitorilor, cari, cu modul acesta, își pot face provizii de apă în cis-

ternele de cari sunt prevăzute toate casele.

Uneori se întâmplă să și ningă și atunci orașul sfânt se îmbracă cu vestmântul imaculat al zăpezii. Dela Aprilie și până în Septembrie cerul e pururi senin. În Aprilie, când mă aflam la Ierusa-

se deschide o piațetă care e un fel de punct de trecere între orașul vechi și cel nou.

Piațeta aceasta a fost lărgită cu ocazia vizitei pe care a făcut-o la Locurile Sfinte, acum vreo 15 ani, Impăratul Wilhelm al Germaniei.

Femei din Betleem

lin, nopțile erau atât de reci, în cât am fost nevoiți să facem foc la sobă. În toiuil verei chiar căldura e suportabilă. Numai în zilele când bate vântul de sud, vânt care se numește, în limba giul local, *Ramsin* sau *Simun*, atmosfera devine înăbușitoare. Dar aceste vânturi bat rar și trec repede.

Am spus în altă parte că intrând în oraș, prin poarta iafiei,

Încă câteva vizite de acestea și Ierusalimul și-ar schimba aspectul arhaic spre desolarea celor cari vin aci să vadă urmele trecutului. Și aceasta ar fi un mare păcat, căci tot farmecul orașului constă în originalitatea acea plină de pitoresc și de o frumusețe specială.

Dar, mi-e teamă că și fără aceste vizite împărătești, tot nu va fi respectat mult timp aspec-

tul antic al Ierusalimului. Chiar în anul acesta au început lucrările pentru „înfrumusețarea” stradei patriarhiei grecești. Strada a fost tăiată și lărgită. Alături se construiește o nouă mănăstire grecească pentru pelerini, o clădire somptuoasă cu trei etaje într-un stil cu totul modern.

Tot în apropiere am mai văzut mai multe clădiri noi, construite pe un drum larg. Departe de a-ți face plăcere, europenizarea aceasta a Ierusalimului îți produce o impresie penibilă și-ți strânge inima.

Dar să ne întoarcem în piațeta de lângă poarta Iaffe.

Pe piațeta aceasta se află turnul lui David, transformat în cazarmă turcească.

La picioarele acestui turn se află un teren viran care e mai jos de nivelul stradei cu vreo două metri. Un zid lung desparte terenul de stradă. Rezemat de acest zid, ca de o balustradă, nu mă satur privind terenul acesta viran unde sunt înșirați în semicerc vreo două duzini de cârpaci bătrâni cari lucrează din zor.

Cei mai mulți dintre ei sunt bătrâni octogenari, cu barba albă și turban verde în jurul capului. Și toți au de lucru din belșug. Lângă fiecare cârpaci stau jos câte 2-3 beduini, în mantalele lor de păr de cămilă, așteptând să li se predea ciobotele cu cari

să-și poată continua drumul pe cărările întinse și pustii ale Palestinei. Materialul de cari se servesc cârpacii aceștia e strâns de prin gunoaie și stă grămadă la îndemâna meșterului. Cu acest material se repară ciobotele beduinilor, cari, în materie de încălțăminte, nu prea caută lucru subțire. Orî cum, colecția aceasta de cârpaci octogenari e una din curiozitățile Ierusalimului.

Beduini

O altă curiozitate, de un gen deosebit, sunt femeile dela Be-teleem, cari vin în oraș cu provizi-ii. Cele tinere sunt frumoase și sdravene. Ele poartă pe cap un fel de bonetă înaltă ca un pot-

cap, acoperită cu un voal alb ce le cade pe umeri. În jurul bonetei sunt înșirate salbe de monezi de argint, cari formează podoaba și bogăția acestor femei. Apoi, ele mai au salbe de acestea în jurul gâtului sau atârinate cu un lăntișor de la o ureche la cealaltă pe sub bărbie. Ele mai poartă inele la toate degetele, inele groase de argint cu pietre mari fără valoare și brățări la mâini și la picioare. Pe lângă giuvaericele acestea, femeile acestea sunt ta-

tuate pe brațe și pe figură. Aceste tatuaje constau din stelute desenate pe frunte, pe bărbie sau în vârful nasului, sau din constelații întregi presărate pe frunte.

E de prisos să spun, că aceste ornamente nu adaugă nimic la frumusețea acestor femei. Din potrivă. Cele bătrâne însă sunt oribile cu aceste tatuaje rămase din tinerețe și amestecate cu sbârciturile figurilor lor osoase.

XIV

Biserica Sf. Mormânt

Intr'un capitol precedent am vorbit despre Mormântul Mântuitorului. Aci voi căuta a face o descriere a vastei biserici în care se află Mormântul și care se numește *Biserica Sfântului Mormânt*.

Biserica aceasta, de o arhitectură neregulată și foarte complicată, cuprinde sub bolțile ei, pe lângă Mormântul Domnului, muntele Golgota, pe care a fost răstignit Mântuitorul, precum și alte biserici și altare amintind faze din ultimele zile ale lui Isus.

Astfel, Biserica Sfântului Mormânt nu se poate vizita de cât sub conducerea unui bun ghid.

Pelerinii aparținând diferitelor rituri vizitează biserica în gru-

purii compacte conduși de câte un preot care le dă cuvenitele explicații, iar călătorii izolați sunt conduși de ghidul otelului unde au tras.

Toate capelele și altarele aflate în Biserica Sf. Mormânt sunt împărțite în primul rând între greci, armeni, catolici, apoi, între copți și abisineni.

Posesiunile acestea sunt dobândite în baza unor firmame împărătești obținute cu mari sacrificii de către căpeteniile diferitelor rituri creștine. Posesiunile acestea au dat loc la numeroase conflicte grave și chiar sânge-roase între reprezentanții diferitelor rituri. Și azi chiar, călugării greci, armeni și catolici sunt

večnic pe picior de război, pentru apărarea posesiilor respective,

ciunci, schiopi, cerșetori plini de plăgi înfiorătoare, în mare parte arabi sau beduini, staă acolo re-

Biserica Sft. Mormânt. Fațada

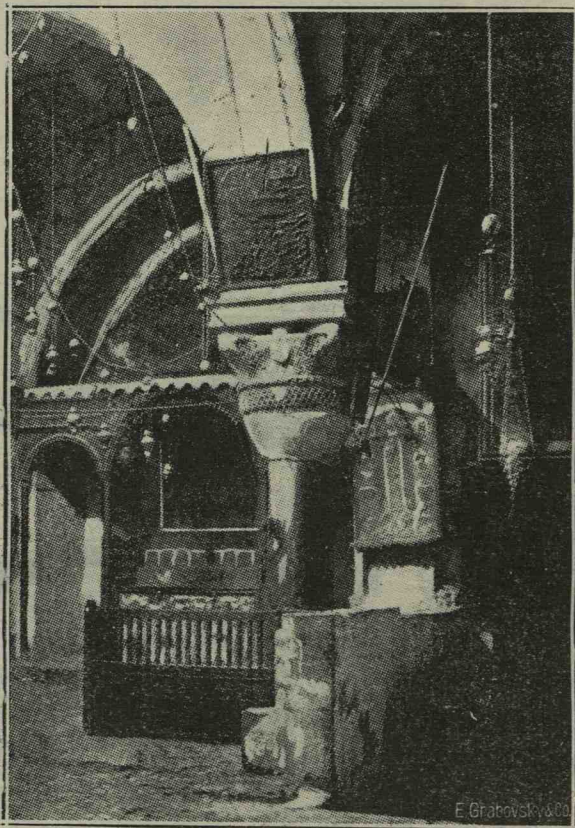
Așa dar să facem o a doua vizită Bisericii Sf. Mormânt, de astă dată în cursul zilei.

La intrarea în curtea bisericii sunt înșirați cei mai hiduoși cerșetori ce se poate imagina. Orbă,

zemați de ziduri, cletinându-și capetele ritmic și implorând mila trecătorilor. Aspectul acestui drum al miseriei îți produce o indescritibilă impresie de desgust.

Curtea cea mare, acoperită de lespezi, e un adevărat târg de obiecte sfinte ca mătăni, cruci, icoane, etc.

Incinta aceasta, foarte vastă, făcea parte din Biserica Sf. Mormânt, după cum se vede din resturile de coloane admirabil

Un colț din interiorul bisericii Sf. Mormânt

Negustori arabi și evrei își întind mărfurile pe rogojină dealungul zidurilor și chiar în mijlocul curții. În jurul acestor negustori sunt grupați sute de pelerini ruși care cumpără diferite obiecte sfinte pe care le vor duce la căminele lor.

sculptate, cari datează de pe timpul cruciaților

În jurul acestei curți sunt situate *Mănăstirea lui Abraham*, *capela armenească Sf. Iacob*, *biserica Apostolilor*, *Capela Mariei Magdalena* și alte capele pe care le menționăm în planul Bi-

sericeii Sf Mormânt. E de notat că în apropierea Mănăstirii lui Abraham se află un măslin îngrădit cu ziduri despre care se zice că ar fi locul unde fu găsit berbecul cu coarnele incurcate în desiş în momentul când Abraham se pregătea să jertfească pe fiul său Isaac.

Capela Mariei Magdalena, după tradiția greacă, ar fi locul unde Isus s'a arătat pentru a treia oară Mariei Magdalena.

În apropiere de pragul bisericeii se vede mormântul cruciadelui Filip d'Aubigny.

Intrând pe uşe, primul lucru care te isbeşte este un fel de pat acoperit cu rogojină, instalat în colţul din stânga.

Patul acesta este locuința gardienilor cari păstrează cheile sfântului locaş.

Gardienii sunt musulmani și stăpânesc cheile bisericeii din tată în fiu ca un drept ereditar de familie.

Ei fac paza zi și noapte fumând ciubuce și bând cafele cu aerul unor spectatori cari se distrează privind manifestațiile de evlavie ale pelerinilor creștini. Prezența acestor gardieni turci și felul lor de a face serviciul e, firește, jignitor pentru orice creștin, mai ales că de la faimosul pat cu rogojină și până la piatra Ungerei, unde a fost întins corpul Mântuitorului după coborâ-

rea de pe cruce, nu-s de cât câțiva pași.

Cea mai frumoasă capelă din Biserica Sfântului Mormânt e catedrala grecească unde se află scaunele patriarhilor Ierusalimului și Antiohului. Această capelă e situată în mijlocul Bisericeii Sf. Mormânt, în fața Mormântului Domnului.

Catedrala grecească este de o rară bogăție, fiind împodobită cu icoane încadrate în aur și încercate cu bijuterii scumpe, policandre de aur, picturi și alte obiecte sfinte donate în cursul veacurilor de regi și împărați creștini și mai ales de țării și țarinele Rusiei.

În biserica aceasta, în dreptul cupolei împodobită cu arcade foarte artistic lucrate, se vede o piatră de formă sferică despre care, după o tradiție veche, grecii spun că ar indica centrul pământului.

Tot în biserica aceasta se află păstrată și tezaurul comunității grecești din Ierusalim, cuprinzând odăjdiele scumpe ale diferiților patriarhi, mitre episcopale cu pietre nestimate, cruci de aur și argint cu lemnul sfânt, evangheliile împodobite cu diamante, rubine și smaralde, precum și alte obiecte de mare valoare, oferite bisericii în decursul anilor de persoane pioase.

Să ne urmăm drumul prin la-

birintul Bisericeii Sf. Mormânt spre a vizita și celelalte capele și altare.

A patra închisoare. — În partea de nord a catedralei grecești, în punctul numit *cele șapte arcade ale Fecioarei*, se vede o capelă întunecoasă care înățișează *Inchisoarea a patra a lui Isus*. Se zice că această capelă e construită deasupra unei peștere unde Mântuitorul a fost închis împreună cu cei două tâlhari până la pregătirea uneltelor de tortură. Capela aceasta e împărțită în trei cavități indi cându-se astfel numărul celor trei deținuți. Lângă intrare se vede o piatră găurită în două locuri. În aceste găuri fură vârâte picioarele lui Isus spre a fi legate în lanțuri. Deasupra pietrei acesteia arde vecinic o candelă pâlpâind în semiobscuritatea capelei.

Capela Sf. Longin. — Ceva mai departe se află *capela Sf. Longin*, soldatul care, spre a se încredința dacă Isus era sau nu mort pe cruce, îi străpunse coasta cu sulița făcând să curgă din rană sânge și apă. La vederea acestei minuni, Longin crezu în Isus și veni în acest loc să i se roage pentru ispășirea păcatului său.

Să nu uităm a spune că soldatul acesta era chior de un ochi. O picătură de sânge căzută din

coasta celui Crucificat a vindecat ochiul bolnav al soldatului.

Capela împărțirii vestmintelor. — Capela aceasta aparține armenilor, după cum cea precedentă aparținea grecilor.

Pe locul aceasta, călăii jefuiră pe Isus de vestmintele sale, împărțindu-le între ei.

Biserica Sf. Grigore Luminătorul. — Biserica aceasta aparține armenilor și are două altare dedesubtul unei cupole ce se reazămă pe patru stâlpi de marmoră. Se zice că de aci Sf. Elena supraveghea săpăturile făcute din ordinul ei pentru descoperirea Crucei pe care a fost ristignit Christos

Capela unde a fost găsită Crucea. — Alături de biserica armenescă se află locul unde s'a descoperit Crucea pe care a fost ristignit Mântuitorul. O scară de piatră cu 13 trepte, uzată de picioarele milioaneilor de pelerini, duce la această capelă.

Iată împrejurările în cari a fost descoperită Crucea.

Sfânta Elena, ajungând la Ierusalim, a dat poruncă ca să se nimicească toți idoli ridicăți de păgâni pe Golgota. Apoi a procedat la săpăturile pentru descoperirea Crucei.

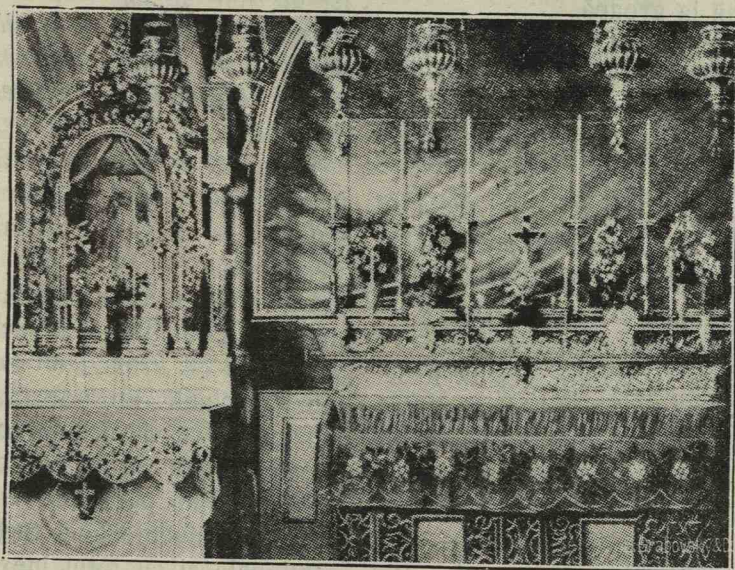
Pe vremea aceea evreii obișnuiau să îngroape în apropiere de locul supliciuului toate unelte-

le întrebuințate pentru tortura și uciderea celor condamnați.

În preajma Golgotei era un loc adânc unde ei îngropaseră crucile precum și lanțurile și celelalte unelte întrebuințate de

cruci de lemn. Aceasta se petrecea în anul 326.

Acum, rămânea să se știe care din cele trei cruci era aceea pe care fusese ristignit Christos. Credincioșii de atunci, sub conducerea preoților, se

Golgota

călăi pentru ristignirea lui Isus și a celor două tâlhari

Locul acesta, situat în afară din zidurile orașului, se umpluse din ce în ce, cu gunoaietele aruncate acolo în decursul a trei veacuri.

Săpăturile începură după indicațiunile date Sfintei Împărătese de bătrâni și, în cele din urmă, fură descoperite cele trei

strânsere în jurul crucilor rugându-se lui Dumnezeu să le indice adevărata cruce. În momentul acela fu adusă lângă groapă o femeie în agonie.

Femeia fu pusă succesiv în contact cu cele trei cruci. Contactul cu cele două dintâi cruci, cari erau acele pe cari fuseseră ristignii tâlharii, nu produsese niciun efect asupra stărei de sănătate a femeii care rămase în

nesimțire. Când însă femeia fu adusă lângă Crucea Domnului și când simți contactul lemnului pe care pătimise Mântuitorul, se însănațoși pe deplin. Tot în ziua aceea se făcu experiență și asupra unui mort pe care îl duceau la groapă.

Mortul înviă. Față de aceste miracole nu mai rămase nicio îndoială că Crucea era într'adevăr aceea pe care fusese ristiguit Christos.

În capela aceasta se vede o statuie de bronz reprezentând pe Sf. Elena îmbrățișând Crucea. Statuia aceasta, care e o operă de artă, a fost dăruită capelei de Împăratul Frantz Iosif

Capela flagelației. — În această capelă se vede stâlpul de piatră de care a fost legat Mântuitorul spre a fi biciuit. Tot aici s'a pus pe cap și coroana de spinii.

Golgota. — Alături de capela flagelației se află o scară cu 18 trepte care duce la *Golgota* sau locul *calvarului*.

Tradiția spune că strămoșul nostru Adam, după ce a fost izgonit din raî și și-a dat obștescul sfârșit, a fost transportat în Iudeea, iar capul lui a fost îngropat într'un loc care a primit denumirea de *Cranion*, adică locul creștetului său *Golgota*.

Sub o boltă joasă se văd două altare împodobite cu can-

dele și lumânări. Altarul cel mare indică locul unde a fost înfiptă crucea lui Isus. Printr'o deschizătură lăsată înadins liberă, se poate vedea stâncă care s'a despicat de sus și până jos în momentul când Mântuitorul își da spiritul. „*Și iată catapeteazma templului se sfâșie în două de sus până jos și pământul se cutremură și pietrele se despicară*”.

Despre despicarea stâncei, necredincioșii susțineau la început că era ceva artificial. Un învățat englez cercetând amănunțit crăpătura, se convinse că nu era nici artificială și nici provenită de pe urma unui cutremur obicinuit. Într'adevăr, modul cum sunt desprinse părțile acestei stânci arată că această crăpătură n'a putut proveni decât prin influența unei forțe excepționale și cu totul inexplicabilă pentru știința omenească.

Iată ce spune savantul englez:

„Încep să deviu creștin. Am făcut o minuțioasă cercetare și sunt convins că această crăpătură nu provine de la un cutremur firesc și obicinuit. Un astfel de cutremur poate să despițe diferitele părți ale blocului stâncos, cu condiție ca să urmeze vinele stâncei și să distrugă părțile slabe. Aci, însă, se petrece cu totul altceva. Stâncă e de-

spicată deacurmezișul, crăpătura trecând peste vine, ceea ce denotă, că ne aflăm în fața unui caz straniu și supranatural. Avem deci a face cu o minune care nu poate fi nici rezultatul unui artificiu, nici consecința unui cutremur obicinuit. Mulțumesc lui Dumnezeu că m'a condus în aceste locuri și m'a învrednicit să văd această stâncă care confirmă puterea divină și mă face să văd în toată lumina ei dumnezeirea lui Isus Christos'.

La Golgota ca și la Sf. Mormânt se slujește neconținut. În capelă domnește o nespusă atmosferă de jale. În jurul altarului stău ingenunchiați, rugându-se și urmărind cu evlavie serviciul divin, sute de pelerini.

Altarul cel mic indică locul unde Isus a fost întins pe cruce și pironit la mâini și picioare înaintea de a fi răstignit.

Altarul acesta are o icoană reprezentând pe Maica Domnului cu lacrimile în ochi. Icoana aceasta are o expresie de tristețe atât de profundă în cât impresionează pe toți cari o privesc. Icoana e împodobită cu bijuterii fără preț dăruite, în deosebi, de o țarină a Rusiei.

În fața acestor altare îmi înfățișez groaznicul spectacol al celor trei cruci în vârful muntei lui sinistru; îmi înfățișez pe I-

sus, plin de sângele ce-î curge din răni, în întunericul cumplit, ristignit între două tâlhari, strigând: „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m'ai părăsit! Pe locul unde mă găsesc în acest moment, Isus a fost obiectul batjocurilor mulțimei inconștiente, care în mijlocul torturilor oribile, îi dete să bea oțet dintr'un burete legat în vârful unei trestii, pe când Maria Magdalena și femeile cari urmașeră din Galilea pe Isus slujindu-l, plângeau cu disperare la poalele crucei înfiptă în stânca Golgotei.

Istoricii spun că spre a se putea construi capela și cele două altare, a trebuit să se modifice culmea Golgotei și să se transforme într'un fel de platou pentru înlesnirea lucrărilor. Eu cred că a avut o inspirație nu se poate mai nenorocită acei cari s'aũ apucat, din evlavie bineînțeleș, să modifice locurile aceștea sfinte, să sape, să umple, să acopere stâncile cu plăci de marmoră și pietre nestimate.

Ar fi fost cu mult mai preferabil ca locurile acestea să rămână absolut intacte. S'ar fi putut lua mormântul, Golgota și celelalte locuri sub acelaș acoperământ uriaș, dar numai atât. Acoperământul acesta putea fi împodobit cu tot aurul de pe pământ și cu toate briliantele din

lume, dar nu era nevoie ca Mormântul sfânt, săpat în piatră, și Golgota să dispară sub niște podoabe omenești, aproape idolatre, cari nu adaogă nimic la majestatea acelor locuri ci, din potrivă, le răpește farmecul.

Ce sguduitor ar fi fost pentru pelerinul creștin, ca după douăzeci de veacuri, să vadă nu o biserică ca ori care alta, ci însăși stâncă; nu o capelă de marmoră, ci chiar mormântul.

Acum să ne întoarcem înapoi, să trecem din nou pe lângă *piatra Ungerei* spre mormântul lui Isus.

În partea stângă a mormântului e biserica armenească, iar în dreapta biserica catolică. În spatele Mormântului vine altarul Coptilor.

În partea armenească se vede un loc împrejmuț cu un grilaj de fier și purtând o inscripție veche în limba armeană. Din locul acesta Fecioara Maria a văzut pe Fiul său ristignit pe cruce și a căzut leșinată în brațele femeilor ce o înșoțeau. După o altă versiune, acesta ar fi locul de unde sfințele femeii asistară la ungerea corpului Mântuitorului de către Iosif din Arimatia și Nicodem.

Despre biserica catolică se zice că ar fi locul unde Isus apărău Mariei Magdalena după

înviere, și de aceea locașul acestei sfânt se numește biserica Aparițiunei.

Biserica aceasta are în față-î o incintă largă care se numește *Grădina*.

Întâlnirea Mariei cu Isus avu loc în acest loc. Iată ce spune Evanghelia în această privință:

„Și Maria zărește pe Isus stând și nu știa că e Isus. Femeie, îi zice Isus: pentru ce plângi? Pe cine cauți? Ea, gândind că este grădinarul, îi zice: Doamne, dacă tu l-ai dus în altă parte, spune-mi unde l-ai pus și eu îl voi ridica. Maria, îi zice Isus. Ea întorcându-se îi zice: Rabuni, adecă învățătorule. Nu mă atinge îi zice Isus, căci încă nu m'am suit la Tatăl meu; du-te la frații mei și le spune: mă sui la Tatăl meu și la Tatăl vostru la Dumnezeuul meu și la Dumnezeuul vostru“.

Despre altarul coptilor, situat în spatele Mormântului, se zice că ar fi locul de unde îngerul, îmbrăcat în vestminte albe, a comunicat femeilor sfinite învie rea lui Isus.

Să reproducem din Evangheliile și pasagiul referitor la această apariție:

„Iar târziu Sâmbătă, când se luminează de ziua întâia a săptămânei, veni Maria Magdalena și cealaltă Marie să privească mormântul.

Și iată se făcu cutremur mare, căci îngerul Domnului pogorându-se din cer și venind prăvăli piatra și sta deasupra ei. Și era înfățișarea lui ca lumină de fulger și îmbrăcămintea lui albă ca zăpada. Și de spaimă de dansul păzitorii se cutremurară și fură ca morți. Iar îngerul răspunzând zise femeilor: nu vă temeți voi, căci știu că pe Isus, care a fost ristignit, îl căutați. Nu este aci; căci s'a sculat după cum a zis; veniți, vedeți locul unde era pus“

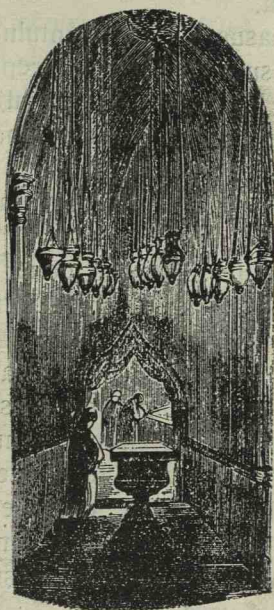
Așa dar, capela care conține mormântul Domnului se află înconjurat de aceste biserici de care e despărțită de coridoare largi.

Acum văd măi bine dispozițiile capelei. Ea se află într'o rotondă a cărei bolți se reazămă pe 18 coloane de marmoră unite între prin arcade mărețe. Partea de sus a bolței e tăiată de numeroase ferestre din cari se revarsă fâșii largi de lumină.

Aflându-mă din nou în preajma mormântului mântuitorului, nu mă pot abține de a-l vizita pentru a doua oară. Descoper lucruri pe cari nici nu le observasem la prima mea vizită, sub impresia puternică ce mi produsese mormântul absorbindu-mi toată luarea aminte și toate simțurile.

Astfel, în compartimentul ex-

terior al mormântului văd o piatră în formă de coloană care se numește *piatra îngerului*, și pe care a apărut unul din îngerii, îmbrăcat în alb.

Piatra îngerului

Deasupra acestei pietre sunt 15 candelă în trei șiruri de câte 5. Cele din dreapta aparțin grecilor, cele din mijloc catolicilor, iar cele din stânga armenilor. Candelele acestea sunt de argint și ard ziua și noaptea.

Tot din compartimentul acesta, care precede mormântul, se întind două deschizături una în dreapta, spre biserica catolică și cea laltă în stânga, spre biserica armenescă. Din a

ceste deschizături strâmte, făcute ca să încapă brațul unui om, se dă lumina în noaptea înviereii, mulțimei enorme a credincioșilor strânși în vasta biserică.

Deasupra mormântului lui Ișus sunt trei icoane reprezentând Învierea. Cea din mijloc aparține grecilor și e sculptată în marmoră, cea din stânga a armenilor și cea din dreapta a catolicilor.

Aceste din urmă două icoane sunt admirabil lucrate în fire de aur și argint.

Numărul candelelor care ard deasupra mormântului sunt în număr de 43. Grecii, armenii și catolicii au câte 13 candelă, iar coptii 4. Fiecare din aceste rituri creștine mai are în fața mormântului câte 6 sfeșnice și câte 4 vase cu flori.

Toate amănuntele acestea nu le putusem desluși la prima mea vizită.

Pe mormântul Domnului n'au dreptul să slujească de cât grecii, armenii și catolicii, fie care la rândul lor. De câțiva ani, grecii au început uneori să-și cedeze rândul rușilor.

Totuși, un preot grec ia parte

la slujba săvârșită de clerul rusesc.

Mormântul lui Iosif din Arimatia. — Acum să vizităm mormântul lui Iosif din Arimatia. Trecem printr'o porțiță strâmtă, și coborând deabușilea câteva trepte de piatră, intrăm într'o subterană situată în apropiere de altarul coptilor. La lumina palidă și tremurătoare a lumânărilor de ceară ce le ținem în mână, zărim mai multe morminte săpate în stâncă. Unul din aceste morminte este al lui Iosif din Arimatia.

În apropierea acestui cavou se vede un coridor care duce la o altă capelă armenească, precum și la locuința clerului armenesc de serviciu la Sf. Mormânt.

Astfel de locuințe în preajma bisericeii și în comunicație directă cu interiorul bisericeii au și grecii pentru preoții lor.

Din cele ce am arătat până acum, se vede cât de mare și cât de complicată este, ca arhitectură, Biserica Sf. Mormânt, cu puzderia de biserici, capele, altare, subterane locuinți preoțești, coridoare și tribune ce cuprinde.

XV

Formalitățile pentru deschiderea uși Bisericii

Biserica Sf. Mormânt fiind în posesia grecilor, armenilor și catolicilor, sunt regulamentate toate raporturile dintre aceste rituri adesea învrăjbite.

Fiecare rit își supraveghează cu îndârjire posesiunile ce le are în biserica Sf. Mormânt.

Daca s'ar întâmpla ca un preot grec să se atingă, de pildă, de un sfeșnic sau de o candelă armenescă, sau, din potrivă, dacă un preot armean ar îndrăzni să măture un covor aparținând grecilor, se iscă cele mai mari conflicte.

Pe vremuri, aceste neînțelegeri au dat loc chiar la lupte sângeroase între călugării diferitelor rituri, nu numai în biserica Sf. Mormânt ci și la Betlem, ceea ce a obligat guvernul turcesc să ia măsuri de ordine prin soldați musulmani.

Atât grecii cât și armenii și catolicii întrețin la Locurile Sfinte congregații numeroase. Membrii acestor congregații, cari, în primul rând, au misiunea de a apăra un patrimoniu, sunt, în general, oameni robuști porniți mai mult pe bătaie și gata, la nevoie, să-și verse sângele spre a-și îndeplini misiunea.

De o vreme însă, moravurile

s'au mai îndulcit, astfel în cât, nu se mai înregistrează atât de des ciocniri sângeroase între preoții diferitelor rituri.

Ca să dăm cititorilor o idee despre regulile dela Sf. Mormânt, să arătăm în câteva cuvinte formalitățile cari preced deschiderea bisericeii.

După cum am spus în alt capitol, cheile bisericeii sunt păstrate de musulmani. Sunt două familii arabe cari stăpânesc cheile din tată în fiu.

Una din aceste familii păstrează cheia, iar reprezentantul celeilalte are singur dreptul de a deschide ușa bisericeii.

Ambii arabi trebuie să fie de față la deschiderea uși. Unul aduce cheia, iar cel l'alt i-o ia din mână, se urcă pe o scărișică cu cinci trepte, întoarce cheia în broască, se dă jos și înapoiază cheia. Ușa se deschide pe dinăuntru de către preotul ritului care a cerut deschiderea.

Numai superiorii preoților greci, armeni și catolici au dreptul de a cere deschiderea bisericeii. Nimeni altul nu poate să dispună deschiderea uși.

Și iată cum se procedează:

Fiecare din cele trei rituri are câte un reprezentant cu denumi-

rea de *al douilea interpret* sau *Secundul*. Secundul ritului grecesc se mai numește și *Vestitorul*. Când, de pildă, armenii sau catolicii vor să deschidă biserica, se adresează prin interpretul lor *Vestitorului* care, la rândul său, anunță pe cei două portari arabi. Vestitorul trebuie să fie totdeauna la slujbă și să asiste la deschiderea ușii. Pentru acest serviciu, atât el cât și interpretul respectiv primesc o tan-

tiemă din veniturile portarilor arabi

Deschiderea bisericii se mai anunță și prin tragerea clopotelor.

Astfel, când biserica se deschide din ordinul Superiorului grecesc, atunci mai întâi sună clopotul grecesc, apoi cel armenesc și catolic: dacă deschiderea a fost cerută de Superiorul armean, atunci în primul rând sună clopotul armenesc și apoi cel grecesc și așa mai departe.

XVI

Istoricul Bisericii Sf. Mormânt

Biserica Sf. Mormânt n'a fost totdeauna așa cum se prezintă azi, ci, în urma invaziilor, incendiilor și altor calamități, a trecut prin diferite faze.

Să facem un scurt istoric al acestei biserici scumpă întregii suflări creștinești.

Se știe că după Învierea lui Christos, apostolul Iacob a fost ales episcop al Ierusalimului.

După Iacob, pe scaunul Ierusalimului se urcă Simeon.

Acesta, aflând de invazia romanilor, comandați de Titus și Vespasian, luă pe creștinii din Ierusalim și trecu Iordanul adăpostindu-se în orașul Bella.

Sf. Simeon a murit ristignit, iar sub Adrian, 13 episcopi au fost martirizați. Impăratul roman

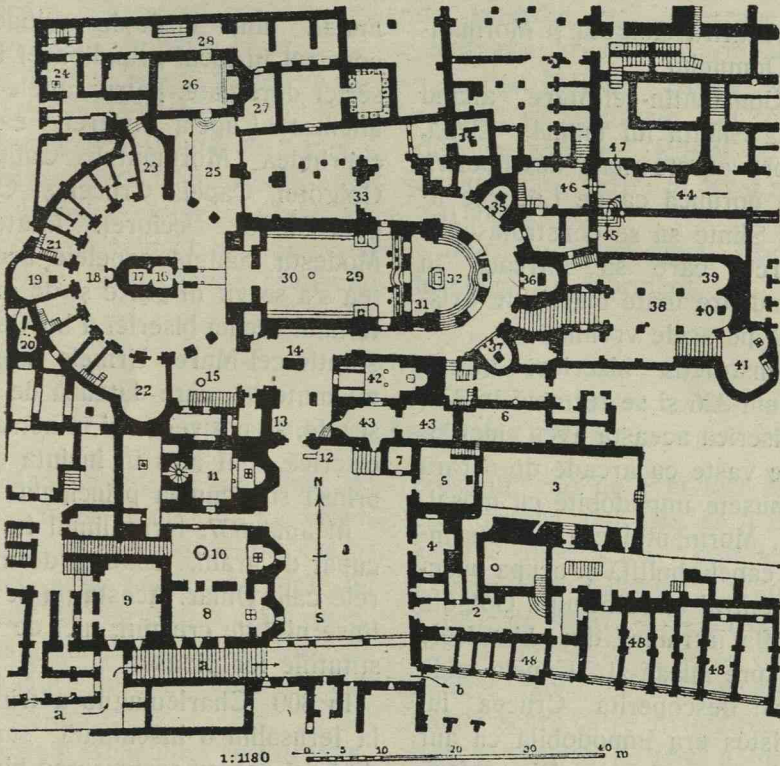
a reconstruit orașul dărâmat de Titus, dându-i un caracter cu totul păgân și denumindu-l *Celina Capitolina*.

Spre a șterge orice urmă a creștinătății, Adrian a transformat Temp'al evreesc într'un templu al lui Jupiter.

El mai ridică pe Golgota o statuie a zeiței Venus, iar pe locul Mormântului un alt templu consacrat tatălui zeilor.

Dar monumentele acestea idolatre au dat un rezultat cu totul contrariu celui așteptat de romani, căci au rămas ca niște semne neclintite pe Locurile Sfinte.

Când Sf. Elena dete ordin ca să se dărâme templele păgâne ridicate de Adrian, de desuptul

Planul Bisericej Sf. Mormânt

a) Pasagiul care coboară la Biserica. — b) Drumul Muristan. — 1. Incinta. — 2. Monăstirea lui Abraham. — 3. Magazinele grecilor. — Capela armenească Sf. Iacob. — 5. Capela copiilor. — Capela abisineană. — 7. jos: Capela Mariei Epitene; etajul de sus: Capela celor șapte dureri. — 8. Capela grecească Sf. Iacob. — 9. Capela Sf. Tecla. — 10. Capela Mariei Magdalena. — 11. Capela celor 40 martiri. — Mormântul lui F. de Aubigny. — Păzitorii musulmani. — 14. Piatra de unger. — 15. Locul unde a leșinat Sf. Fecioară. — 16. Capela Ingerului. — 17. Capela Sf. Mormânt. — 18. Capela Copilo. — 19. Capela Siriana. — 20. Odaie tăiată în stânci. — 21. Scara care conduce la tribuna armeană. — 22. Amvonul. — 23. Galeria cisternă. — (24).

25. Vestibulul capelei Apariției. — (26). 27. Sacristia latină. — 28. Monăstirea latină. — 29. Catedrala greacă. — 30. Centrul lunei. — 31. Tronul Patriarhului. — 32. Corul. — 33. Partea laterală a bisericii Cruciaților. — 34. Inchisoarea lui Christ. — 35. Capela lui Longin. — Capela Impărțirii vestmintelor. — 37. Capela încoronării cu spină. — 38. Capela Sf. Elena. — 39. Altarul bunului talhar, care s'a convertit înainte de a muri. — 40. Altarul Sf. Elena. — 41. Capela unde s'a descoperit Crucea. — 42. Capela ridicării crucii. — 43. Capela crucificării. — 44. Drumul spre Bazar. — 45. Monăstirea abisineană. — 46. Intrarea monăstirei copiilor. — 47. Intrarea cisternei Sf. Elena. — 48. Ospiciul grec.

lor răsăriră Golgota și Mormântul Domnului

Constantin-cel-Mare aflând de la Sfânta lui mamă, Elena, despre aceste mari descoperiri, dete poruncă ca pe Locurile acele Sfinte să se construiască o biserică care să întrecă în splendoare toate bisericile existente pe acele vremuri.

Construcția bisericei începu în anul 326 și se termină în 335.

Biserica aceasta avea cinci incinte vaste cu arcade de o rară frumusețe împodobite cu mosaiciuri. Mormântul era cuprins într'o capelă boltită și ocupa punctul central al edificiului. Golgota se afla într'una din bisericile din spre miază-zi. Capela unde a fost descoperită Crucea lui Christos era împodobită cu aur și pietre prețioase. Din nefericire, cum am mai spus, nevoile arhitecturale aū impus constructorilor să modifice unele părți ale terenului și să astupe chiar prima escavațiune ce se afla lângă Mormânt.

Tărnosirea bisericei se făcu în prezența mulțimei credincioșilor și a preoților și episcopilor creștini.

Această biserică măreață a fost dărâmată în anul 604 de către perși cari ocupaseră Ierusalimul.

În anul 629 abatele Modestu, mai târziu patriarh al Ierusalimului,

fiind lipsit de mijloace, construi în locul grandioasei biserici dărâmate, patru capele și anume: Capela Invierei, care cuprindea Mormântul, Capela Golgotei, Capela Crucei și Capela Sfintei Feciorei. Abatele Modestu clădind capelele acestea s'a servit în parte și de materialul vechei biserici a lui Constantin-cel-Mare. Urmele acestui material, care datează de 17 secole, se pot vedea și în actuala biserică, mai ales în incinta cuprinsă sub cupola principală.

În anul 637, Ierusalimul fu ocupat de arabi, conduși de marele calif Omar. Acesta nu se atinse nici de creștini, nici de instituțiile lor pioase.

În 800 Charlemagne a trimis la Ierusalim o însemnată sumă de bani pentru restaurarea bisericei și clădirea unei monăstiri latine. Califul Harun-el-Rașid a acordat cele mai mari înlesniri clerului catolic. Posesiunile catolice de la Sf. Mormânt datează din acea epocă.

Cele patru capele despre cari am vorbit ajunseseră în anul 1010 în stare de ruină. Ele fură restaurate în anul 1047 de către împăratul Constantin al IX-lea.

În anul 1099 cruciații cuprinseseră cele patru capele sub boltile unui edificiu uriaș și introduseră în biserică mai multe mo-

dificări, construind și clopotnița care există în parte și azi.

În 1342 se făcuseră unele reparații, iar în 1555 capela Sf. Mormânt fu reconstruită din temelie.

În anul 1808 izbucni în biserică un incendiu violent, dărâmand cupola principală și vătămand capelele. Stricăciunile pricinuite

de incendiul fură reparate cu cheltuiala grecilor și armenilor.

În fine, în 1868 cupola amenințând să se năruie, fu reclădită pe spesele Rusiei și ale Franței cari oferiră în acest scop 200.000 lei.

Acesta este, pe scurt, istoricul bisericeii Sf. Mormânt.

XVII

Autenticitatea Locurilor Sfinte

Până acum o jumătate de veac, nu se discuta de fel autenticitatea Locurilor Sfinte. De atunci însă, unii archeologi au căutat să sdruncine credința aceea universală și să pună sub îndoială autenticitatea Locurilor Sfinte.

Acești archeologi se întreabă:

1) dacă tradiția n'a fost alterată de la Isus și până la Constantin-cel-Mare, sau, în cazul cel mai bun, de la Constantin-cel-Mare încoace; 2) cum se poate ca să se ia drept loc al Mormântului punctul acesta situat între zidurile orașului, când se știe din Evanghelie că Christos a fost risignit afară din oraș în apropiere de una din porțile Ierusalimului? Ca atare, susțin archeologii în chestie, Mormântul lui Isus trebuia căutat mai departe.

Or, este oare admisibil ca în intervalul scurt de trei veacuri

creștinii, atât de evlavioși în acele timpuri mai ales, să fi uitat locurile unde a fost risignit și înmormântat Christos? Tradiția a fost, de sigur, transmisă din tată în fiu. Și, deci, nu se poate admite nici o clipă ca în intervalul scurs între risignirea lui Isus și venirea pe tron a Împăratului Constantin - cel - Mare, tradiția să se fi șters din sufletele celor trei generații de creștini.

O altă dovadă a autenticității mormântului, este faptul că atât Crucea lui Isus cât și cele-l'alte două cruci, ale tâlharilor, au fost descoperite în apropierea acestor locuri.

În al treilea rând, în sprijinul acestei afirmațiuni, vine faptul că Adrian a ridicat monumente idolatre în aceste locuri, în unicul scop de a le acoperi, dându-le uitărei. Or, cum am arătat

în capitolul precedent, aceste temple păgâne, au contribuit și mai mult la fixarea în memoria creștinilor a locurilor unde a pățimit Mântuitorul.

Dar, se va obiecta, în locul acela mai era și un alt mormânt, acela al lui Arimatia. De unde se poate ști care a fost mormântul Domnului?

Nici obiecțiunea aceasta nu poate rămâne în picioare, din cauză că mormântul lui Isus era nou. Evanghelistul Ion spune că în mormântul acesta, al lui Iosif din Arimatia, nimeni n'a mai fost înmormântat înaintea Mântuitorului și că se găsea într'o grădină.

„Deci luară corpul lui Isus și-l legară în fășii de pânză cu arome, după cum au obiceiul Iudeii să înmormânteze. Și era grădină în locul unde fu ristignit și în grădină un mormânt nou în care nimeni nu fu pus vre-o dată“.

Iar evanghelistul Mateu spune:

„Și Iosif luând corpul îl înfășură în pânză curată și-l puse în mormântul său nou pe care îl săpase în piatră“.

Se vede deci clar că e vorba de un singur mormânt, deoarece încă nimeni nu fusese îngropat acolo; că mormântul era situat în apropiere de Golgota și că era săpat în stâncă în mijlocul unei grădini.

Probabil că mormântul acesta fusese săpat, cavoul familiei lui Arimatia, om cu stare, fiind umplut. Și, într'adevăr, după cum arătam în altă parte, cavoul acesta se află în apropiere și conține mai multe despărțituri.

Tot atât de puțin admisibil e ca tradiția să fi pierit de la Constantin-cel-Mare încoace. Nicăeri nu se menționează cum că s'ar fi schimbat vreodată locul mormântului. Locul a fost totdeauna același și numai acolo s'au închinat creștinii în toate vremurile până în prezent. Afara de aceasta, rămășițele bisericii clădite de Constantin-cel-Mare, cari se văd chiar și acum, denotă cu prisosință că actuala biserică se află în același loc. Iată, deci, încă o dovadă că tradiția n'a putut fi alterată nici de la Constantin-cel-Mare încoace.

Cât privește obiecțiunea cum că locul unde a fost ristignit și înmormântat Christos se afla în afară din oraș, iar nu în interiorul orașului, se poate răspunde, pe temeiul constatărilor arheologice serioase, cum că pe vremea lui Christos zidurile Ierusalimului erau altfel dispuse, iar cele două fragmente de ziduri descoperite în partea de răsărit a Bisericii Sf. Mormânt, dovedesc topograficește și în mod irefutabil autenticitatea Golgotei și Sf. Mormânt, cari se află din-

colo de zidul al doilea, în partea exterioară.

Prin urmare, atât rezultatul cercetărilor archeologice cât și e-

vidența lucrurilor arată că nu poate fi nici o îndoială în ce privește autenticitatea Golgotei și Sf Mormânt.

XVIII

In Noaptea Invierei

În săptămâna mare, în Ierusalim domnește o animație nedescriptibilă. Stradele înguste și arcate cari duc la Biserica Sf. Mormânt devin aproape impracticabile. Pelerinii veniți cu miile din toate unghiurile lumii creștine, umple bisericile asistând la procesiunile și serviciile religioase ce se desfășoară cu fast mare și o solemnitate impunătoare.

În noaptea Invierei Biserica Sf. Mormânt e arhiplină. Imbulzeala e așa de mare, în cât ordinea e menținută de trupe cu baioneta la armă. Cu toate acestea, accidentele și furturile sunt destul de numeroase și nu odată se întâmplă ca să fie scoasă pe brațe câte o femeie leșinată sau să fie arestat câte un pungaș de buzunare.

Și nu numai vasta biserică e arhiplină, dar și incinta exterioară, și terasa ce se întinde alături de clopotniță, de unde se poate vedea interiorul bisericeii prin ferestrele cupolei. E așa de greu să obții un loc bun de privit în

noaptea Invierei, în cât turiștii cu dare de mână nu esită să-și cumpere locurile plătind câte 20—30 franci de persoană.

În noaptea Invierei, la Sf. Mormânt slujesc prelați armeni și greci. Asistă la slujba divină patriarhul grecesc și cel armenesc, înconjurați de un cler numeros îmbrăcat în odăjdiile lor cele mai scumpe.

Bolțile întunecoase ale bisericeii răsună de cântările preoților și murmurile de rugăciuni plecate din buzele miilor de pelerini.

Toată lumea așteaptă lumina ce va pica din cer pe mormântul Mântuitorului.

Am arătat că în vestibulul capelei mormântului sunt două deschizături cari comunică cu exteriorul unde așteaptă credincioșii.

În momentul suprem, prelații oficianți, aflători în interior, oferă lumina prin acele deschizături înguste, prin cari nu pot trece decât brațele prelaților respectivi.

Credincioșii cari se află mai aproape își întind lumânările prîmind lumina cerească, pe care, imediat, o transmit vecinilor lor.

Intr'o clipă, vasta biserică și împrejurimile pînă afară în stradă se transformă într'o mare de lumină care se întinde și cuprinde întreg orașul.

Atunci cântările devin mai vi-oaie, mai vesele și din toate piepturile pleacă acelaș strigăt de fericire care chintezizează întreaga credință creștină: *Christos a înviat!*

Toți creștinii se duc pe la casele lor cu lumânările aprinse. Pelerinii mai pioși găsesc mijlocul de a duce lumina aceea emanată dela Sf. Mormânt, în țările lor depărtate, trecând cu mare grijă lumina dela o lumânare la alta și dela o candelă la alta. Rușii, mai ales, țin mult la perpe-

tuarea acestei luminii sacre, pe care o conservă, ca pe un tezaur al familiei în fața icoanelor lor.

A doua zi după Inviere nu numai pardoseala bisericeii, dar și incinta exterioară și terasa se acoperă de un strat alunecos de ceară provenită din picăturile scurse dela zecile de miș de lumânări purtate de credincioși.

Indată ce trece Paștele, mare parte din pelerinii începe să plece, așa în cât, în acele câteva zile aglomerația în trenul Ierusalim-Iaffa și pe vapoare este enormă.

Totuși și după trecerea Sîintelor sărbători mai sosesc numeroși pelerini. Aceștia o duc mai bine în toate privințele ne mai domnind îmbulzeala din zilele de sărbători și pot vizita mai în tihnă și bisericile și orașul.

XIX

Cum se roagă pelerinii

Foarte puțini merg la Ierusalim să studieze. Marea majoritate a pelerinilor se duce să se închine.

Inchinăciunea la Sf. Mormânt diferă mult de modul cum se roagă credincioșii la ei acasă.

Acî, rugăciunea e mai lungă, mai călduroasă, și uneori ia un caracter de fanatism religios,

care te îngrozește și te mișcă pînă la lacrimi, în acelaș timp. Acî, cel ce se roagă se simte mai aproape de D-zeu ca oriunde.

Sunt pelerini cari stau neclintii ceasuri întregi cu brațele înălțate murmurând rugăciuni ce nu se mai isprăvesc. Alții stau îngenunchiați în completă ne-

mişcare cu frunțile lipite de marmora rece a pardoselei.

Și sunt pelerinii, mai ales printre ruși, cari își fac cruci peste cruci cu gesturi cari te înfioară și sărută cu patimă toți stâlpii, toate zidurile, toate sfeșnicile și icoanele. E un potop de lacrimi și suspine cum nu poți vedea nicăeri.

Piatra Ungerei situată pe loc deschis, e obiectul celor mai fervente adorațiuni. Pelerinii stau îngenunchiați în jurul pietrei sfinte, unii închinându-se alții plângând sau sărutând-o de ne-n numărare ori. O femeie își pune mâna dreaptă pe piatră, apoi se freacă cu putere pe cap, pe față, pe sâni parcă voind să introducă în modul acesta harul divin în organismul ei suferind. O altă femeie înșiră pe piatră sfântă, icoanele și cruciulițele cumpărate. Le freacă una după una de piatră, să le sfințească prin acest contact și le așează cu pietate în bocceaua ei de drum.

Pelerinii ruși, bărbați și femei, colindă biserica în grupuri de câte trei-patru, cântând în cor imnuri bisericesti.

Unii găsesc mijlocul de a dormi noaptea în biserică sau mai bine de a petrece noaptea întreagă în rugăciuni în preajma Golgotei.

Pe înserate, când vasta biserică se golește, când lumina cre-

pusculară ce se revarsă din ferestrele cupolei devine tot mai slabă, văd câte o femeie sau câte un bătrân îngenunchiați în fața mormântului rugându-se cu frunțile lipite de peretele sfântului mormânt.

Într-o zi, tot pe înserate, mi-a fost dat să asist dela distanță la spectacolul indiușător al unei tinere fete în rugăciune.

Era în ajunul plecării mele din Ierusalim. Mă dusesem să mai văd odată, pentru ultima oară, biserica aceasta care, neîndoios, exercită o putere extraordinară de atracțiune asupra pelerinilor.

Tânăra fată se afla într'una din scobiturile zidului rotondei și avea aerul unei statuii sfinte.

Era înbrăcată în negru și din vestmântul ei sombru se distingea cu mai multă putere albeața chipului și mânușitelor ei.

Părea transportată cu totul în alte regiuni. Avea mâinele împreunate și ochii îndreptați spre bolțile cupolei, păstrând o atitudine de completă imobilitate. Numai buzele îi tremurau din când în când și atunci își închidea și ochisorii contemplând cu ochii ei sufletești lumea celor drepti, plină de flori, de îngeri și nevinovație, în care, de sigur, ar fi dorit să trăiască.

Nu mă săturam privind spec-

tacolul acesta înduioșător. Rămăsesem chiar țintuit locului. Mi-era teamă să nu produc cel mai mic sgomot ca să nu o distrez și să nu-i deranjez rugă-

ciunea. M'am furișat pe vârful picioarelor până la ușe și am ieșit din sfântul locaș, lăsând pe tânăra fată singură cu Dumnezeu ei.

XX

Tatuagiul

Trecând, într'o zi, prin fața unei biserici, văzui câteva maghernițe despre carî ghidul nostru ne spuse că aparțin aceloră carî tatuează pe pelerinii amatorî de a duce cu ei semnul indistructibil al hagiălăcului.

Spusei ghidului în treacăt și mai mult în glumă că aș fi și eu doritor de a mă tatua, apoi vorbirăm de altele, uitând cu totul de chestia tatuagiului.

Ghidul însă nu uitase de dorința exprimată, astfel în cât, chiar în aceeași zi, pe seară, ne pomenirăm la otel cu un maestru al tatuagiului gata să ne opereze.

Eram în aceeași cameră cu tovarășul meu de drum, d-l Cornică Anghelescu, eu citind Biblia, iar el scriind prietenilor cărți postale ilustrate cu vederi din Ierusalim.

Cineva bătu discret în ușe apoi văzurăm strecurându-se în odaie un om înalt, spătos și brun ca un gealat. El avea la

subțioară un pachetel învelit într'o pânză albă, vărgată.

Fără a pronunța o vorbă, gealatul își desfăcu pachetul pe masă, scoțând un briciu, un bisturiu și un fel de călimară.

Prietenul Cornică o sfeclise neștind ce întrebuițare voia să facă arabul de instrumentele sale tăioase.

— Ce doriți, întreb pe negru?

— M'a trimis interpretul dumneavoastră.

— Pentru ?

— Pentru tatuagiul.

— A !.. Și cât costă ?

— Cât voiți să dați.

— Nu merge așa ; să stabilim mai dinainte prețul.

Dorința mea era mai mult să scap oferindu-i un preț derisoriu.

Tipul cunoștea câteva cuvinte franțuzești și-mi răspunse :

— Patru franci pentru amândouă.

— E prea mult ; două franci dacă vreți..

— Fie și așa.

Nu mai era nimic de zis. Vrând nevrând trebuia să ne tatuăm, spre a nu rămâne ridicoli în fața arabului.

Acum urma să decidem care din noi două să se supună cel dintâi operațiunii.

— Treci, Cornică, invit politico pe tovarășul meu.

Dar, prietenul Cornică, foarte politico la rândul său, îmi cedază întâietatea.

— Ba, mă rog, nu se cade, începeți d-voastră.

Mă așezai pe un scaun, în fața operatorului, care îmi ridică mâneca de la cămașă, netezi pielea cu briciul, și muia bisturiul în cerneală de China.

Apoi mă întrebă în ce mărime să facă tatuagiul și ce anume să represinte semnul meu de hagiolic.

Il rugai să-mi facă sus o cruciuliță iar dedesupt să scrie anul, încoujurându-le într'o coroană de mărimea unei monede de o jumătate de franc.

Și arabul, fără a pierde vreme, începu să lucreze pe punctul ce

i-am indicat pe brațul meu stâng.

Câte odată cam apăsa tare cu bisturiul, să țâșnească sângele și atunci, ce-î drept, mă pișca de-a binelea.

Mă țineam însă într'un caliu perfect spre a nu speria pe prietenul Cornică care mă tot întreba :

— Te doare ?

— Nici nu simt.

Operația nu dură mai mult de un sfert de oră. Arabul, de altfel, perfect desenator în genul său, se executase admirabil. Eram tatuat.

Acum, venise rândul prietenului Cornică. Îmi luă locul pe scaun și, plin de curaj, își exprimă dorința ca să fie tatuat absolut la fel.

Când arabul începu să piște cu bisturiul, prietenul Cornică, ca prins într'o cursă, îmi îndreptă o privire în acelaș timp desperată și furioasă.

Apoi, scrâșnind din dinți, îmi observă :

— Parcă ziceai că nu doare.

Eu mă tăvăleam de râs.

XXI

Via Dolorosa

Drumul Dureros sau Calvarul începe de la palatul lui Pilat și se sfârșește la Golgota.

Acesta este drumul pe unde Isus a pășit cu crucea în spate spre locul supliciului.

Pe locul unde se ridică palatul lui Pilat acum se află o cazarmă turcească dărăpănată.

În fața palatului lui Pilat se întindea o piață unde se strângea mulțimea evreiască. O parte din piața aceasta se numea în limba ebraică *Cab bata*, iar pe

cară amintesc de diferitele faze ale supliciilor Mântuitorului.

Punctele acestea sunt în număr de paisprezece și se numesc stațiuni.

Prima stațiune este la Palatul lui Pilat iar ultima la Sf. Mormânt.

A treia stațiune

grecește *Litostratos*. Aci se afla palatul lui Erod. Știm din Evanghelie că Isus, trimis de Pilat înaintea lui Erod, fu batjocorit de acesta și de ostașii lui. Tot Erod îmbracă pe Isus, în bătaie de joc, în vestimente strălucitoare și-l trimise înapoi lui Pilat.

Pelerinul care urcă drumul acesta al durerei se simte cuprins de o vie emoție și se oprește cu evlavie la punctele

A doua stațiune se află la picioarele scării cazărmei, unde Isus a luat crucea în spinare.

În fața cazărmei se vede mica capelă a Flagelației construită în 1838 de franciscani. Isus, predat evreilor, a fost adus aci, biciuit, maltrat și încoronat cu spini. Tot aci se află coloana de piatră pe care a fost înfiptă sentința cu condamnarea la moarte a lui Isus. În aceste locuri se văd și urmele vechei fortărețe

romane a lui Antonio, care servea drept locuință pentru judecătorii romani.

Drumul durerei are un aspect trist și desolat. Pe alocuri cerul e mascat de arcade care dau acestui drum un aspect și mai sombru. De ambele părți se înalță zidurile diferitelor mănăstiri, biserici și ospicii.

Clopotele sună toată ziua și se aud după pereții groși cântecele și murmurele de rugăciune ale credincioșilor strânși prin biserici.

De la mănăstirea Surorilor Sionului se desprinde, traversând strada, arcada *Ecce-Homo*. În bolta aceasta istorică se află o încăpere cu două ferestre, transformată în locaș de rugăciune pentru musulmani.

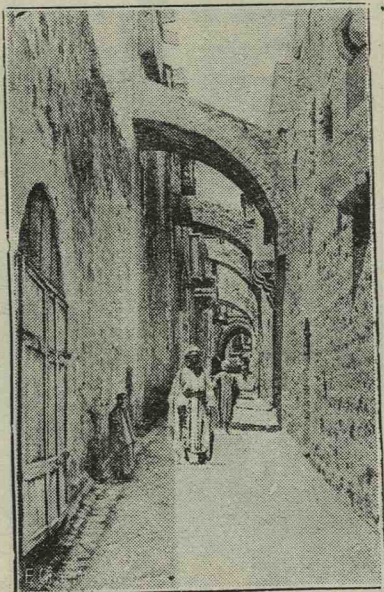
De aci Pilat a prezentat pe Isus, travestit în rege, mulțimei strânse afară zicând: *Iată Omul*.

Spre a înprospăta amintirea cititorilor, voi reproduce din Evanghelie pasagiul referitor:

„Și Pilat ieși afară și le zice: Iată vi-l aduc afară ca să cunoașteți că nu găsesc nici o vină într'ânsul. Deci Isus eși afară, purtând cununa de spini și vestmântul de purpură. Și Pilat le zice: Iată omul. Dar când mai marii preoților și slujitorii îl văzură strigară zicând: răstigniți-l, răstigniți-l. Pilat le

zice: bateți-l voi și răstigniți-l, căci eu nu cunosc vină într'ânsul”.

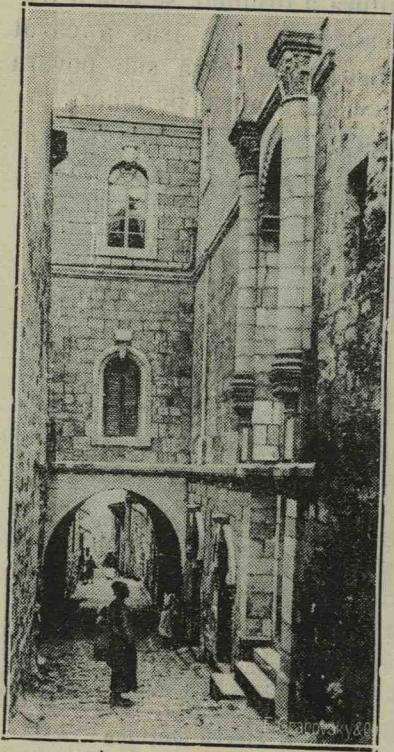
Ceva mai departe, lângă biserica armenilor catolici, la o cotitură a drumului, se află a treia stațiune unde Isus a căzut pentru prima oară sub povara crucei ce o purta pe umeri.

A cincea stațiune

La intrarea unei alte strade se află o placă aplicată pe un perete, care indică locul unde Isus, în drumul său spre Golgota, a întâlnit pe mama sa. Aceasta este a patra stațiune. În apropierea acestui punct se află casa săracului Lazăr și un edificiu de piatră multicoloră despre care se zice că ar fi casa bogatului cel rău.

A cincea stațiune este punctul unde Simon Cireneu, care trecea întâmplător pe acolo venind de la câmp, luă crucea ca să o ducă el în urma lui Isus.

A șasea stațiune

A șasea stațiune este locul unde Sf. Veronica a întâmpinat pe Isus și i-a șters sudoarea de pe față. Pe locul acesta se află o capelă catolică, numită casa Sfintei Veronica. În fundul unei săli se vede reconstituită, cu statui de ceară, scena când Sf. Veronica se apropie de Isus spre a-i șterge sudoarea. Pe

pânza pe care Sfânta femeie o ține în mână se vede reprodusă figura suferindă a mântuitorului. O călugăriță catolică dă vizitatorilor explicațiunile necesare și vinde amatorilor, în folosul capelei, cărți poștale ilustrate cu vederi din Biblie și alte obiecte sfinte.

Ceva mai sus se vede Poarta judecăței pe unde Isus a fost scos afară din oraș spre a fi dus la locul supliciului. Tot aici e locul unde Mântuitorul a căzut pentru a doua oară. Prin această poartă erau scoși pe acele vremuri toți condamnații la moarte. Locul acesta formează a șaptea stațiune.

Continuând drumul spre Golgota, vedem pe zidul mănăstirei grecești Sf. Haralamb o cruce neagră, care indică locul unde Isus vorbi femeilor.

Iată cum evanghelistul Luca povestește acest episod :

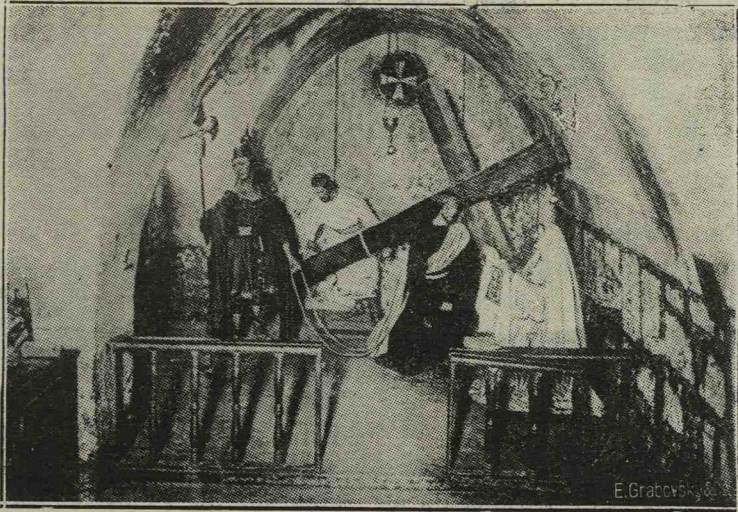
„Și-î urma mulțime mare de popor și femei și cari se băteau în piept și-l plâneau. Iar Isus întorcând-use către ele zise : fiice ale Ierusalimului, nu plângeți de mine, ci plângeți de voi înși-vă și de copiii voștri. Căci iată vin zile în care vor zice : fericite sunt cele sterpe și pântecele cari n'au născut și tățele cari n'au aplecat. Atunci vor începe a zice „munților, cădeți peste noi și dealurilor : a-

scundeți-ne". Pentru că dacă ei fac aceste cu copacul verde, ce va fi cu cel uscat" ?

Punctul acesta formează a opta stațiune. A noua stațiune este aceea unde Isus a căzut pentru a treia oară în dreptul locului unde acum se află o capelă a coptilor.

lemn și alte alimente de către negustori arabi.

Pe înserate însă, drumul devine deșert și din cale afară de sombru, din cauza zidurilor ce-l înconjoară. Nu mai puțin apasă sufletul pelerinului și amintirea tragediei petrecute acum douăzeci de veacuri în acest loc. În

Casa Sf. Veronica

Cele l'alte trei stațiuni sunt la Golgota, iar ultima, cum am spus, la Sf. Mormânt.

Drumul calvarului, după cum am arătat, are multe cotituri. În timpul zilei drumul acesta, foarte frecventat, e plin de arabi și beduini care circulă grăbiți. Tot pe o porțiune a acestui drum se află un bazar acoperit în care se vând legume, untde-

declinul zilei, drumul acesta nu mai e animat de cât de rugăciunile muezinilor cari cântă plângător din balcoanele câtorva minarete. Apoi totul se învâluie de o nesfârșită tristețe și de jale.

Afară de aceasta, drumul cel vechiu al Calvarului n'a rămas întreg ca pe timpul lui Isus. Ceva mai sus de Casa sfintei Veronichii drumul e interceptat

de zidurile unei clădiri vechi. Așa în cât, spre a continua drumul la Golgota, trebuie să înaintăm pe un alt drum care nu mai e acela pe unde a trecut Isus.

Firește că în decursul veacurilor drumul acesta a suferit multe modificări. În primul rând, drumul actual e cu mult mai înalt ca cel vechiu. În curtea bi-

sericeii Sf. Ana, în urma săpăturilor făcute în ultimii timp, s'aă găsit, însă, urmele vechiului drum, pavat cu lespezii mari de piatră, pe cari a pășit Isus cu Crucea în spinare. Pe una din acele lespezii am văzut urmele foarte distincte ale unui joc de șodron, joc cu care, probabil, își petreceau orele libere soldații romanii.

XXII

Zidul evreilor

Intr'un cartier depărtat al beudinilor, trecând printr'o sumedenie de ulicioare în pantă, întortochiate și extrem de murdare, am ajuns, într'o zi de Vineri, după amiază, la zidul lamentațiilor evreilor.

Zidul acesta, lung de 48 metri și înalt de 18 e o rămășiță a templului lui Solomon și e formată de blocuri mari de piatră.

Aci se strâng în toate zilele și mai ales Vinerea sute de pelerini evrei, bărbați și femei, tineri și bătrâni plângând pe aceste ruine ale gloriei străbune.

Zeci de femei, mai ales din popor, acoperite pe cap cu șaluri colorate, își vără figurile în crăpăturile dintre blocurile de piatră și plâng sfâșietor, vârsând șiroaie de lacrimi. Bărbații plâng și ei dar mai discret.

Cei mai mulți citesc cu glas tare și mișcând ritmic din cap rugăciunile din cărțile ebraice ce le țin în mână. Când o femeie, terminându-și plâsul, se retrage dela zid spre a lăsa locul liber alteia, o vezi cu ochii umflați de plâns și transfigurată de durerea simțită. Plânsetele acestor femei, amestecate cu rugăciunile bărbaților, produce un fel de urlat indescriptibil care, însă, departe de a fi ridicol, din potrivă, e înduioșător, chiar pentru persoane streine de durerile și aspirațiunile mult încercatului popor evreesc.

Aci se întâlnește evreul spaniol cu cel polonez și evreul rus cu cel algerian.

Portul și tipul fiecărei din aceste categorii de evrei nu-i mai puțin interesant.

Toți însă, fie spanioli, algerieni, sau polonezi, sunt uniți sub rămășițele templului sfânt în aceleași simțiminte de pietate și plâng cu aceleași lacrimi fierbinți nenorocirile fără seamăn care au ruinat țara lor și au trecut-o sub jug strein. Și se roagă necontenit lui Iehova ca să le înapoieze gloria trecutului.

Iată și unele din rugăciunile ce se fac în fața zidului:

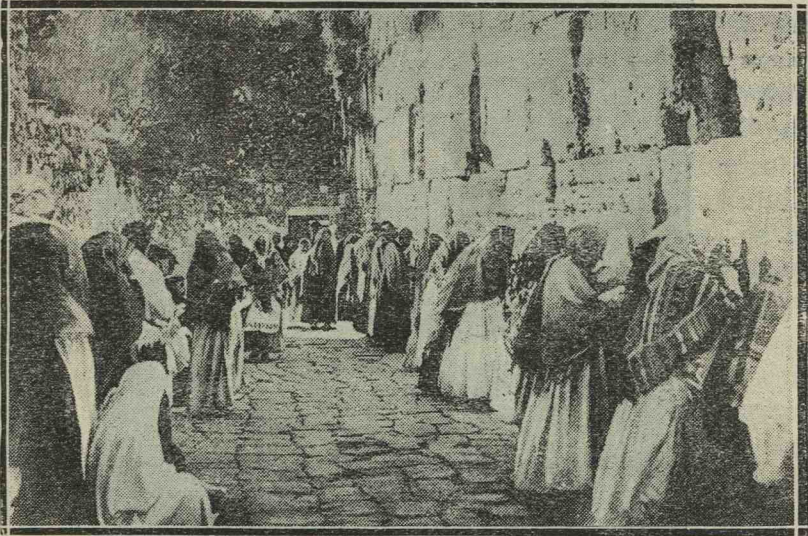
cina pietrelor prețioase care sunt arse, — din pricina regilor noștri cari l'au disprețuit...

La care poporul răspunde repetând după fiecare frază:

„Stăm solidari și plângem“.

O altă rugăciune:

„Te rugăm, ai milă de Sion. Strânge pe copiii Ierusalimului. Grăbește-te, grăbește-te, liberator al Sionului. Vorbește Inimei Ierusalimului. Frumusețea și

Zidul evreilor

Cântărețui: *„Din pricina pu-
latului care e devastat, — din
pricina templului care e distrus,
— din pricina zidurilor care
sunt dărâmate, — din pricina
majestății noastre care e stinsă,
— din pricina marilor noștri băr-
bați cari sunt morți, — din pri-*

*majestatea să inconjoare Sion-
nul. Ah! Intoarce-te misericor-
dios spre Ierusalim. În curând
regatul să apară în Sion. Mân-
găie pe cei cari plâng pe Ierusa-
lim. Pacea și fericirea să între-
în Sion. Și ramura să înfloreas-
că la Ierusalim.“*

Între crăpăturile zidului am văzut capetele a mii de cuie bătute acolo de evrei. Ghidul mi-a explicat rostul acestor cuie spu-

legătură între el și locul sfânt și, în momentul despărțirii, se roagă lui D-zeu să-l învrednicească ca să vină să moară la

Arcada Ecce Homo

nându-mă că fiecare evreu, plecând de la acest loc de lamentație, bate un cui în zid, ca o

Ierusalim și să fie îngropat pe acelaș pământ unde se odihnesc rămășițele strămoșilor săi.

XXIII

Moscheia lui Omar sau Haram-ech-Cherif (Incinta sacră).

Monumentul cel mai important din Ierusalim este moscheia lui Omar. De altfel, chiar în lumea întreagă, puține sunt monumentele care să egaleze în măreție moscheia aceasta clădită pe locul unde odinioară a fost templul lui Solomon.

Ierusalimul e construit pe coastele a patru munți și anume: Acra, Sion, Bezatha și Moriah.

Pe platforma vastă din culmea muntelui Moriah, transformată într'o esplanadă de o suprafață de aproape 500 m. p., se înalță acest edificiu aproape fantastic.

Esplanada are un aspect trist și desolat. Intre lespezii mari de marmoră care o acoperă crește iarbă și flori de câmp ca într'un loc părăsit.

Șase porticuri, cu arcade și coloane de marmoră de o rară frumusețe, conduc pe un platou, în mijlocul căruia sclipește la razele solare un edificiu din poavești de culoarea cerului.

Edificiul este de formă octogonală și are o cupolă bine proporționată și elegantă .

Suntem în fața moscheii califului Omar.

Pereții exteriori al monumen-

tului sunt acoperiți de plăci de porțelan împodobite cu flori și ici colo se văd tot în porțelan inscripții arabe luate din versetele Coranului.

Imbrăcămintea aceasta de faianță a moscheii este de un efect încântător.

Prin culoarea albastră care domină se văd reflexe ușoare de rubin și smarald. Ansamblul îi face impresia unui giuvaer.

Alături de corpul principal al moscheii, se vede un cheosc, a cărui cupolă e susținută de coloane de marmoră de culori variate, sculptate în diferite stiluri.

Despre chioscul acesta se zice, cu drept cuvânt, că formează el singur un muzeu, deoarece reprezintă întreaga artă arhitectonică a trecutului sub toate manifestările ei.

Interiorul moscheii lui Omar e de o bogăție și de o eleganță care te uimește și te lasă în extaz.

Primul lucru care te impresionează e dublul șir de coloade de marmoră, una octogonală și a doua circulară. Fiecare coloană este un monolit antic și se deosebește de celelalte a-

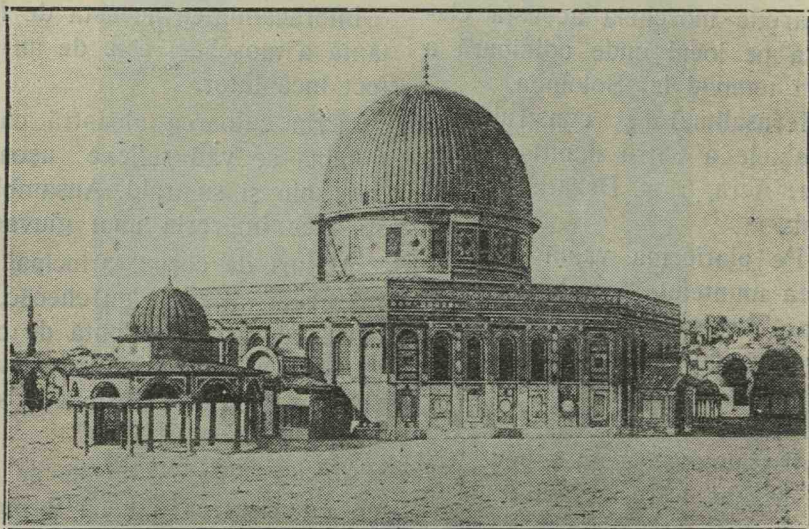
tât ca culoare cât și ca ornamentație și sculptură.

Sunt admirabile coloanele roșii de porfir și cele verzi ca smaraldul.

Dela ferestrele clădirii, așezate sus, în apropiere de cupolă, se revarsă o lumină dulce.

me. Contempli fără să te saturi, mozaicurile care împodobesc pereții și plafondul, mozaicuri pe care, în primul moment, le ești drept niște covoare scumpe aplicate pe pereți.

Nu te saturi privindu-le căci nici o figură nu se aseamănă cu

Moscheia lui Omar

Lumina aceasta, trecând prin vitrourile împodobite cu flori, adevărate capo-d'opere, dobândește o nuanță specială de un farmec indescritibil. Jocul acestei lumini care se strecoară prin părțile de sticlă în sute de culori, este de un efect surprinzător mai ales când sunt închise ușile moscheei.

În moscheia lui Omar te simți transportat într'o lume din bas-

cealaltă.

La fiecare aruncătură de ochi vezi ceva nou, un alt produs al geniului omenesc. Iar ansamblul tuturor acestor colonade și mozaicuri e tot ce poate fi mai perfect ca artă și îți dă o desfătare sufletească neobicinuită.

În mijlocul edificiului, după dublul șir de colonade, se mai vede un dublu șir de grilaje, unul de bronz, iar celalt de lemn.

În mijlocul celui de al doilea grilaj se răsfătă o stâncă negricioasă, goală, ondulată, care e vârful muntelui Moriah.

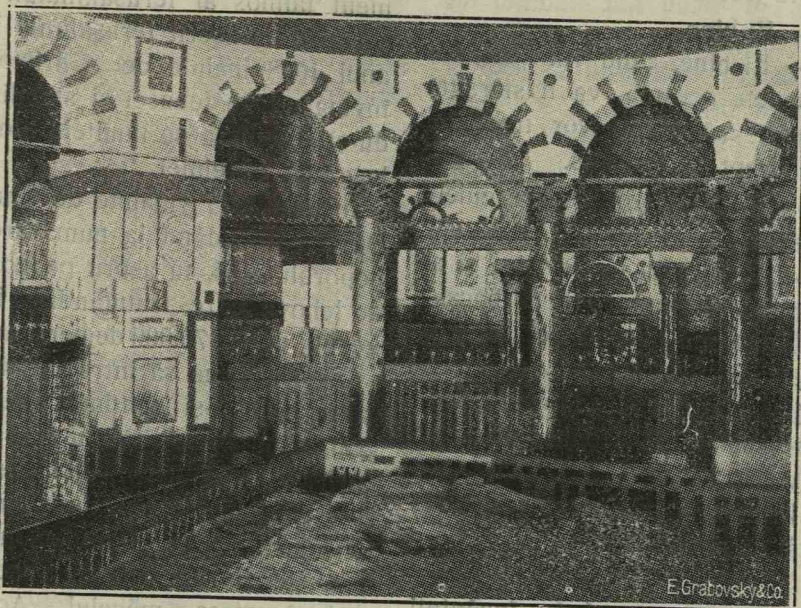
E stâncă sfântă.

Tot luxul acesta extraordinar e în cinstea acestei stânci, care, în golciunea ei, parcă pare ru-

hoge mai tânăr, un adevărat pehlivan, cu turban verde, se apropie de noi și, într'o franțuzească stricată, ne propune să ne arate intrarea în Paradis.

Primim bucuros.

Conduși de hoga, pășim pe covoarele scumpe aruncate pe

Interiorul moscheei cu stâncă sacră

șinată de fastul ce o înconjoară.

Moscheia are patru uși mari, de bronz, cari rămân vecinic deschise și sunt păzite de hogi cu perii albi. Una din aceste uși are denumirea de Poarta Paradisului.

Pe când eu și prietenul Cornică căscăm gura la toate frumusețile acestea neînchipuite, un

jos și ne oprim în pragul așa zisei Porți a Paradisului.

Hogea se așază jos și ne atrage atenția asupra unei pietre de o suprafață mai mică de un metru pătrat.

Pe această piatră se vedeau câteva capete de cuie, înconjurate de niște găurele din cari, probabil cuiele fuseseră scoase.

Priveam, nedumeriți, nedu-
tând pricepe nimic.

În fine, hoga ne explică:

— Aci, ne spuse el, cu vocea
solemnă, erau pe vremuri 16
cuie din cari, după cum vedeți,
unele au dispărut. Mai rămân a-
ceste trei cuie și jumătate.

— Ei bine.

— Ei bine, când vor dispă-
re și cuiele acestea, va fi sfârșitul
lumei; cei drepti vor trece pe
aci drept în Paradis.

— Și când vor dispărea cuiele
acestea?

— Vezi, asta nu se știe; și a-
cum puteți să-mi dați un bacșiș.

Dădui mucalitului de hoga o
piesă de cinci plăci pe care o
primi zâmbind și adăogă: „Sun-
teți spălați de toate păcatele
d-voastre“.

Frumoasă baie pentru un preț
atât de modest!

Eșim din moscheie încântați
sau mai bine zis extaziați sub
împresia celor văzute.

Platforma e deșartă și tăcută.
În jurul ei se ridică numeroase
construcții mici, în stil arab, nu-
mite *mastaba*, cari servesc de
locașuri de rugăciune și de locu-
ințe pentru un număr considera-
bil de hogi.

Pe vasta esplanadă nu se văd
decât ici colo câțiva chiparoși,
așa încât, lipsită de plantații, es-

planada e inundată de o lumină
orbitoare.

După această descriere succin-
tă a moscheii lui Omar, înainte
de a trece mai departe, să ară-
tăm în câteva cuvinte însemnă-
tatea istorică a acestui monu-
ment faimos al Ierusalimului.

David a cucerit Ierusalimul în
anul 1048 înainte de Christos,
îvingând pe Iebusei și stabilin-
du-și reședința pe muntele Sion,
leagănul evreimei.

În anul 1017 (înainte de Chr.)
David, procedând la numărarea
poporului său, fu aspru pedepsit
de Iehova, care, trimițându-și în-
gerul, ucise 70.000 de persoane.

Ingerul urmă să intre în Ieru-
salim spre a-și continua masa-
cru, când brațul său ucigaș fu
oprit de Cel-de-Sus. David, spre
a-și exprima recunoștința către
Iehova, ridică un altar pentru o-
locauste și sacrificii în punctul
unde încetase măcelul. Acest
punct ar fi culmea muntelui Mo-
riah. Iată dar de unde începe în-
semnătatea biblică a acestui
punct. Unii, și în deosebi musul-
manii, susțin că tot pe vârful a-
cesta Abraham a voit să înjun-
ghie pe fiul său Isaac, în urma
poruncei lui Iehova.

După moartea lui David, fiul
său Solomon construi pe acest
loc un palat și un templu mă-
reț. Aceasta se întâmplă în anul

480 dela ieșirea fiilor lui Israel din pământul Egiptului.

În cartea I a Regilor (cap. 6) se află o descriere amănunțită a acestui templu zidit de Solomon în cinstea lui Iehova. „Pe-reții casei pe dinăuntru erau îm-brăcați de cedru dela pardoseala casei până la acoperișul ei. Și Solomon a acoperit casa pe di-năuntru cu aur curat și întinse lanțuri de aur dinaintea oraco-lului și-l acoperi cu aur. Aco-peri cu aur și tot altarul ce era înaintea oracolului. Și înăuntru oracolului făcu doi cherubimi de lemn de oliv. Și puse pe che-rubimi în fundul cel mai dinăun-tru al casei; și se întinseră ari-pele cherubimilor așa, că aripa unuia atingea de un perete și aripa celuil'alt cherubim atingea cell'alt perete. Și aripele lor se atingeau între ele în mijlocul casei. Și acoperi și pe cheru-bimi cu aur“.

După cum se vede, Templul lui Solomon era o splendoare.

Templul se compunea din do-ură părți: Sfânta și Sfânta Sfin-telor.

În fața primei părți era un vestibul, la intrarea căruia se vedeau doi stâlpi. Stâlpul din dreapta îl numi Iochinul, iar pe cel din stânga Boazul. Și pe ca-pitelul Stâlpilor erau chipuri de crin.

Templul acesta fu distrus și reconstruit în nenumărate rân-duri de către arabi, filistenii și e-gipteni.

Ezechia restaură templul ca-re însă fu distrus din nou de că-tre Nabuchodonosor, regele Ba-biloniei. Acesta, nu numai că je-fui templul, dar duse în robie mii de evrei. O revoltă a evreilor rămași în Ierusalim iniuriă atât de mult pe babilonenii încât a-ceștia dăruimă orașul în bună parte și incendiară templul.

Evreii, întorcându-se din exil, reclădiră orașul și templul, și se bucurară un timp de liniște. Dar, în anii 175—164 (înainte de Chr.) Antiochus Epifan, revenind din Egipt, jefui templul.

În cele din urmă interveniră romanii. Pompeii asediă Ierusa-limul, îl cucerii și ucise 12.000 e-vrei cari îi opuseseră o rezis-tență disperată. Generalul ro-man, spre marea desolare a e-vreilor, intră în Sfânta Sfintelor dar nu-și însuși tezaurele, pe cari le ridică mai târziu Crasus.

În anul 39 (înainte de Chr.) se urcă pe tronul Iudeei Erod-cel-Mare, care înfrumuseță o-rașul, își construi un somptuos palat, ridică fortăreața Antonia și reclădi templul.

Abia trecuseră cinsprezece ani dela terminarea lucrărilor somptuosului templu, când fu a-

după acolo, spre a fi prezentat Domnului, un Prunc născut la Betleem.

Bătrânul Simeon, primindu-l din brațele mamei spre a-l binecuvânta, recunoscu în el pe Mesia, iar profeteasa Ana salută Pruncul ca pe Mântuitorul lui Israel.

Știm din Evanghelie că Isus fiind încă copil de doisprezece ani, predică în acest templu, stârnind admirația bătrânilor și învățaților. Tot aci, plimbându-se mai târziu cu apostolii săi, îi învăța preceptele divine și le vorbea de împărăția cerurilor. Aci, Isus a iertat pe femeea păcătoasă, și a lăudat ofranda văduvei care își dăduse ultima lăscăie. Și tot din acest templu, Isus, intrând în Ierusalim în ziua Floriilor, a isgonit pe acei cari vindeau și cumpărau în sanctuar, și a răsturnat mesele schimbătorilor și scaunele celor cari vindeau porumbei.

Dar nenorocirile templului acestuia nu se sfârșiră aci. De alt fel, Isus profetizase nenorocirile viitoare spunând într-o zi apostolilor săi: „Adevăr zic vouă, nu va fi lăsată aci piatră pe piatră care nu va fi despicată”.

Catastrofa se întâmplă în anul 70 după Christos. Titu, împăratul romanilor, cuceri Ierusalimul precum și Templul, du-

pă crâncene bătălii în cari evreeii pieriră cu miile.

Fortăreața Antonia și toate edificiile somptuoase clădite de Erod au fost distruse. Ierusalimul întreg era în flacări. Legionile romane, infuriate, distrugău tot ce le eșea în cale. În turbarea lor soldații romani n'au cruțat nici templul.

Titu, fermecat de frumusețea acestei clădiri, a voit să o cruțe, dar i-a fost cu neputință.

În zadar s'a aruncat el în mijlocul soldaților săi poruncindu-le să nu distrugă templul. Nimeni nu voia să-l asculte.

În cumplita învălmășeală, un soldat roman asvârli în templu, printr'o fereastră aurită, un stâlp aprins. Imediat, Sanctuarul fu cuprins la rândul de flăcările mistuitoare, cari îl transformară într'un morman de ruine fumegânde.

Incinta Templului era acoperită de cadavrele miilor de luptători evrei.

Peste o jumătate de veac, evreeii scuturară pentru un scurt timp jugul romanilor, cuceriră Ierusalimul și voră să reclădească Templul. Iulius Sever îi pedepsi, însă, cu asprime, și-i scoase cu totul afară din Ierusalim, interzicându-le accesul în oraș.

Sub Adrian, Ierusalimul deveni o cetate romană și, după

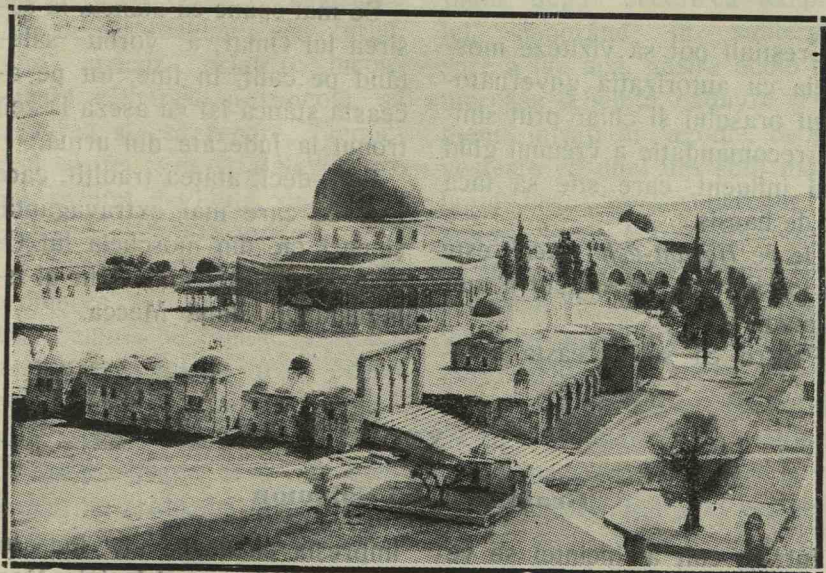
cum spuserăm în altă parte, primi denumirea de *Cilena Capitolina*. Pe locul Templului lui Solomon și al lui Erod se ridică un templu în cinstea lui Jupiter.

Constantin-cel-Mare a dărâmat templul acesta păgân, înălțând la Golgota Biserica Sf. Mormânt.

691 și restaurată și înfrumusețată de succesorii săi.

Moscheia aceasta aparține un moment și Cruciaților cari după ce cuceriră orașul, în 1099, transformară moscheia în biserică, așezând altarul pe Stânca cea sfântă.

Odată cu ocuparea Palestinei

Harem ech-Cherif

Din dispreț pentru evrei, creștinii transformară locul templului în gunoi,

Califul Omar cucerind Ierusalimul în 637, găsi lucrurile în această stare și dăde poruncă să se curețe vasta incintă.

Moscheia însă a fost construită, după spusele istoricilor arabi, de către Abd-el-Melik în

de către turci, monumentul a trecut definitiv în posesia religiei musulmane.

Moscheia lui Omar, după Mecca, este locul cel mai sfânt al musulmanilor.

Până acum vre-a două decenii, creștinilor le era cu desăvârșire interzis să viziteze moscheia. Nu puteau intra în mos-

chee de cât creștinii de seamă, și numai în virtutea unui firman împărătesc. Moscheia era așa de strașnic păzită de o legiune întregă de hogi fanatici, în cât își riscau viața chiar acei dintre creștini cari îndrăzneau să se apropie de moscheie. Acum însă, moravurile s'aau mai îndulcit.

Creștinii pot să viziteze moscheia cu autorizația guvernatorului orașului și chiar prin simpla recomandatie a vreunui ghid mai influent, care știe să facă uz de bacșiș.

De ce *Haram-ech Cherif* este un loc atât de sacru pentru musulmanii?

Pentru că sub această stân-

că se află puțul sufletelor; pentru că această stâncă este așezată pe un palmier ud de un râu al Paradisului; pentru că aci s'a rugat Mohamed și a declarat că o rugăciune la stâncă face cât o mie în altă parte; tot de pe stânca aceasta Mohamed s'a înălțat la cer călare.

Se mai spune că stânca, la sosirea lui Omar, a vorbit salutând pe calif. În fine, tot pe această stâncă își va așeza D-zeii tronul la judecata din urmă.

Iată, deci, atâtea tradiții, care mai de care mai extravagante, și cari fac din moscheia lui Omar, localul cel mai sfânt al islamismului, după Mecca.

XXIV

Grajdurile lui Solomon

Intr'un colț al incintei se vede o porțiță de fier, ermetic închisă.

Un gardian schiop, hoge și el, în urma cererei ghidului nostru, aleargă cu o cheie enormă să ne deschidă.

Intrăm pe niște scări de piatră, intortochiate, și ajungem în tr'o subterană destul de luminoasă, împodobită cu șiruri nesfârșite de colonade. Subterana e așa de vastă în cât imi face

impresia că ocupă un loc tot atât de întins ca și incinta Moscheii sub care se întinde.

Aci, ne aflăm în *grajdurile lui Solomon*, de cari s'aau servit, mai târziu, și alți stăpânitori ai Ierusalimului. Chiar până acum se văd belciugele de fier de cari erau legați cai împărătești.

Dar, cea ce ni se pare curios e curățenia exemplară ce domnește în această subterană. Pereții, arcadele, coloanele sunt

spoite cu lapte de var, ca de paște, și strălucesc într'o albeață imaculată.

Și am aflat că autoritățile turcești procedaseră la această curățenie cu prilejul vizitei împăratului Wilhelm II, în 1898.

Fără a-și da seamă că valoarea acestei remășițe a trecutului constă chiar în păstrarea intactă a vechimei ei, turcii, s'au apucat, printr'o inconștientă sălbatică și ridicolă, să spoiască și să repare, acoperind, astfel, sub stratele groase ale varului de lapte, multe detalii fine ale artei antice.

Legenda mai spune că, în apropierea acestei subterane, se afla locuința lui Simon, și că aci, venerabilul bătrân ar fi primit pe Pruncul din brațele mamei sale, recunoscând în el pe Mesia. De altfel, hoguea care ne conducea, ne arată, în apropiere de intrare, un fel de cuib, despre

care ne spune că ar fi locul unde a fost pus leagănul lui Isus.

Subterana aceasta a jucat un mare rol în timpul războaielor defășurate în jurul templului. Ea era în primul rând adăpostul celor mai slabi, cari, în cele din urmă, mureau de foame în labirintul subteranei. Soldații romani, după cucerirea templului, coborând în subterană spre a lua apă, găsiră acolo numeroase schelete, cadavre și oameni intrați în agonie. Se povestește că unul din șefii mării lupte dusă contra romanilor, un anume Simon Bar-Gioras, isbuti să fugă trăvestindu-se în rege. Imbrăcat în veșminte albe și având pe umeri o manta de purpură, Simon Bar-Gioras eși din subterană printr'o fereastră, făcându-și apariția în mijlocul soldaților romani îngroziți la vederea acestei fantome regale.

XXV

Moscheia El-Aksa

În partea de miază-zî a moscheei lui Omar se vede o altă moschee măreață, numită *El-Aksa*, despre care se spune că ar fi fost o biserică creștină clădită de împăratul Justinian și consacrată Sfintei Fecioare.

Dela moscheia lui Omar se

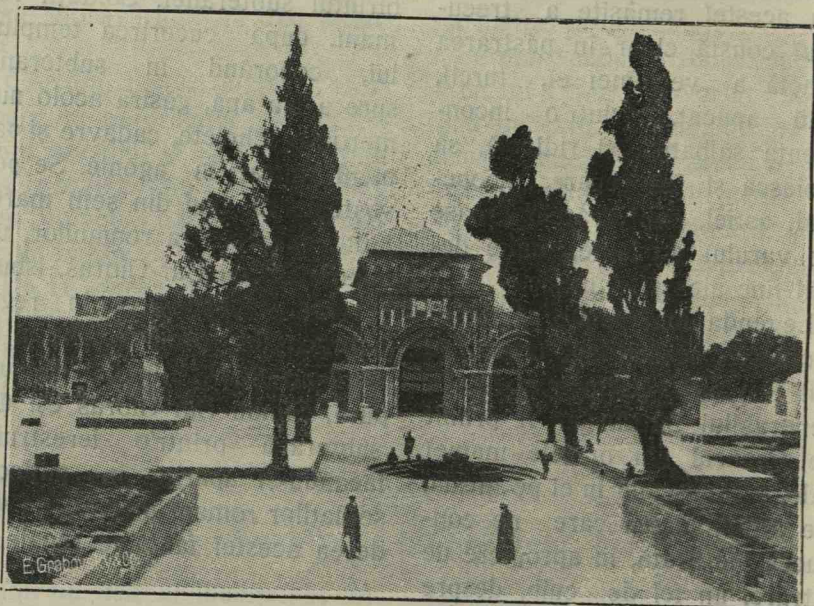
merge la *El-Aksa* pe un drum șoseluit, foarte curat, în mijlocul căruia se vede un basin mare din care țâșnește o apă limpede și răcoritoare. Intrarea moscheei, formată din opt arcade, e monumentală.

Pășind în interior, conduși de

un loge, rămânem surprinși de colonadele ce se întind până în fund, formând un fel de pădure de stâlpi de marmoră. Sunt vre-o opt șiruri de coloane cu frumoase arcade, cari împart moscheia în tot atâtea despărțituri longitudinale.

Încât nu-ți vine a crede că te aflu într'un edificiu cu o vechime de mai multe veacuri. Vitrourele și mozaicurile, aci, sunt cu mult mai inferioare ca cele din moscheia lui Omar.

El-Aksa, după tradiția musulmană, e locul unde Mohamed a

El-Aksa

Curățenia extraordinară ce se vede pretutindeni mă face să bănuiesc că Impăratul Wilhelm a trecut și pe aci. Într'adevăr, toate coloanele sunt spoite cu lapte de var ca și stâlpii din grajdurile lui Solomon. Capetele coloanelor sunt văpsite verde. Vopseaua, aplicată din belșug, acoperă cu totul sculpturile bizantine. E așa de nouă pretutindeni,

fost transportat, într'o noapte, din Mecca, prin puterea divină. De aceea, moscheia aceasta este una din cele mai sacre pentru islamism.

În fund, alături de niște lumânări de ceară de grosimea unor stâlpi, se ridică un amvon lucrat în sîdef și sculpturi fine, o adevărată operă de artă arabă.

Lângă amvon, pe o piatră de

marmoră, se vede desenat cu dalta conturul unui picior. Hozea care ne însoțește ne spune că ar fi urmele piciorului lui Issa (Isus). Să nu uit a spune că Isus se bucură de multă venerație pe lângă musulmani cari îl consideră ca pe un profet al lui D-zeu și-l numesc *Hazreti Issa*, Domnul Isus.

Tot în apropiere de amvon, se înalță două coloane mari de marmoră, una lângă alta, lăsând între ele nu spațiu strâmt prin care abia ar putea trece un om slab.

Primul lucru pe care pelerinul musulman îl făcea pe vremuri vizitând moscheia El-Aksa, era să se strecoare prin spațiul dintre cele două coloane. Cel care izbutea să treacă, era considerat ca sfânt și demn de a intra în paradis.

Se poate decî ușor înțelege ce grele momente trăiau musulmanii cari se supuneau acestei supreme încercări. Cei cari treceau se simțeau în culmea bucuriei, deoarece le era asigurată o viață din urmă plină de fericire. Ceilalți, însă, în culmea desnădejdei, se depărtau cu capetele plecate, gândindu-se la flăcările mistuitoare ale infernului. Se zice că s'au găsit mulți demnitarî musulmanî, oameni cu

đare de mână ,cari, de și de o corpolență extraordinară, au reușit, totuș, la concurs și și-au făcut renume de oameni sfinți și de viitori locatari ai paridisului lui Mohamed.

E adevărat, însă, că concursurile acestea nu erau niciodată publice. Incercarea se făcea cu ușile închise, după care hozea ieșea să anunțe că demnitarul a trecut printre stâlpi cum ar trece zefirul.

Se găsi, însă, într'o bună zi, un nenorocit care, fiind prea gras, nu putea să treacă printre cele două coloane de marmoră. Cum, nenorocitul, nu era om cu stare, concursul se ținuse în public. Concurentul, fi-rește, fu învins și rămase de răsul lumii. De disperare bietul își scoase iataganul dela brâu și se spintecă, rămânând mort pe loc. Și s'au mai găsit și alți fanatici cari, de teama infernului, au procedat la fel.

Inmulțindu-se sinuciderele peste măsură, în cele din urmă, din ordinul guvernului, spațiul dintre cei două stâlpi a fost închis cu un grilaj de fier.

Azi, El-Aksa servește și de facultate de teologie. La anumite ore ale zilei se strâng acolo numeroși studenți să învețe preceptele Coranului.

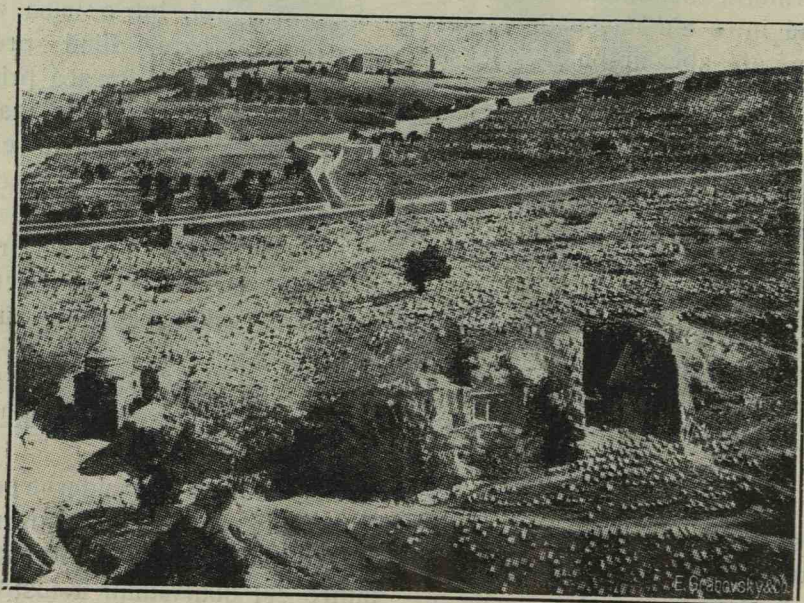
XXVI

Poarta de aur. — Valea lui Iosafat sau Cedron

În apropiere de moscheia El-Aksa, pe latura de răsărit a zidului înconjurător al templului, se află *Poarta de Aur*, una din rămășițele cele mai bine conservate ale templului lui Erod, cu numeroase detalii arhitectonice foarte bogate.

Duminica Floriilor, scena intrării lui Isus în Ierusalim.

O procesiune impozantă pornea de pe Muntele Măslinilor, în frunte cu episcopul călare pe așină. Procesiunea era precedată de mulțimea credincioșilor cași purtau ramuri de palmier

Cedronul sau valea lui Iosafat

Prin poarta aceasta Isus a intrat în templu în ziua Floriilor.

Pe timpul cruciaților, când templul fusese transformat în biserică, creștinii aveau obiceiul de a reconstitui în toți anii, în

și-și așterneau vestmintele pe drumul prelatului.

Arabii, ocupând Ierusalimul și templul, astupară cu un zid gros Poarta care a rămas închisă până acum.

La poalele acestui zid se întinde Valea Cedronului său a lui Iosafat, plină de mormintele evreilor veniți să moară în Ierusalim și să fie înmormântați în pământul sacru.

În fața noastră, dincolo de vale, se înalță Muntele Măslinilor în culmea căreia strălucește turla bisericii rusești, alături de mănăstirea rusească de maici.

Privim de pe zidul Haramului ca dintr'un vast balcon.

Isus de multe ori a traversat valea aceasta spre a intra în Ierusalim venind fie de pe Muntele Măslinilor fie din Betania. Chiar în preziua ristignirii sale, Isus a trecut de două ori prin vale, întâi spre a se duce cu discipolii săi la Getsemani și al doilea când, fiind arestat, a fost adus înapoi legat de mâini ca un răufăcător. Isus a trecut pentru ultima oară prin Cedron în ziua Înălțării, când s'a dus pe Muntele Măslinilor urmat de discipolii săi.

În valea lui Iosafat sunt patru mari monumente cari au format timp îndelungat obiectul discuției arheologilor.

Aceste monumente sunt: *Mormântul lui Absalom*, fiul lui David, un răsvrățit contra autorității părintești; *Mormântul Regelui Iosafat* și, în fine,, mormin-

tele Sfântului Iacob și al lui Zaharia.

Nu se știe dacă monumentele acestea sunt de origină ebraică sau greco-romană.

Mormântul lui Absalom e un monument foarte curios de formă conică de o înălțime de aproape 7 metri, împodobit cu colonade.

În apropiere, pierdut printre dărâmăturile de pământ, se află mormântul lui Iosafat compus din mai multe despărțituri săpate în stâncă.

Cu mult mai frumos e mormântul Sf. Iacob, săpat tot în stâncă și împodobit cu două coloane cu sculpturi dorice. În interior se află mai multe caveruri. Se zice că Sf. Iacob, după arestarea lui Isus s'a adăpostit în această grotă unde a stat nemâncat până în ziua Învierei.

Mormântul lui Zaharia, în formă de piramidă, ornată cu coloane, e dintr'o bucată ca și monumentul lui Absalom. Nu se știe cu precizie despre care Zaharia e vorba. Musulmanii dau acestui monument denumirea de mormântul fetei lui Faraon. Evreii venerază mult monumentul acesta și e o mare fericire pentru ei de a fi înmormântați în apropierea acestui monument.

XXVII

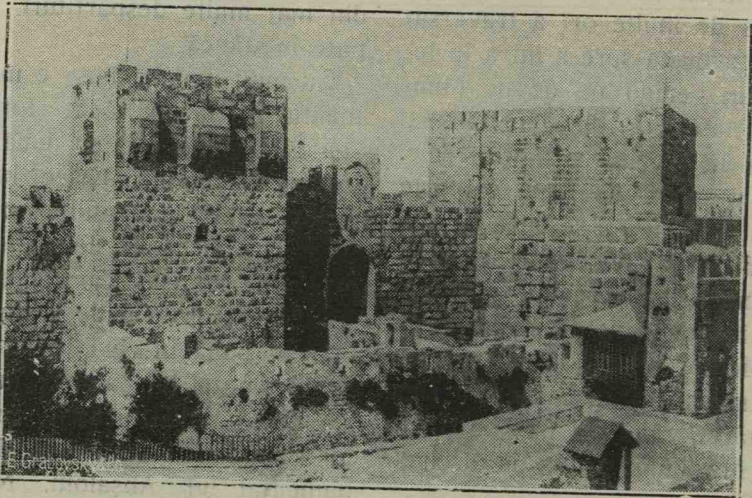
**O inmormântare. — Turnul lui David și Citadela. —
Piscina lui Ezeghias**

Intr'o dimineață, ieșind din oțel, găsim o mulțime enormă înșirată dealungul străzii.

Murise interpretul principal al episcopatului catolic și acum urma să treacă cortegiul funebru spre locașul de veci.

Defunctul nu numai că ocu-

Dinainte, pășeau pe două rânduri cavașii tuturor bisericilor. Cavașii aceștia, cari sunt jumătate slugi, jumătate intendenți, erau îmbrăcați în șalvarii de diferite culori și purtau în mână dreaptă toiaguri lungi de două metri cu măciuci de argint. În

Turnul lui David

base o situație importantă în Ierusalim dar se bucurase și de multe simpatii.

Șefii tuturor cultelor din localitate își trimiseseră reprezentanții să asiste la funeralii.

Nu trecu mult și se văzu căpătul cortegiului intrând prin poarta Jaffe.

mersul lor, ei băteau ritmic pavagiul cu bastoanele lor, ca pe comandă, parcă vrând să arate măsura în mersul convoiului.

După cavași, cari erau în număr de vreo patruzeci, veneau preoții catolici, armeni, greci, copti, abisinieni și numeroși arhimandriți și episcopi în ordinea

erarnică, gradele superioare rămânând la urmă.

După tot fastul acesta, înainta clătînându-se pe pavagiul gloduros, o brișcă cu perdele împodobită cu crăci verzi rupte de pe primul salcâm și care servea drept car iunebru.

Veneau apoi familia, rudele și prietenii defunctului mergând toți pe jos spre cimitir.

După ce asistarăm la trecerea acestui trist convoi, intrarăm într-o cafenea arăbească și, urcând o scară întortochiată și trecând printr'o sală plină de arabii cari trăgeau din ciubuc și beau cafele, ieșirăm într'un balcon cam șubred, să vedem piscina lui Ezechias.

Piscina acum e seacă. Ea ocupă o suprafață de peste 70 metri lungime și 40 lățime și e înconjurată de jurîmprejur cu ziduri înalte formate din blocuri mari de piatră. Această piscină în care se scâldeau pe vremuri frumoasele din Ierusalim, a dat loc unei intrigii amoroase țesută de regele David.

Dar, mai întâi, să vorbim despre Turnul lui David, pe deoparte fiind că e unul din monumentele cele mai interesante ale Ierusalimului, și, al doilea, pentru că de aci a pornit intriga de care vorbirăm.

Din balconul unde ne aflăm se vede bine Turnul lui Da-

vid care este cel mai principal din cele cinci turnuri ale *Citadelii*.

Să spunem, în treacăt, că Citadela Ierusalimului are forma unui cadrilater neregulat a cărui latură principală are o lungime de 130 metri. E o fortăreață foarte veche, reconstruită în mai multe rânduri. Actuala stare a Citadelei datează din veacul al XIV-lea.

Deci, cum spusei, Turnul lui David face parte din Citadelă și are o înălțime de peste 20 metri.

Regele David se plimba adesea pe terasa acestui turn care domina orașul și împrejurimile până la mări depărtări.

Or, ce se întâmplă?

Într'una din plimbările sale pe terasă, David, își îndreaptă privirea spre Piscina lui Ezechias și rămâne uimit și încântat de formele sculpturale ale unei femei care tocmai se scâlde.

Adânc emoționat, David își pune în gând să cucerească inima acestei femei și trimise oamenii să-i o aducă în turn.

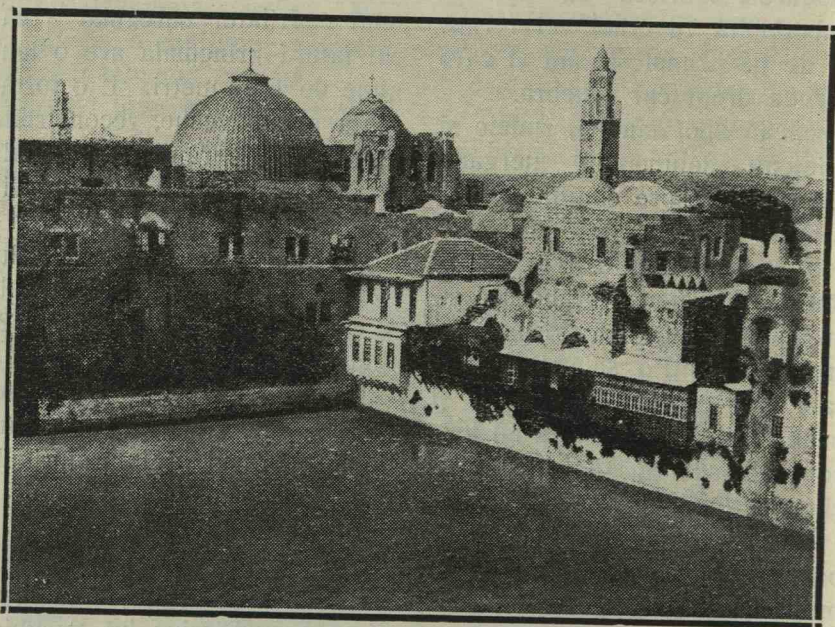
Femeia aceasta se numea Bat-Şeba și era soția lui Uria.

David, ca să scape de bărbat, care îl cam jena, îl trimise la război, și scrisese lui Ioab, comandantul oastei, să-l puie în locul cel mai primejdios ca să fie ucis.

Și Ioaab, conform ordinului primit „puse pe Uria în jocul unde știa că sunt bărbații mai tari“. Bietul Uria muri în aceeașă bătălie care se desfășura în

Tot în turnul acesta Regele David își scrisese Psalmii.

Iată psalmul în care David se pocăește după adulterul cu Bat-Șeba:

Piscina Ezeghias

jurul orașului Rabba.

Iată cum încheie Biblia (II Samuel, 11) povestea acestei intrigi a lui David:

„Și auzind femeia lui Uria, că Uria, bărbatul ei a murit, jeli după bărbatul ei. Și după ce trecu jalea, trimise David la ea și o luă în casa sa; și ea fu femeia lui și-i născu un fiu“.

*Miluește-mă Dumnezeu,
După mila ta;
După mulțimea îndurărilor tale,
Șterge fără de legea mea.
Spală-mă de tot de fără-de-
legea mea.
Și de păcatul meu curățește-
mă, etc*

XVIII

Armenii în Ierusalim. — Muntele Sion. —
Mormântul lui David

Vechiul și istoricul popor armenesc a primit religia creștină încă de pe timpul când trăia Christos.

Abgar, regele Armeniei, contemporan lui Christos, a fost primul rege creștin.

La câțiva ani după moartea Mântuitorului, Sf. Elena, soția regelui Abgar, s'a retras la Ierusalim și a construit cea dintâi capelă pe mormântul Domnului precum și o biserică pe muntele Măslinilor, pe locul de unde s'a înălțat Isus.

Aceasta se petrecea cu trei veacuri mai înainte de sosirea la Ierusalim a Sf. Elena, mama lui Constantin-cel-Mare. Ruinele acestei capele se văd și acum cu inscripții în limba armeană.

Cu timpul, elementul armenesc a sporit mult în Ierusalim, Ramleh, Betleem și Iaffa. În Ierusalim armenii aveau pe vremuri peste cincizeci de mănăstiri. Toate mănăstirile acestea au dispărut în cursul veacurilor, rămânând în Ierusalim numai mănăstirile Sf. Iacob, Sf. Aranghel și a Mântuitorului ca proprietăți exclusive ale cultului armean în orașul Sfânt.

Mănăstirea Sf. Iacob ocupă un cartier întreg și cuprinde pe lângă biserica Sf. Iacob, care e una din cele mai mărețe și mai frumoase biserici din Ierusalim, chilii pentru adăpostirea a zece mii de pelerini, precum și un seminar, o școală de fete, un șchi de maici, o imprimerie și o bibliotecă.

Biserica Sf. Iacob are o vechime de peste zece veacuri și a fost restaurată, mărită și înzestrată cu diferite dependințe, de patriarhiile armenii din Ierusalim.

Pereții bisericii sunt acoperiți în partea interioară de plăci de porțelan albastru de un efect admirabil. Pretutindenii domnește o rară bogăție de icoane vechi, candelambre de argint și covoare scumpe așternute pe jos. Serviciile divine se celebrează cu mare fast în această biserică, unde se află îngropat și corpul Sf. Iacob, fratele Domnului.

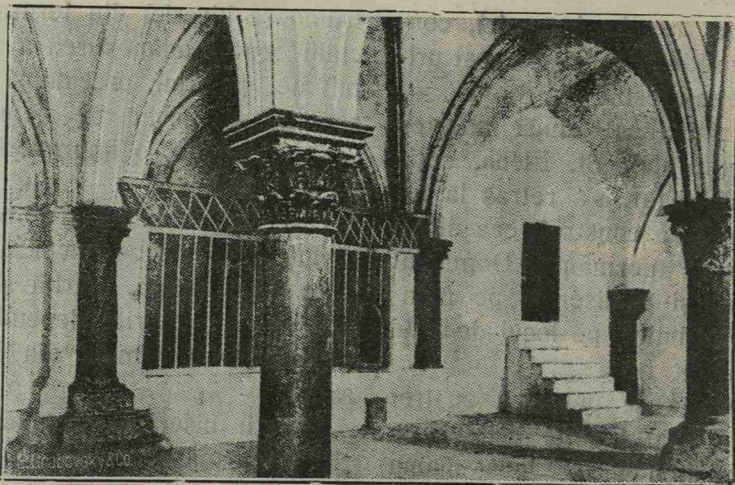
În biserica aceasta se află și tezaurul care provoacă admirația tuturor celor care îl vizitează. În tezaurul acesta se găsesc numeroase obiecte biseri-

cești foarte vechi, împodobite cu piatrărie scumpe unele de o mie de ani, între cari și lucruri rămase dela regiū Armeniei.

Chiar în biserică se găsesc cruci de argint dăruite de diferiți pelerini armeni prin anii 1192, 1321, 1460, etc.

Aci a fost adus Isus pentru prima oară după arestarea lui în grădina Getsemani.

Înainte de a fi scos în fața arhierelui, Isus a fost legat de un măslin din curtea casei și păl-muit de un servitor al lui Ana. Din cauza acesta, mănăstirea se

Cenaclul

În jurul bisericii principale sunt mai multe capele despărțite prin uși lucrate artistic în sidef.

Tot în sidef e lucrată și ușa capelei care acoperă locul unde a fost decapitat apostolul Iacob.

Între zidurile mănăstirei Sf. Iacob se află și mănăstirea Sf. Arhanghel care datează de pe vremea lui Isus.

Pe vremea aceea mănăstirea era locuința arhierelui Ana, socrul lui Caiafa.

mai numește și **Prima închisoare a lui Isus** sau **Casa lui Ana**.

La o depărtare ca de un sfert de oră de biserica Sf. Iacob, trecând prin poarta Sionului, care e una din porțile zidului de incintă al orașului, ajungem la mănăstirea Mântuitorului.

Ací suntem pe un platou cu o priveliște din cele mai frumoase. Într'o parte a vastei curți a mănăstirei se văd numeroase morminte de marmoră unde sunt îngropați patriarhii

armeni cari s'au succedat în cursul veacurilor pe scaunul patriarhal al Ierusalimului.

acoperă tot altarul, e de formă eliptică.

Aci vin în toți anii pelerini

Mormântul lui David

În fața acestor morminte e o capelă recunoscută ca fiind locul unde se ridica casa lui Caiafa și unde a fost trimis Isus de către Ana, cu mâinele legate.

Aci apostolul Petru a tăgăduit cu jurământ pe stăpânul său zicând: „nu știu pe omul acesta” iar în noaptea de Joî spre Vineri tot în această casă Isus a suferit cele mai crude maltratări.

Capela are un singur altar, format din piatra care a acoperit mormântul lui Isus. E piatra pe care îngerul a dat-o într-o parte și s'a așezat pe ea. Piatra, care

de toate riturile creștine și sărută piatra sfântă a mormântului, a cărei autenticitate e recunoscută de toate bisericile creștine.

Lângă altar se deschide o ușă dând într'o odăiță obscură în care abia ar putea încăpea două inși. Aceasta e **A doua închisoare a lui Isus**, unde Mântuitorul a petrecut noaptea aceea teribilă.

Dejurimpresur se află locuințele membrilor congregațiunei armeneshi din Ierusalim.

Mănăstirea Mântuitorului e una din edificiile cele mai importante ale Sf. Oraș.

În jurul acestui platou se află numeroase cimitire înconjurare de ziduri înalte, dând locului o înfățișare de doliu și dezolare.

În apropiere se ridică o vastă îngrămădire de construcții veci de piatră unite între ele prin coridoare umede și întunecoase și scări mucegăite.

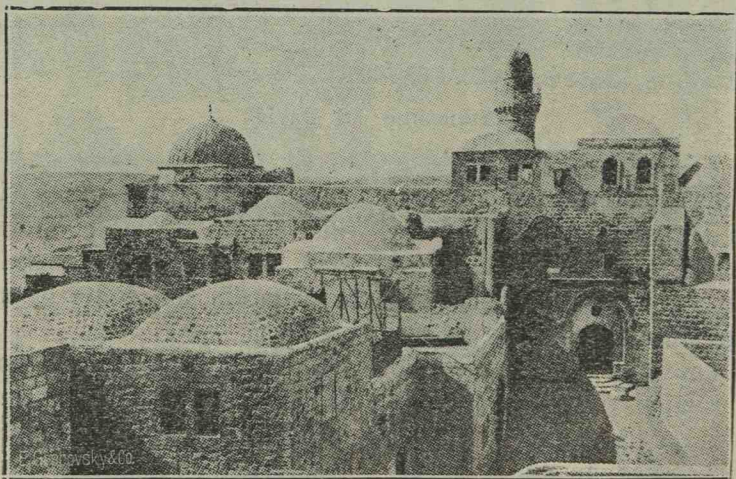
Aceste construcții au fost stăpânite de turci în veacul al XV-lea, interzicându-se cu totul accesul creștinilor și poartă denumirea de En-Nebi-Daud (Profetul David).

În catul de sus se află Cena-

apostolii săi, luă pâine și vin, le binecuvântă și frângând pâinea împărți zicând; „Luați și mâncați; acesta este trupul meu“. Apoi, luând un pahar și mulțumind le dete zicând: „Beți, din acesta toți, căci acesta e sângele meu al legii celei noi ce se varsă pentru mulți spre iertarea păcatelor“.

Aci, în această sală rece și goală, stăpânită de musulmani, Isus a instituit deci în persoană taina eucharistiei săi sfintei comunicături.

Tot în această sală Isus, scu-

En-Nebi-Daud

clul, adică sala unde a fost instituită eucharistia sa sfânta comunicătură.

Se știe din evanghelie că Isus în ajunul morții sale cinând cu

lându-se dela cină, spală picioarele ucenicilor săi și le șterse cu un ștergar, dând astfel pilda celei mai sublime umilințe.

În catul de jos, se află prețin-

sul mormânt al lui David, invizibil pentru orice profan. În schimb, păzitorul musulman ne arată într'o sală vecină, vârată în zid,

o copie fidelă a pretinsului mormânt. În această sală se merge urcând mica scară ce se vede în fotografia sălii Cenaclului.

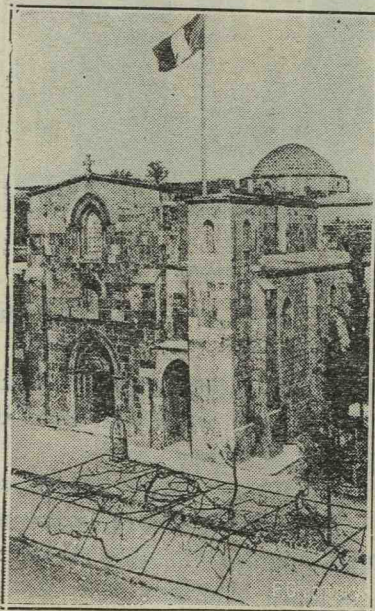
XXXIX

Biserica Sf. Ana. — Piscina Bethesda

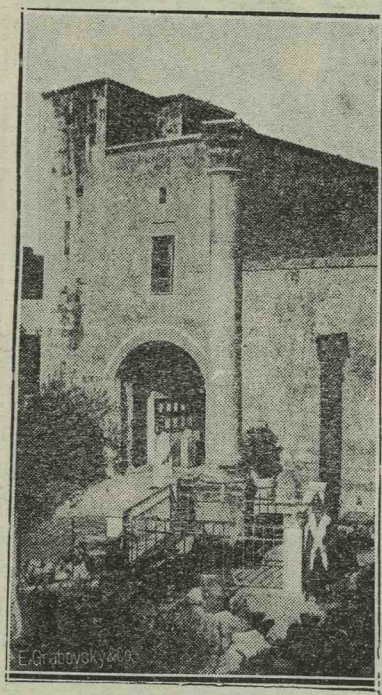
În apropierea Porței Sf. Ștefan se află Biserica Sf. Ana a Dominicanilor albi. Sub Saladin, biserica aceasta fusese transformată în școală teologică musulmană, dar în 1856 a fost ce-

Se mai zice că tot aici s'ar fi născut și Sf. Fecioară.

Intrând în curtea bisericeii,

Biserica Sf. Ana

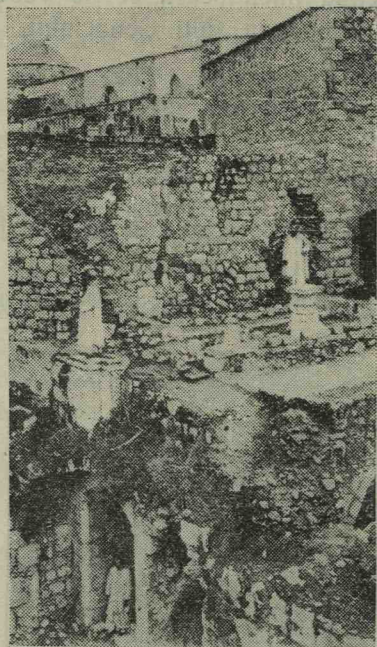
Intrarea în piscină

dată de Sultanul Napoleon III.

Se zice că pe locul acestei biserici se afla casa lui Ioachim și a Anei, părinții Sf. Fecioare.

unde se vede monumentul cardinalului Lavigerie, suntem întâmpinați de Părintele Florent, un preot tânăr și foarte amabil,

fost ofițer în armata franceză, care se oferă să ne conducă.

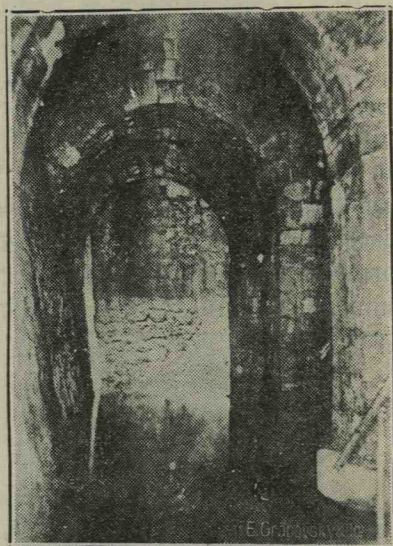
Piscina Bethesda, vederea generală

Ne arată biserica de o rară frumusețe, apoi ne conduce într'o criptă în care descindem pe o scară de marmoră cu vreo 25 de trepte.

În cripta aceasta, care trece drept locul unde s'a născut Maica Domnului, se vede un altar, în mijocul căruia zâmbește o păpușe pierdută printre flori și candelă.

Păpușa aceasta reprezintă nașterea Fecioarei Maria, dar mărturisesc, că e departe de a avea un aspect impunător.

Apoi, vizităm muzeul care cuprinde multe lucruri vechi descoperite de dominicanii albi în urma săpăturilor făcute în jurul acestei biserice istorice și prin

Interiorul piscinei Bethesda

ruinele biserice Sf. Ștefan din apropiere.

Dăm aci gravurile câtorva din obiectele antice din muzeul biserice Sf. Ana.

Dar, ceace e mai interesant aci, e piscina Bethesda care se află în fundul vastului teren ce înconjoară biserica.

Iată ce spune Evanghelia (Ion, 5) despre această piscină.

„Și este în Ierusalim lângă poarta oilor o scaldătoare, ce se numește pe evreește Bethesda, având cinci portice. În acestea

zăcea mulțime mare de bolnavi: orbi, șchiopi, uscați, așteptând mișcarea apei; căci un înger al Domnului se pogora la timp nimerit în scaldătoare și turbura apa; și cel dintâi care intra după turburarea apei se făcea sănătos de orice boală era ținut.

Și era acolo un om având trei zeci și opt de ani în boala sa. Pe acesta văzându-l Isus zăcând, și cunoscând că de mult timp este acum, îi zice: Voești sau fiu sănătos?

Doamne, îi răspunse bolnavul, nu am om ca să mă arunce în scaldătoare când apa a fost turburată, căci pe când vin eu, altul se pogoară înaintea mea.

Scoală-te îi zise Isus, ia patul tău și umblă. Și îndată se făcu omul sănătos, își luă patul său și umblă“.

Piscina este despărțită de restul curței printr'o porțiță deschisă în fundul unui gang boltit. Pe pereții acestui gang se vede expus în rame, în optzeci de limbi, capitolul de mai sus din evanghelistul Ion, referitor la piscina Bethesda.

Capitolul acesta era scris și în limba română și încă de două ori, odată cu caractere latine și odată cu caractere chirilice.

Intrând pe porțiță ne găsim inconjurați de ruine din toate părțile. Ici colo se văd urmele

unor scări de piatră destul de bine conservate.

Părintele Florent ne face să coborâm pe o scară dărăpănată într'o subterană întunecoasă. Cu o lumânare de ceară pe care părintele Florent mi-o întinde, pot vedea galeriile ce se pierd în toate direcțiile în subterană. În fund se aude picurând din stânci un șivoi de apă, pe când lumina palidă a lumânării se reflectă în apele liniștite ale unui basin.

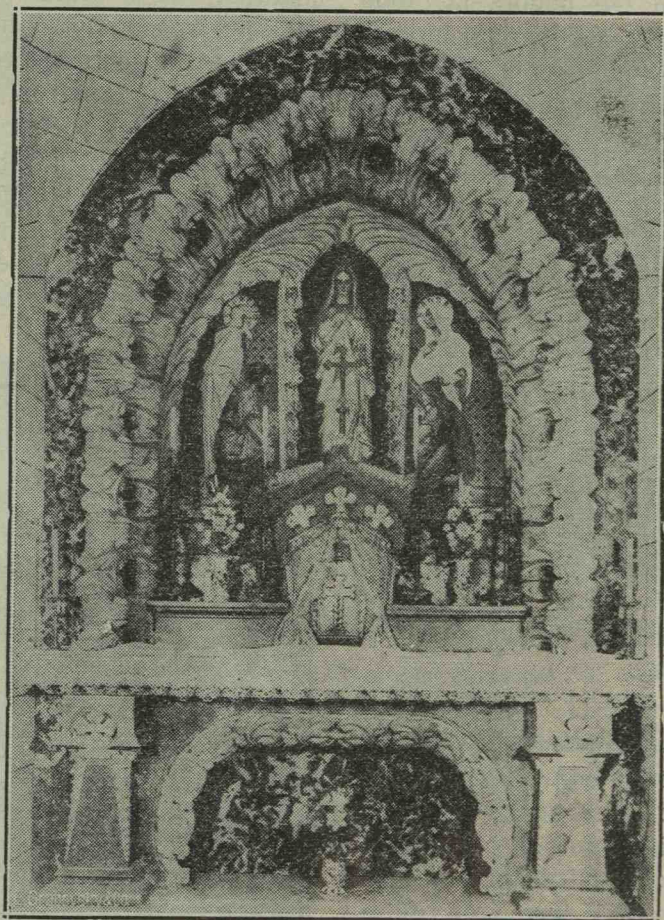
Locul unde s'a născut Maica Domnului

Fără discuție că ne aflăm în fața scaldătoarei despre care vorbește evanghelistul Ion.

De altfel, Dominicanii carii,

cum am spus, se ocupă foarte de aproape cu cercetărilor istorice și biblice au reconstituit aproape

erau acoperite cu totul de pământul depus pe ele de veacurile scurse.

Cripa Bisericii Sf. Ana

în întregime în miniatură piscina aceasta care e o rămășiță din timpurile cele mai vechi ale Ierusalimului.

Trebuie să adaug că până mai acum câțiva ani ruinele acestea

Pământul Ierusalimului, deși atât de frământat, conține încă multe rămășițe ale vremurilor trecute. Archeologii vor avea încă mult timp un vast câmp de activitate în orașul Sfânt.

XXX

Spre Muntele Măslinilor. — Mormintele Regilor. — Fondăția Impărătesei Augusta-Victoria

Muntele Măslinilor face parte din împrejurimile imediate ale orașului de care se desparte prin valea lui Iosafat.

Am plecat într'o dimineață cu o trăsură spre această localitate plină de amintirile ultimelor zile ale lui Christos.

Eșind din oraș, am făcut un lung ocol trecând cu trăsura pe lângă secularele ziduri ale Ierusalimului tăiate în această parte de Poarta Damascului, construcție monumentală cu două turnuri mari de ambele părți și cu numeroase turele, restaurată în secolul al XV-lea de Sultanul Soliman. O adevărată poartă de cetate inexpugnabilă în frumoasele timpuri când nu se inventaseră încă tunurile grele de asediu.

După un drum destul de lung, în cursul căruia trăsura noastră amenință de mai multe ori să se răstoarne din pricina terenului gloduros, ne oprim în fața unei porți mari de lemn cu piroanele tocite de vreme.

Ghidul nostru bate cu putere în poartă cu un ciocan enorm a-nume atârnat la intrare și care servește drept sonerie.

O arăboaică tânără, dar ne-

ingrijită și ciufulită, vine și ne deschide.

Ghidul îi strecoară în mână un bacșiș și-î explică că venim să vizităm localitatea.

Suntem la *Mormintele Regilor* pe cari le avea în pază arăboaica.

Pe o scară largă de piatră descindem într'o vastă curte cu pereți înalți și goi, sub cer liber.

La stânga se deschide un fel de poartă arcată care dă într'o curte și mai mare.

În fundul acestei a doua curți se vede o escavațiune mare, cam întunecoasă, cu o ramă ornată cu sculpturi, deschisă oval ca gura unui monstru.

Aceasta este grota sepulcrală care comunică cu diferite încăperi în cari se văd încă urme de sarcofage vechi și fragmente de coloane sculptate. Care anume regi au fost înmormântați aci, nu se știe.

Totul e săpat în stâncă : atât scara de intrare cât și curțile și catacombele.

Se poate deci ușor deduce că-tă muncă trebuie să fi costat lucrarea aceasta vastă cioplită în stâncă.

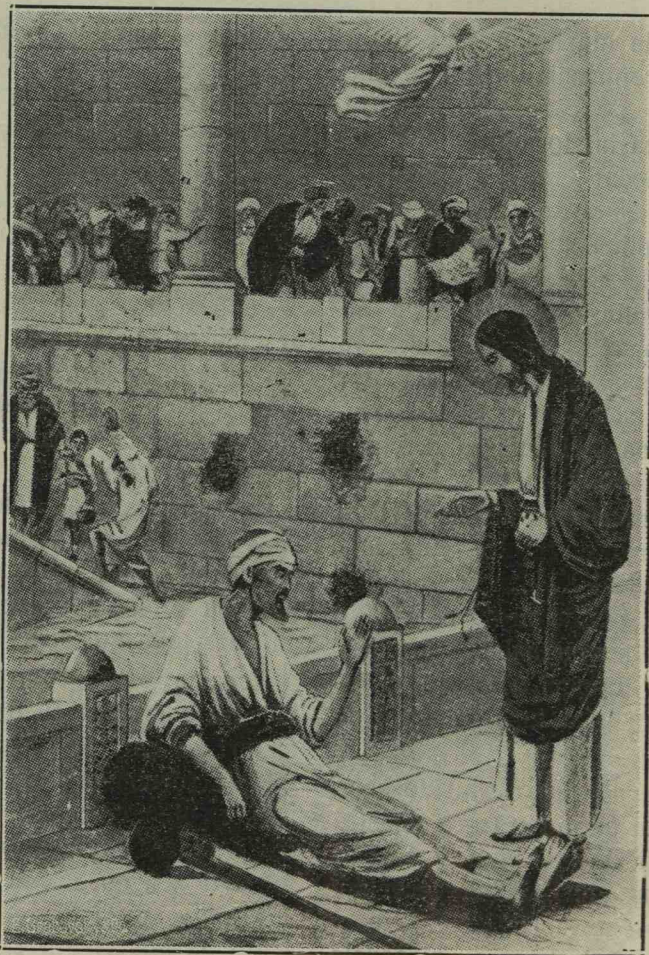
Tot prin apropiere se află și

Mormintele judecătorilor, alte catacombe unde se îngropau rămășițele judecătorilor în Israel.

Nu departe se află și închisoa-

când mereu pe Muntele Măslinilor.

Cu cât urcăm, cu atât panorama ce ne înconjoară devine măi

Piscina Bethesda pe timpul lui Christos.

rea lui Irimia, o grotă întunecoasă, în care profetul și-a compus lamentațiunile.

Ieșind din toate subteranele acestea ne continuăm drumul ur-

strălucitoare.

Rămânem cu totul surprinși ajungând în fața *Fundației Impărătesei Augusta-Victoria*.

È un ospiciu măreț care ser-

vește și de sanatoriu pentru convalescenți, construit de Împăratul Wilhelm II și inaugurat acum câțiva ani. Fundațiunea are și o biserică a *Inălțării* cu un turn ce domină toată împrejurimea. În curtea de onoare a *Fundațiunii* se văd statuetele de bronz ale Suveranilor Germaniei.

Împrejmuirea Fundației e de sârmă așa că construcția aceasta gigantică nu închide priveliștea încântătoare ce se întinde de jur împrejur.

Cui ar fi trecut prin minte că fondatorul acestui așezământ pios, umanitar și civilizator, să deslănțuiască, după câțiva ani dela înălțarea acestui edificiu pe locurile unde a suferit Mântuitorul și a propovăduit iubirea și pacea între oameni, — să deslănțuiască cel mai crâncen dintre războaiele ce s'au înregistrat vreodată în istoria omenirii!

Muntele Măslinilor

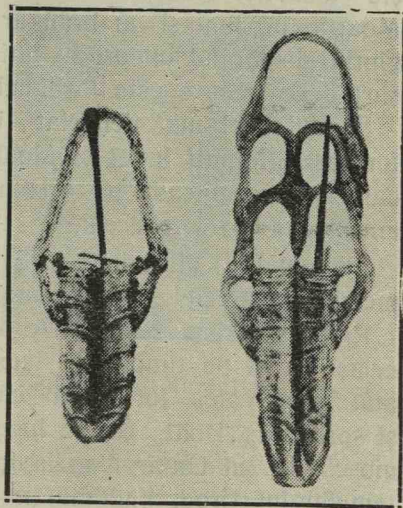
Iată-ne acum și pe culmea Muntelui Măslinilor, munte calcaros, aproape sterp, despre care se vorbește atât de des în Sf. Evanghelie.

De pe Muntele Măslinilor, Ierusalimul, cuprins între zidurile sale, se vede ca în palmă și își se pot distinge foarte ușor toate drumurile și toate edificiile. Dar edificiul cel mai apropiat,

este *Harem-ech-Cherif*, vechiul templu al lui Solomon de care, cum am spus, muntele Măslini-

Bustul funerar al unei femei din Palmyre (Muzeul Sf. Ana)

Vase duble cu toartă (M. Sf. Ana)

lor nu-î despărțit de cât de valea lui Iosafat. E foarte interesantă această priveliște care îți dă posibilitatea de a studia orașul ca din înălțimea unui turn.

Dar, dela distanță, orașul pare deșert și mort. Deasupra lui parcă planează o atmosferă de nesfârșită tristețe și dezolare. Și la aspectul acesta sombru gânditor, îndoliat, nu contribuiesc puțin miile de morminte ce se văd în vale precum și monotonia drumurilor și cărărilor pustii.

În partea cealaltă peisagiul e așa de frumos încât îți absoarbe toate simțurile și te lasă în extaz.

E un șir de coline înverzite carî se înșiră la infinit pierzându-se în zare.

De departe se zărește o fâșie albăstrie care este Marea Moartă, precum și un brâu argintiu, dispărând uneori în tușuri dese și care este Iordanul.

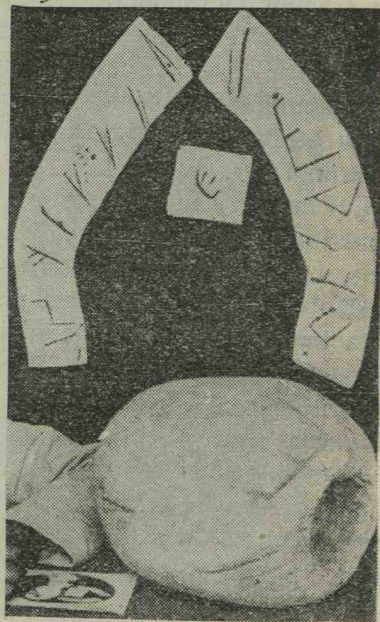
Fundul cel mai depărtat îl formează Munții Iudei și Moab carî se desemnează pe orizont amestecându-se cu cerul.

Suntem la o altitudine de 813 metri dela nivelul Mediteranei.

Priveliștea cea de azi este aceeași ca și pe timpul lui Isus, atât spre Valea Iordanului cât și spre oraș. Doar că în locul moscheei lui Omar, se înalță templul lui Erod, mult mai înalt și mai grandios.

Din culmea aceasta Mântuitorul, privind sanctuarul întovărășit de Petru, Iacob, Ion și Andrei, prezise nenorocirile Ierusalimului.

„Nu va fi lăsată aci piatră peste piatră care să nu fie desfăcută”.

Măsură de greutate din timpul regelui David (Muzeul Sf. Ana)

De aci Isus își făcu intrarea în Ierusalim pe asină în Ziua Florilor.

Pe muntele acesta Mântuitorul a fost trădat și arestat și tot de aici s'a înalțat la ceruri după ce a împuternicit pe apostolii săi să propovăduiască credința în numele său.

Ca atare, muntele Măslinilor a fost totdeauna considerat ca un loc sacru pentru creștinătate.

Sfânta Elena a construit acolo o capelă în acelaș timp când construia și biserica Sf. Mormânt.

Sucesiv, în decursul veacurilor s'au construit acolo multe biserici cari însă au fost ocupate și dărâmate de năvălitorii păgâni.

Capela care se găsește acum pe punctul de unde s'a înălțat Isus la cer e o ruină.

Această capelă, de formă octogonală, se ridică în mijlocul unei curți circulare.

În mijlocul capelei, pe o stâncă, se văd urmele piciorului lui Christos.

În capela aceasta se slujește rar și numai în anumite zile. Fie care rit creștin își are altarul în curtea capelei sub cerul liber. În zilele de slujbă, preoții ritului respectiv vin cu corturi pe cari le întind deasupra altarului lor.

Pe muntele Măslinilor mai sunt și alte așezăminte grecești, rusești și catolice.

Biserica rusească e de o rară frumusețe. O rusoaică, după ce ne întrebă dacă suntem ortodoxi, ne lasă să vizităm biserica. Interiorul e împodobit cu aurul și argintul îngrămădit acolo de pietatea rușilor, cari, cum se știe

când e vorba de biserică, nu cruță nimic.

În jurul acestei biserici se înșiră chiliile maicelor venite din Rusia. E o mănăstire de maici.

Trecând pe dinaintea chiliilor ne oprim privind în interiorul încăperilor.

Într'o sală zeci de maici, care mai de care mai tinerică, făceau muzică bisericească. Într'o altă încăpere o măicuță tinerică de tot, să tot fi avut 18 anișori, picta la o pânză pusă pe un șevalet. Pretutindenî domnea pace și

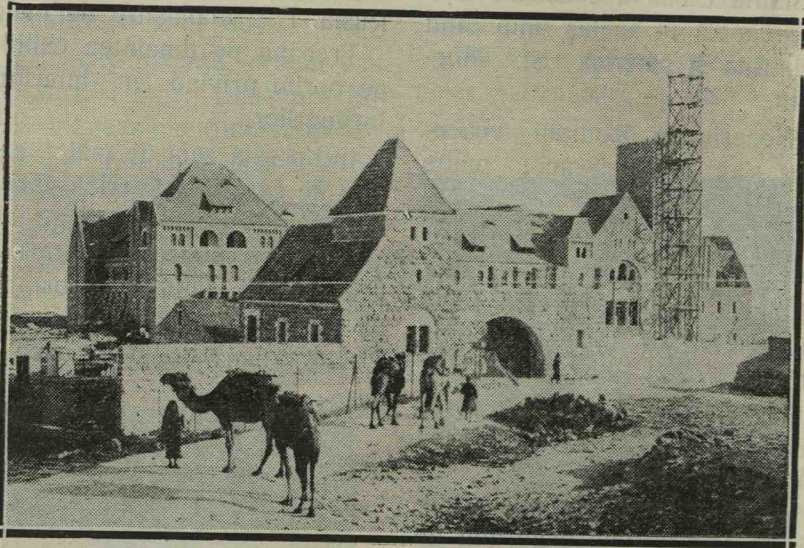

Cântăreață (Muzeul Sf. Ana)

desăvârșită serenitate.

Și totuși, văzând toate fetele

acestea tinere și pline de viață, scoase din viață și închise în mănăstirea aceasta ascunsă în datoarec prințesei La Tour d'Auvergne, care cumpărând terenurile acestea în 1869 a construit

Fondațiunea Impărătesei Augusta-Victoria

culmea Muntelui Măslinilor, îți venea să te întrebî dacă locul lor n'ar fi fost mai de grabă în casa lor.

La săparea terenului din apropiere pentru construirea casei arhimandritului rusesc s'au găsit multe antichități între cari niște mozaicuri cu inscripții în limba armeană, ceea ce denotă că pe locul acesta se ridica pe vremuri o mănăstire armenească.

După părerea archeologilor aceste mozaicuri ar avea o vechime de 1400 ani.

Așezămintele catolice sunt situate ceva mai la vale. Ele se

pe spesele ei Mănăstirea Carmelitelor și bisericile *Pater* și *Credo*.

Prima biserică ar fi pe locul unde Isus a învățat pe apostolii săi *Tatăl nostru*. Rugăciunea e scrisă și afișată pe pereți în 30 de limbi.

Biserica *Credo* se află pe locul unde apostolii lui Isus au întocmit *Crezul*.

Cu ocazia săpăturilor făcute s'au găsit și aci multe obiecte vechi între cari 12 statui despre cari se zice că ar fi ale apostolilor. Toate obiectele acestea sunt păstrate cu sfințenie. Printre obiectele găsite sunt și niște lămpi

de pământ cu cari se îngropau morții pe vremuri spre a-și găsi drumul în întunericul mormântului spre o viață nouă.

Așezămintele grecești sunt pe Galileea, un alt vârf al Muntelui Măslinilor, la o depărtare de câteva minute și se compun

ziua în sanctuar, iar noaptea, ieșind, mânea afară la muntele numit Măsliniș. Și tot poporul se ducea dis de dimineață la dânsul să-l asculte”.

Așezămintele acestea mai poartă denumirea de *Viri Galilaei*, fiindcă, în baza noiei tra-

Poarta Damascului

dintr'o capelă și diferite bastimente.

Cana-Galilieni, când se duceau la Ierusalim de sărbătorile Paștelui, poposeau în această localitate. De aci denumirea acestui munte. Și Isus, de fel din Nazaretul Galileei, ori de câte ori se ducea la Ierusalim, se urca în Muntele Măslinilor. „Și învăța

diții, ar fi pe locul indicat și acum prin două fragmente de coloană, unde apostolii, după înălțarea Domnului, s'aun întâlnit cu două oameni îmbrăcați în alb cari le-au adresat cuvântul zicându-le :

„Bărbați Galilei, ce stați uitându-vă spre cer? Acest Isus care a fost luat dela voi spre

cer astfel, va veni după cum l'ați văzut ducându-se spre cer“.

Tot aci ar fi și locul, unde Domnul s'a arătat apostolilor după „Inviere“ : „Dar după în-

vierea mea, voi merge înainte de voi în Galileea“.

Arabii dau acestei localități denumirea de *Karem-es Sayad*, adică Via vânătorului.

XXXI

In grădina Getsemani

Pe coasta Muntelui măslinilor, într'o vale, se ascunde mica grădină Getsemani, martora suferințelor lui Isus.

Actualmente proprietate a franciscanilor, grădina Getsemani e înconjurată de un zid înalt formând astfel un cadrilater neregulat.

Un preot bătrân, dar foarte gentil, păzește grădina. El vine și ne deschide porțița primindu-ne cu mare afabilitate.

Apoi, ne conduce frumos prin grădină în care se văd mai multe ronduri pline de flori mai ales de pansele. Printre ronduri sunt alee curate acoperite cu nisip. E o grădiniță bine îngrijită ca orî care alta, dar e departe de a-ți da cât pe departe impresia amintirilor de care e plină.

Sunt însă interesante de văzut cei opt măslini bătrâni despre cari se zice că ar data de pe vremea lui Christos.

Măslinii aceștia își au trunchiurile crăpate de vreme și

abia mai pot produce ici-colo câte un fruct palid și isolat.

Arborii aceștia venerabili sunt îngrijiți cu mare sollicitudine și totuși abia dacă își mai târăsc zilele grație proptelilor și zidărilor speciale ce-î înconjoară.

Părintele franciscan ne-a dat voie să culegem flori și să ne facem câte un buchet din toate varietățile de flori din grădiniță. Apoi, ne-a condus într'un salonaș unde s'a întreținut cu noi îndelung despre Țara românească. Părintele e italian de origine și se interesează foarte mult de români despre cari știe multe și în deosebi că-s frați cu italienii și celelalte popoare latine. Regretă, însă, că vin atât de puțin români să viziteze locurile sfinte.

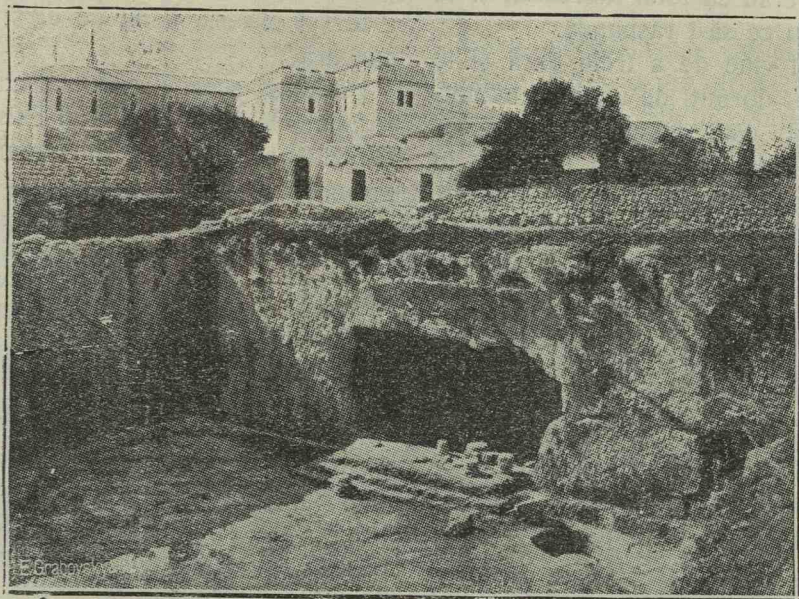
Ne prezintă apoi un registru al vizitatorilor rugându-ne să semnăm. Cercetând registrul, acoperit de miș de iscălituri, găsesc, în fine, și un nume românesc, care însă, în momentul acesta, îmi scapă.

La plecare, părintele ne oferă ca amintire, iconițe impodobite cu frunzișoare căzute de pe măslinii cei bătrâni.

Lângă poarta grădinei se vede o stâncă, unde Isus a găsit dormind pe apostolii săi Petru, Ion și Iacob.

cilor săi: Stați aci până mă voi ruga.

Și ia cu sine pe Petre și pe Iacob și pe Ion, și începu a se întrista și a se turbura adânc. Și le zise: întristat foarte este sufletul meu până la moarte; rămâneți aci și veghiați.

Mormintele Regilor

Ceva mai jos, un fragment de coloană arată locul unde Iuda a trădat pe Stăpânul său sărutându-l.

Dar să reproducem după Evanghelie pasagiul referitor la suferințele din Getsemani ale lui Isus.

„Și vin la un loc al cărui nume este Ghetsemane și zice uceni-

Și mergând puțin mai înainte, căzu la pământ și se rugă că dacă este cu putință să treacă dela el ceasul.

Și zicea: Aba, Tată, tot îți este cu putință; dă la o parte dela mine acest pahar, însă nu ce voesc eu, dar ce tu voești. Și vine și-î află dormind și zice lui Petru: Simone, dormi? Nu a-

vuși tărie să veghezî un ceas? Veghiați și vă rugați ca să nu intrați în ispită. Intr'adevăr, spiritul este nepregetător, dar trupul neputincios.

Și iar ducându-se se rugă zicând acelaș cuvânt. Și venind iarăși îi găsi dormind; căci ochiilor erau cu totul îngreuiată și nu știau ce să-î răspundă.

Și vine de a treia oară și le zice: dormiți de acum și odihniți-vă; este destul; a sosit ceasul, iată fiul omului este dat în mâinile păcătoșilor. Sculați-vă să mergem; iată s'a apropiat cel care mă dă prins.

Și îndată, vorbind el încă, vine Iuda Iscariotul și cu dânsul gloată multă cu spade și lănci. Iar cel care avea să-l dea prins pe dânsul, dase un semn învoit zicând: pe care îl voi fi sărutat el este. Și venind, îndată apropiindu-se de dânsul zice: Rabi, și îl sărută.

Iar ei puseră mâna pe el și-l apucară”.

Pe lângă acest Getsemani care aparține catolicilor, mai există prin apropiere un Getsemani armenesc și altul grecesc.

Getsemani înseamnă teasc pentru strivirea măslinilor.

XXXII

Grotă Agoniei

Cititorii și-au dat seamă că acum mergem de vale coborînd din ce în ce muntele Măslinilor.

Deci, ceva mai jos de grădina Getsemani intrăm în așa zise *Grotă a Agoniei* săpată în stîncă. Se zice că aci Isus a scos sudorii de sânge.

Grotă conține două cavități cari primesc o slabă lumină de la o deschizătură practică într'o parte a bolței.

În interior se află mai multe altare împodobite cu flori și candele cari ard neîncetat. Un franciscan ne explică rostul a-

cestei grote pierzându-se în ipotезe și ne atrage atenția asupra unor frescuri destul de bine conservate rămase din timpul cruciaților.

Dar ceace m'a uimit în deosebii, e o cruce de lemn, ca de doi metri lungime, vopsită în roșu închis, atârnată de unul din pereții Grotei.

Crucea aceasta a adus-o în spinare un pelerin ungar făcînd drumul pe jos dela Budapesta la Ierusalim în 5—6 ani de zile. Îmi pare rău că n'am notat numele evlaviosului maghiar care, neîndoios, deține recordul pele-

rinagiilor făcute vreodată *apostolește* la locurile Sfinte, căci, ar fi meritat ca să-l trec și eu la nemurire.

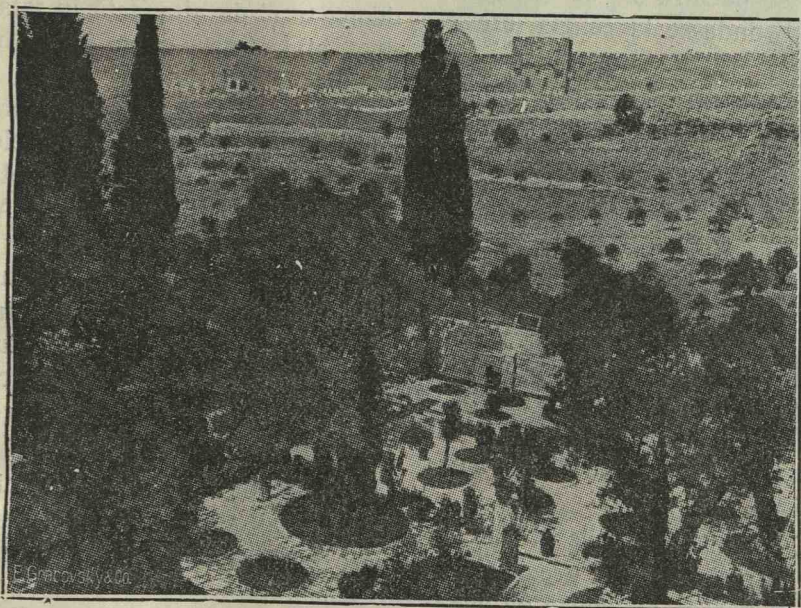
XXXIII

Biserica Maicei Domnului și Mormântul Sf. Fecioare

Plecând dela Grota Agonie și înaintând pe un drum îngust înconjurat de ziduri înalte ajungem, în câteva minute, la Biserica Maicei Domnului, unde a fost înmormântată Sfânta Fecioară,

acum se vede cimitirul protestant.

Câteva blocuri vechi de piatră, ce se văd și acum, ar fi aparținut locuinței Sfintei Maria. Murind Maica Domnului, a-

Getsemani

înainte de a se ridica în ceruri.

Casa unde a locuit Sf. Fecioară, împreună cu Apostolul Ion, după moartea lui Isus, se afla spre muntele Sion, pe locul unde

postolii pe când transportau corpul spre mormânt, au fost atacați de un grup de evrei cari purtau încă în inimile lor vechia lor ură contra lui Isus.

Acești indivizi, în fruntea cărorora se afla un preot, voiau să răstoarne sicriul purtat pe mâini de apostoli, și să maltrateze corpul Sfintei Fecioare.

Preotul nu apucase, însă, să se atingă de sicriu când i se și uscară mâinile, pe când toți ceilalți agresori își pierdură vederea rămânând în beznă.

Atunci, ei, dându-și seamă de sacrilegiul ce voiau să săvârșească, se pocăiră și se botezară convertindu-se la religia creștină.

Corpul Sf. Fecioare a fost îngropat într'un mormânt săpat în stâncă, deasupra căruia, mai târziu, Sf. Elena, mama lui Constantin cel Mare clădi o biserică măreață.

Biserica aceasta fu dărâmată în mai multe rânduri și reconstruită, în cele din urmă, în 1161 de cruciați.

Veni și un timp când biserica aceasta fu lăsată cu totul în părăsire.

Când însă lucrurile în Palestina se mai liniștiră, grecii și armenii puseră stăpânire pe această biserică, lăsând cu totul pe dinafară pe catolici.

Astfel, încât, toate altarele, toate mormintele și ornamentele aflate în această biserică, sunt împărțite în mod egal între armenii și grecii.

Biserica Maicei Domnului e subterană.

De afară nu se vede decât intrarea monumentală cu arcuri mari ce se reazimă pe patru coloane de marmură. Totul însă e vechiu și dărăpănat.

O scară lungă de marmură cu vreo 50 de trepte ne conduce în biserică care are forma unei cruci cu aripa dreaptă mai pronunțată.

Pe la jumătatea scării, se văd, deoparte și de alta, față în față, două altare mari ce se înalță în scobiturile zidurilor.

Altarul din stânga reprezintă mormântul Sf. Iosif, părintele Domnului, iar cel din dreapta mormintele lui Ioachim și al Anei, părinții Sf. Fecioare.

Interiorul bisericii e în întuneric și abia încetul cu încetul ochii se deprind a distinge lucrurile grație fâșiei de lumină ce se strecoară de sus dela intrare.

Sub bolțile întunecoase din dreapta se vede o capelă izolată care conține Mormântul Maicei Domnului.

Mormântul acesta, transformat în altar, e împodobit cu flori, sfeșnice și candelice ce ard tainic zi și noapte.

Nu e creștin care să nu aibă în fundul inimei sale chipul dulcele al Maicei Domnului, așa cum

l'a văzut zugrăvit în icoane cu Pruncul în brațe.

Ea, cea mai sfântă dintre femeii, primește dela o margine la cealaltă a lumii creștine cele mai multe rugă. În fața icoanelor ei curg lacrimile cele mai abondente. Toți cei ce sufără, în mij-

uple sufletul de o nespusă durioșie.

Am sărutat piatra mormântului și am presărat pe ea florile ce le culesesem din grădina Getsemani, flori crescute pe pământul udat de lacrimile Fiului ei...

În imediata apropiere a mor-

Ierusalimul văzut de pe muntele Măslinilor

locul disperării lor, găsesc un refugiu la picioarele celei care a suferit mai mult decât toți și care a vărsat lacrimile cele mai amare îmbrățișând crucea pe care Fiul ei era răstignit.

De aceea, mormântul acesta ascuns în stânca bisericii subterane, înconjurat de tăcerea bolților întunecoase și de adorațiunea sinceră a pelerinilor, îți

mântului e o cavitate obscură care, pe vremuri, era un *mihrab*, adică un locaș de rugăciune pentru musulmani.

În timpii din urmă, însă musulmanii au renunțat la această promiscuitate jignitoare pentru ambele religii.

Totuși, Sf. Fecioară se bucură de mare venerație pe lângă musulmani. Pentru ei pelerinagiul

la Meca nu e considerat ca complet dacă nu se încheie cu o rugăciune pe mormântul Maicei „Profetului Isa“. De aceea, chiar și acum, toți pelerinii musulmani din Meca, cari au prilejul de a se abate pe la Ierusalim, vin și îngenunchiază în fața acestui sfânt mormânt.

Pe fața externă a capelei se află un altar construit în anul 1300 de Hetum, regele Armeniei.

Pe lângă aceasta, în biserică

se mai află un altar al grecilor, unul al abisinilor și un puț despre ale cărui ape se zice că ar avea calități miraculoase pentru vindecarea diferitelor boli.

Dela biserica Maicei Domnului intrăm în oraș prin poarta Sf. Ștefan. Aci a fost târât de mulțime și ucis cu pietre primul martir al creștinătății, Sf. Ștefan. Prin apropiere se află și o bisericuță.

XXXIV

O nouă plimbare în valea lui Iosafat

Am vorbit într'un capitol precedent despre principalele monumente antice ce se află în valea lui Iosafat, de acele morminte goale cari stau de veacuri înfipte în coasta stâncilor și nu vor să se sfarâme, rămânând martore eterne ale trecutului vijelios.

Nu e, cred, de prisos, a mai da câteva lămuriri asupra acestor faimoase văi strânsă între zidurile de Răsărit ale orașului și muntele Măslinilor.

De astădată ieșim din oraș prin *Poarta Mugharibe* sau *Poarta gunoaielor*, situată la poalele înălțimilor Ofelului, spre a explora partea de Sud a văii și a nume dela mormintele Sf. Iacob și Zaharia, în jos, până la începutul văii Hinnom.

Ieșind, deci, prin Poarta Mugharibe, ajungem, în câteva minute, la Fântina Sfintei Fecioare numită astfel, în virtutea unei tradiții care spune cum că Sf. Fecioară ar fi spălat aci fașele Pruncului Isus. Această fântână căruia arabii îi zic *Ain-Siti-Maryam*, (isvorul Sfintei Maria) are o construcție foarte curioasă. În fundul fântânei se descinde pe o scară de piatră. Apa curge intermitent, oprindu-se de mai multe ori pe zi. Fântâna aceasta e de mare folos pentru oraș, mai ales când e secetă, și se poate bea, deși are un gust cam sărat.

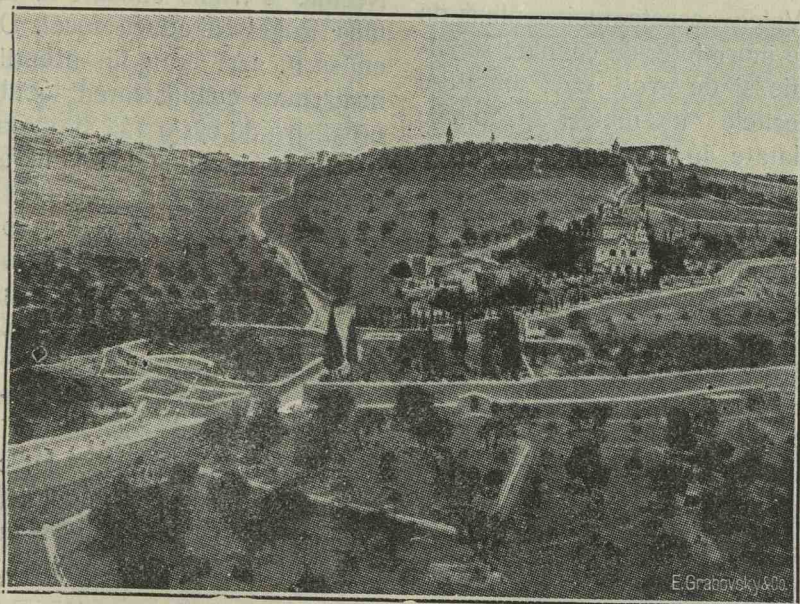
Ceva mai sus se întinde un cimitir evreesc. În cimitirul acesta se află pomul de care s'a spân-

zurfat Iuda Iscariotul, desnădăjduit de trădarea sa.

În apropiere de Fântâna Sfintei Fecioare e o îngrămădire de căsuțe sărăcăcioase locuite de arabi. E vechiul sat Siloam.

De aci se vede *Muntele Scandalului*, astfel numit din cauză că

hazarda în acest canal. Săpăturile recente făcute în jurul Fântânei Siloam au adus la iveală rămășițele unor instalații de băi și ale unei biserici. Ceva mai sus s'au găsit urmele unui drum pavat. Despre fântâna aceasta se vorbește și în Evanghelie. După

Muntele Măslinilor

Solomon a clădit în această localitate temple păgâne pentru femeile sale aduse din Egipt, scandalizând poporul. Urmele acestor temple se văd și acum.

Fântâna Sfintei Fecioare comunică printr'un canal subteran cu fântâna Siloam. Canalul acesta, de obicei, e uscat. Une ori însă se umple pe neașteptate, așa în cât e primejdios de a se

ce Isus a tămăduit pe orbul din naștere i-a zis: „Du-te, spală-te în izvorul Siloam“.

Pe vremuri, izvorul acesta se afla chiar în interiorul bisericii care era împărțită în locuri rezervate pentru bărbați și femei. În secolul XII bolțile și colonadele bisericii erau încă în picioare.

În imediata apropiere a Fân-

tânei Siloam mai e și marea piscină cu acelaș nume. Alături se vede un dud crescut pe o îngrămădire de blocuri de piatră. Acesta ar fi locul unde profetul Isaia a fost tăiat cu ferăstraul din ordinul regelui Manase. Profetul ar fi îngropat chiar acolo.

Valea aceasta mai e plină de alte morminte, de cavouri sepulcrale și de grote cari amintesc diferitele întâmplări războinice relatate în Vechiul Testament. Ar fi prea lung ca să le menționez pe toate.

Înainte însă de a ieși din valea lui Iosafat spre a intra în valea Hinnom, voi vorbi despre *Puțul lui Iob* care se află la joncțiunea dintre cele două văi, alături de o geamie turcească.

Puțul acesta se crede că ar fi Fântâna Rogel menționată în cartea lui Iosua și care forma punctul de demarcație între po-

sesiunile triburilor lui Iuda și Benjamin.

O tradiție spune că israeliții, înainte de a pleca în sclavie la Babilon, în puțul acesta au păstrat, din porunca profetului Irimia, focul sacru al templului. După întoarcerea din sclavie, Neemie a trimis emisari la fântâna Rogel să aducă focul. Dar emisarii, cari erau fiii preoților însărcinați cu păstrarea focului, nu găsiră de cât o apă stătătoare îngroșată. Neemie luă din apa aceasta și stropi rugul și sacrificiile ce erau deasupra. Și când soarele ieși de sub nouri și-și trimise razele asupra apei, se produse deodată o flacără, dovedindu-se astfel că focul sacru al templului fusese păstrat.

Puțul lui Iob are o adâncime de vreo 30 de metri. Apa, cam sărată, e foarte abundentă și uneori se revarsă udând câmpul și grădinile din împrejurimi.

XXXV

La Betleem

Orășelul acesta celebru, construit pe două coline și având o populație de vreo 10000 locuitori mai toți creștini, se află în partea de miază zi a Ierusalimului, la o depărtare de opt kilometri.

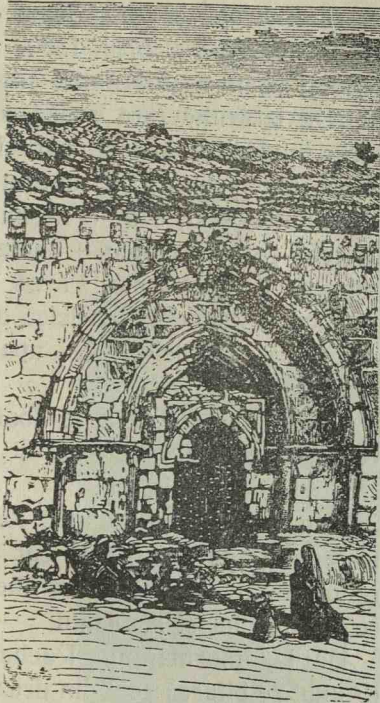
Era o dimineață frumoasă, cu cerul albastru și văzduhul stră-

lucitor de lumină când ne îndreptarăm spre locul unde s'a născut Isus.

Ieșim prin Poarta Iafiei și apucăm pe drumul gărei trecând pe lângă ospiciul oftalmic englez, în fața căruia sunt îngrămădiți o sumedenie de bolnavi, — și pe

lângă vastul basin *Birket-es-Sultan*.

Șoseaua e excelentă și trăsura noastră înaintează ca pe asfalt. Din când în când întâlnim căruțe ce duc proviziile la Betleem, călugări și mai ales

Intrarea Bisericii Maicii Domnului

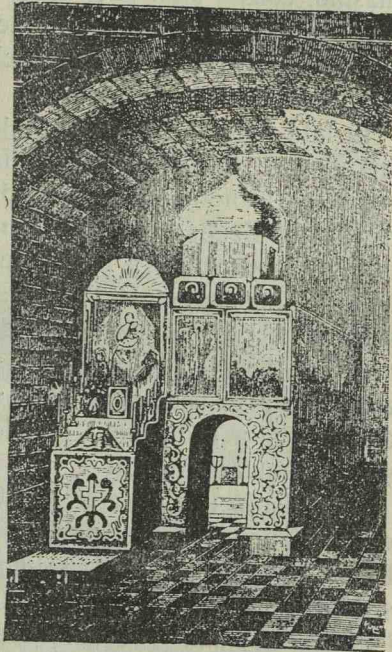
pelerini ruși cu dășagele în spinare mergând sau venind pe jos.

La dreapta șoselei se văd ultimele case ale Ierusalimului clădite în afară din zidurile orașului. Un șir de case albastre, cu etaj, indică colonia evreească înființată de bogătașul evreu Mon-

tefiore. Numeroase familii evreiești sunt găzduite aci gratis.

Alături se întinde o colonie germană, foarte prosperă, compusă din vre o sută de case.

La stânga noastră se întind văi și dealuri pierzându-se în zare. E un peisagiu de o rară frumusețe.

Mormântul Sfintei Fecioare

După un drum de vre-o o jumătate de oră, ghidul nostru ne atrage luarea aminte în privința unui puț vechiu de piatră situat pe marginea drumului.

Eram lângă *Puțul Magilor*.

Cei trei magi când au intrat în Ierusalim, steaua ce-i călăuzea a dispărut.

Continuânduși însă drumul spre Betleem, când a ajuns lângă acest puț, poposind câteva minute, steaua a reapărut pe cer, conducându-î în grota unde se născuse Pruncul.

Trăsura noastră merge urcând, prin mijlocul grădinilor de măslini, coasta unui deal în culmea căruia se află un han. Pe aci se află și mănăstirea grecească Sf. Elie.

În fața hanului e o stâncă la marginea drumului. Tradiția spune că profetul Elie fugind de mânia lui Ezabel, prăpădit cum era de oboseală, s'a culcat pe această stâncă unde l'a furat somnul. El a fost deșteptat de un înger care îi adusese pâine și apă. Elie a mâncat și a băut și după ce și-a redobândit forțele, și-a continuat drumul.

Priveliștea în punctul acesta e de o neîntrecută frumusețe. Într'o parte se vede Ierusalimul și Muntele Măsliniilor, iar în cealaltă Betleemul. Tot din această poziție înaltă se zăresc Marea Moartă, Iordanul, precum și țara Iudei plină de munți și de văi.

Ceva mai departe e locul unde

Iacob, la întoarcerea sa din Mesopotamia, își așază corturile. Tot aci muri Rachel, nevasta lui Iacob, născând pe Beniamin.

Se știe din Biblie că Iacob a ridicat un mausoleu pe mormântul soției sale. Mormântul acela, reconstruit de bogătașul evreu Montefiore, prin 1860, se vede și acum la marginea șoselei. De o arhitectura arabă severă, mausoleul acesta, care își ridică sfios cupola la marginea drumului deșert, e de o nespusă tristețe și-ți produce o ciudată impresie de melancolie. Parcă îți pătrunde în suflet o particică din greutatea secolelor ce apasă mormântul.

Mormântul Rachelei e foarte venerat atât de evrei cât și de creștini și musulmani.

Prin împrejurimi solul e foarte fertil și nu găsești de cât terenuri cultivate și grădini imense de măslini și smochini.

De la mormântul Rachelei drumul se bifurcă: cel din dreapta duce la Hebron, vechiul oraș unde se află mormântul lui Abraham, iar cel din stânga duce la Betleem.

XXXVI

Aspectul oraşului Betleem. — Puţin Istoric. — Puţul lui David. — Biserica Naşterii Domnului. — Imprejurimile oraşului.

După câteva minute de drum, încep primele case ale oraşului. Strada, strânsă între două şiruri de locuinţe, e atât de strâmtă încât trăsura noastră cu greu poate să o străbată. Dela un

este foarte abundent în partea locului. Sideful brut se lucrează aci cu multă îndemânare şi se întrebuintează pentru confecţionarea măţaniilor, crucilor, cruciuliţelor şi altor obiecte pioase.

Betleem

loc părăsim trăsura prăerind să urmăm drumul pe jos. Strada e plină de mici ateliere în cari sunt ocupate fetele şi femeile din localitate. In aceste ateliere se lucrează sideful care, adus de pe ţărmul Mărei Moarte,

Toate lucrurile de soiul acesta cari se desfac in cantităţi considerabile la pelerinî în magazinele din Ierusalim, sunt fabricate în Betleem. Vizităm mai multe din aceste ateliere unde suntem primiţi cu marî onoruri.

Pretutindenî domnește o activitate care face plăcere și arată o stare de prosperitate a acestei industrii. Lucrătoarele se întrec în a ne arăta producțiunilor lor manuale cari, într'adevăr, sunt admirabile. Sideful, lucrat în boabe de toate mărimea, unele rotunde altele tăiate ca diamantul și briliantul, strălucește în mâinile lor ca niște pietre scumpe.

La o cotitură a drumului, se vede *Puțul lui David*.

În timpul unuia din războaiele sale cu filistenii, David se afla în peștera Adullam. Filistenii erau în Betleem. La un moment dat, David și-a exprimat dorința de a bea apă din fântâna deia Betleem.

— Cine îmi va da de băut apă din fântâna din Betleem? zise el.

Atunci, trei viteji străbătură rândurile dușmanilor, ajunseră la Betleem, scoaseră apă din fântână și o duseră lui David. Dar regele nu voi să o bea și o turnă lui Iehova zicând: Departe de mine, Iehova, să fac aceasta; au bea-voi sângele bărbaților ce s'au dus cu viața în mână? Și el nu voi să bea.

Aceasta este legenda biblică a puțului lui David. În apropierea acestui puț s'a descoperit o necropolă cu inscripții grecești și urme de mozaicuri.

Puțin mai sus, deodată drumul se lărgeste deschizându-se într'o piață vastă, înconjurată de un bloc enorm de construcții de zid cu aspectul unei fortărețe. Aci este celebra Basilică construită în veacul X de Constantin-cel-Mare și de Sf. Elena, deasupra grotei unde s'a născut Christos, precum și mănăstirile și bisericile aparținând diferitelor rituri.

Piața aceasta e plină de lume. Imbulzeala însă este enormă în noaptea de Crăciun.

E nostim portul femeilor despre cari am vorbit într'un capitol precedent. Creștinii de aci trăiesc acum în cea mai deplină armonie. Incruscirea între tinerii de diferite rituri creștine e ceva obicinuit. Femeia primește totdeauna religia bărbatului. Femeile din Betleem sunt celebre prin frumusețea lor. Au tenul alb și ochii visători și e multă grație în mișcările lor.

*

Betleemul sau, în limba ebraică Beit Leem, țara pâineii, e unul din orașele cele mai vechi din lume.

Orașelul acesta, căruia în Vechia Scriptură i se zice și țara Judei, a văzut nașterea multor celebrități biblice.

Aci s'au născut mulți din membrii familiei regelui David,

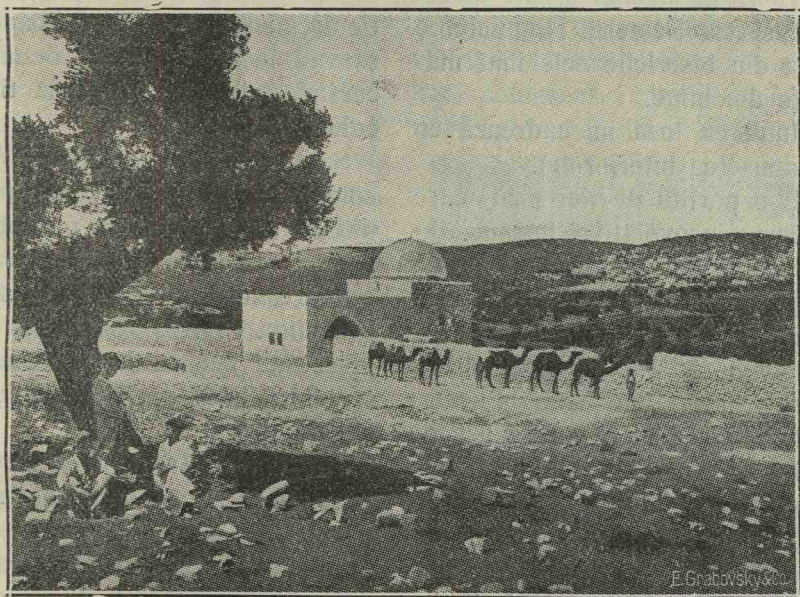
născut el însuși în Betleem cu 1087 ani înainte de Christos și încoronat ca rege, încă fiind copil, de către profetul Samuel.

Tot în Betleem s'ar fi născut și Iosif, părintele Domnului, precum și Ana, mama Sfintei Fecioare.

pură să clădească și alte așezăminte pioase în jurul basiliceii.

Asta nu înseamnă, însă, că orașul n'a avut în mai multe rânduri trista soartă a Ierusalimului, din cauza invaziilor și războaielor.

Astfel, Betleemul fu distrus

Mormântul Rachelei

Dar adevărata glorie a Betleemului și care a făcut din acest orașel un loc sfânt de pelerinaj pentru creștinătate, este nașterea între zidurile sale a Mântuitorului Iumei.

După construirea basiliceii în veacul al III-lea, orașul a început să prospereze mai ales că, încetul cu încetul creștinii înce-

de arabi la sosirea Cruciaților. Apoi a suferit nouă calamități din cauza dărieritelor horde barbare în 1244 și 1489 și din cauza deselor năvăliri ale beduinilor. Nu lipsiră nici certurile sângeroase între creștini. Orașul se liniști în 1831 când, în urma unei răscoale, creștinii alungară cu totul pe musulmani din oraș.

Din fericire, în toată învăl-mășala aceasta, Biserica Nașterii nu suferi aproape nici o stricăciune. Numai, în veacul al

17-lea turcii ridicară tot plumbul de pe acoperișul bisericii spre a-și turna gloanțe.

XXXVII

Biserica Nașterii Domnului

Biserica Nașterii Domnului e una din bisericile cele mai mărețe din lume.

Intrarea însă nu cadrează cu frumusețea interiorului.

E o porțiță de fier prin care trecem încovoiați și intrăm într'un vestibul în care, în primul moment, nu putem distinge nimic, din cauza semiobscurității ce domnește acolo. Intemeitorii bisericii sau mai bine zis urmașii lor au lăsat o porțiță așa de mică de sigur din precauțiune contra năvălitorilor și altor încălători de rele.

Intr'adevăr, porțița aceasta așa de mică e ca și când n'ar exista, căci s'ar putea, la nevoie, astupa cu câteva cărămizi.

În fața noastră se ridică acum un perete de lemn sculptat cu o inscripție în limba armeană care poartă data 1227.

Trecem printr'o a doua ușe mai mare și eșim într'o vastă sală cu colonade.

Sunt în total 58 de coloane monolite cu frumoase sculpturi atât la baza cât și la capete.

Pe arcadele cari unesc coloanele se văd încă mozaicuri pe alocuri deteriorate din cauza timpului și umezelei.

Sala aceasta cu pādurea de coloane, cu altarele ascunse prin unghiuri, inundată de o lumină plăcută ce se revarsă din șase ferestre mari, e de un efect surprinzător. E tot ce poate exista mai frumos în arta arhitectonică, atât ca concepție cât și ca execuție.

Totul se înlănțuiește și se coordonează în modul cel mai perfect.

Se crede că biserica aceasta a fost construită sub direcția unui mare arhitect anume adus din Roma din ordinul lui Constantin-cel-Mare.

Am spus în altă parte că biserica aceasta a scăpat neatinsă de toate invaziile. Simetria, uniformitatea ce domnește actualmente în clădire, denotă că nici modificări n'a prea suferit locașul acesta sfânt și a rămas așa cum a fost clădit în veacul al III-lea.

Traversând sala aceasta impunătoare, ajungem la o a doua despărțitură în care sunt practicate trei uși. Pe una din ușile acestea se vede un frumos mozaic, destul de bine conservat, reprezentând pe Toma Necredinciosul pipăind rănilor sângerânde ale lui Isus.

Intrând prin ușa din stânga ieșim, în fine, în biserica propriu zisă, formată din trei altare mari.

Altarul din mijloc care e cel mai mare aparține grecilor ca și cel din dreapta. Iar altarul din stânga aparține armenilor. Pretutindeni domnește un lux mare de candelă, icoane antice, sfeșnice de argint și alte podoabe bisericesti.

*

Dar, mai interesant în această biserică este, firește, Grota în care s'a născut Isus.

Grota e situată sub altarul principal și se intră în ea prin partea armenească. Coborând o scară de piatră de vre-o cincisprezece trepte, ajungem în grotă care are o formă lungăreață și ocupă o suprafață de vre-o 40 metri pătrați.

În momentul acesta grotă e populată de o mulțime de pelegrini, mai ales ruși, cari se închină cu smerenie îngenunchiați dealungul pereților.

Locul unde s'a născut Isus

este indicat printr'o cavitate, un fel de cuib, în formă de semicerc, acoperită cu marmură albă poleită. Pe sol se vede o stea de argint cu inscripția latinească „*Hic de Virgine Maria Jesus Christos natus est*“. Dejurimprejur ard 16 candelă de argint dintre cari 6 aparțin grecilor, 6 armenilor și 4 catolicilor. Din plafond, deasemenea, sunt atâr-nate numeroase candelă aparținând celor trei rituri creștine.

Magii ducându-se spre Betleem

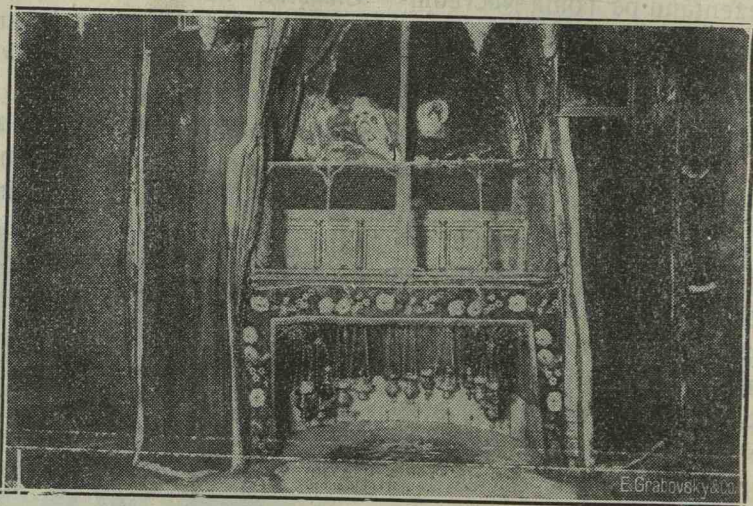
Deasupra cuibului se ridică un altar unde n'au dreptul să officieze decât armenii și grecii, aducându-și în timpul slujbei icoanele lor portative.

În față se vede un alt altar

scobit în stânca grotei. Aci sunt ieslele unde, după naștere, Pruncul fu culcat de mama sa, înfășurat în scutice. Alături e *Altarul Magilor*, care indică locul unde cei trei magi se închinară

spune că aci ar fi îngropată străbuna noastră Eva, iar o altă tradiție că... în puțul acesta ar fi căzut steaua care a călăuzit pe Magi la Betleem.

După cum am spus, Biserica

Grota Nașterii Domnului

lui Isus căzând în genunchi înaintea lui și oferindu-i daruri, aur tămâie și smirnă.

Orânduirea din interiorul Grotei se datorește cruciaților. Și de aceea, în grotă catolicii sunt mai tari ca grecii și armenii. Altarul magilor aparține exclusiv catolicilor. Și altarul acesta ca și ieslele e acoperit cu plăci fine de marmoră. Pereții Grotei sunt tapetați cu stoe scumpe anume fabricate la Paris.

Intr'un colț al Grotei se vede o groapă adâncă înconjurată cu o bordură de piatră. O tradiție

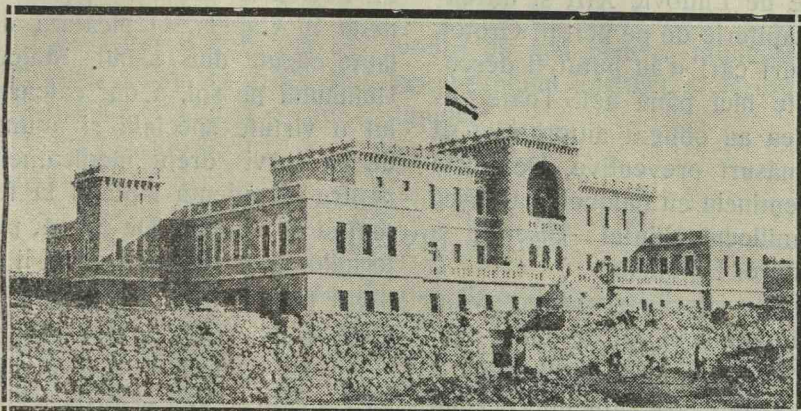
Nașterii Domnului e înconjurată de mănăstirile grecilor, armenilor și catolicilor. Mănăstirile acestea comunică cu biserica prin trei intrări separate.

Biserica măi comunică cu mănăstirea catolică Sf. Ecaterina, printr'un coridor lung, și întortochiat. În coridorul acesta sunt numeroase altare închinăte diferiților sfinți și câtorva amintiri biblice.

Astfel, întâlnim *Capela Inocenților* unde, după o tradiție, au fost masacrați din ordinul lui Erod, numeroși copii ascunși a-

colo de mamele lor. In momentul trecerei noastre, doi pelerini evrei se rugau ingenuchiați pe treptele acestui altar.

re face de gardă cu baioneta la pușcă pe hotarul dintre partea armenescă și cea grecească din biserică.

Orfelinatul german din Betleem

Apoi mai e, tot în coridor, *Capela Sf. Iosif*, unde părintele Domnului a primit porunca dela înger să ia Pruncul și să fugă în Egipt.

Ceva mai departe se vede iarăși mormântul și locuința Sî. Jerom, care a trăit în anul 420 și s'a ocupat în această subterană cu traducerea Bibliei.

În fine, o încăpere mai spațioasă e arătată drept locul unde a poposit câțva timp Sfânta Familie.

După plimbarea aceasta subterană ieșim iarăși în Biserică, unde s'a și început slujba de seară în partea armeană.

De astă-dată îmi atrage atenția prezența unui soldat turc ca-

Când serviciul militar nu se întinsese în Turcia și asupra creștinilor, paza se făcea, firește, de un soldat musulman. Acum însă se delegea un soldat creștin, adică grec sau armean.

Rostul acestei sentinele e să oprească vre-o eventuală încăierare între clericii greci, armeni și catolici.

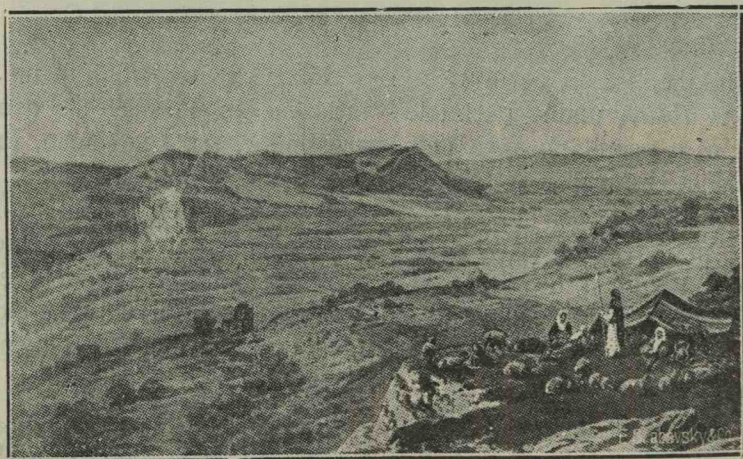
Pe vremuri, conflictele de soiul acesta erau foarte frecvente în Biserică și se iscau ori de câte ori una dintre părți încălca drepturile celorlalte, în ce privește așezarea unui covor, atârănarea unei candelă, măturarea unei scări, aprinderea unei lumânări, dislocarea unei icoane, sau alte incidente de soiul acest-

ta. Unele din aceste conflicte au fost chiar sângeroase. În 1873 grecii au devastat Grotă, ridicând sfeșnicile de argint dăruite de Ludovic XIII și întreaga tapițerie de pe pereții Grotăi, lucruri cari n'au putut fi descoperite nici până azi. Toate acestea au obligat autoritățile să ia măsuri preventive. De acolo și sentinela cu baioneta la pușcă în mijlocul Sfintei Biserici a Nașterii Domnului.

Toate riturile se întrec să ai-bă în Betleem cât de multe așezăminte religioase, culturale și de caritate. Așezământul cel mai

sumedenie de localități demne de vizitat cum e *Grotă Lapteului* sau *a Femeilor*, unde s'ar fi ascuns din fața prigonitorilor ei Sf. Fecioară. Grotă e transformată în Capelă. O picătură de lapte căzută din sânul Maicei Domnului pe sol, a dat calcarului o virtute specială și anume de a servi drept medicament pentru abundența lapteului la femei și la animale. De aceea, pelerinilor cari vizitează grotă li se oferă niște pateuri preparate cu o doză de calcar pulverizat.

Tot prin împrejurimi e și *Casa Sf. Iosif* unde Părintele Dom-

Câmpul Păstorilor

imposant este Orfelinatul german. E inutil să spunem că nici calculele politice nu sunt străine în înființarea diferitelor așezăminte europenești.

În jurul Betleemului sunt o

nului trăia ca flăcău. Când, însă, s'a întors acasă cu Sf. Fecioară, n'a mai fost primit de proprietar și atunci a fost nevoit să-și caute un adăpost în grotă.

În cursul acestei plimbări în împrejurimile imediate ale Betleemului, trecem și prin *Câmpul păstorilor* situat în mijlocul unui admirabil peisagiu. Aci erau strânși ciobanii când au fost anunțați de înger despre Nașterea lui Isus. Acum, în grota din câmpul acesta se află și o capelă cu urme de mozaicuri.

Mai sunt și alte localități de o importanță secundară în jurul orașului. Sunt interesante însă de văzut *Vascurile lui Solomon*, situate la o distanță de 15 kilometri de Betleem, mari rezervoare de apă pentru alimentarea vechiului apeduct al Ierusalimului.

XXXVIII

Spre Ierichon, Iordan și Marea Moartă

Să mergi la Ierusalim și să nu vizitezi Iordanul și Marea Moartă ar fi inadmisibil, nu numai pentru că ambele ape au strânse legături cu Biblia, dar încă din cauză că drumul, de și lung și anevoios, prezintă un mare interes.

Plecăm dis de dimineață din Ierusalim spre a putea lua dejunul la Ierichon.

Drumul trece pe coasta Muntelui Măslinilor prin apropierea grădinei Getsemani. Astfel încât cu ocazia acestei excursii ne putem din nou bucura de incomparabilele priveliști ce se desfășoară la poalele celebrului munte.

Ajungem pe un punct al muntelui care poartă denumirea de Betfaghe. Se știe din Evanghelie că Isus, în ziua intrării sale triumfale în Ierusalim, ajungând la Betfaghe, a trimis pe doi din

ucenicii săi în satul din apropiere să aducă asina și mânzul. Satul acela e Bitania prin care trecem după câteva minute de drum cu trăsura. Bitania, care se află deci pe șoseaua Ierusalim-Ierichon, e o îngrămădire de vre-o câteva zeci de colibe sărăcăcioase locuite numai de arabi.

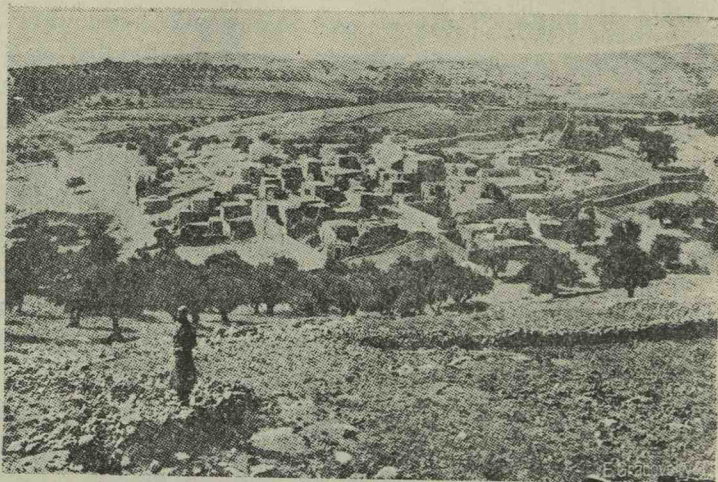
Dar Bitania e cunoscută nu numai prin faptul că de acolo a fost adus asina pe care Isus a intrat în Ierusalim, ci și prin alte întâmplări din viața lui Isus, care se ducea foarte des în aceea localitate.

Astfel, aci, în Betania, Isus fu uns cu mir de o femeie. „Și fiind Isus în Betania, în Casa lui Simon Leprosul, veni la dânsul o femeie având un alabastru cu mir foarte prețios și turnă pe capul lui când ședea la masă“.

Tot în Betania, Isus a săvârșit minunea învierii lui Lazăr, fratele Martei și Mariei. Lazăr era îngropat de patru zile într'o peșteră astupată cu o piatră când Isus îi strigă cu glas tare: Lazăre, vino afară! Și mortul eși având mâinele și picioarele legate cu fâșii de pânză.

ruine despre cari nu spune că ar fi ale casei unde locuiau Maria și Marta.

După ce transversăm Bitania, ajungem în dreptul unei capele grecești, clădită de episcopul grec Spiridon acum câteva decenii. În această capelă se află o stâncă cu suprafața plană care

Bitania

Mormântul lui Lazăr există și acum în apropierea unei geamii. E o peșteră întunecoasă și lipsită de aer în care se poate intra coborând o scară cu vreo 20 de trepte. În fund vine mai întâi un fel de anticameră apoi o a doua încăpere care ar fi însuși mormântul.

Ghidul nostru ne mai arată prin apropiere ruinele unui turn care ar fi rămășițele casei lui Simon Leprosul, precum și alte

indică locul unde Marta întâmpină pe Isus după moartea fratelui său Lazăr și-î zise: „Doamne, dacă ai fi fost aici, n'ar di murit fratele meu“.

Mai departe, ajungem în dreptul unei fântâni unde se crede că ar fi poposit Apostolii și care, din această pricină, poartă denumirea de „Fântâna Apostolilor“.

Drumul e extrem de accidentat. Șoseaua, în general rău în-

treținută, e mărginită pe alocuri de prăpăstii. Un pas greșit al calilor ar face să ne prăvălim cu vehicul cu tot în abis. Uneori ne pierdeam prin adâncimile văilor, alte ori urcăm dealurile din culmea cărora observăm drumul șerpuitor ce merge pe coastele altor înălțimi și în fundul al-

După vre-o două ore de drum, ne oprim în fața hanului Bunului Samaritan unde ni se servește cafea. Hanul e plin de mutre suspecte. Atât hangiul cât și slugile poartă iatagane la brâu de یرica beduinilor.

Un băiețuș de vreo paisprezece ani ne duce să vizităm un fel

Hanul Bunului Samaritan

tor văi ce nu se mai isprăvesc și par a se întinde la infinit. Drumul e pustiu. Din când în când întâlnim câte un beduin care rățăcește prin aceste locuri deșerte, cu carabina în spinare, aruncând priviri piezișe călătorilor. La intervale mari, drumul se animează o clipă prin trecerea unei diligențe plină de pelerini ruși, cari vin dinspre Iordan. Apoi, iarăși, ne învăluie tăcerea ce parcă se înalță majestos din munții și abisurile ce ne înconjoară.

de magazie unde are de vânzare diferite arme vechi, ruginite și alte obiecte de strânsură. Băiețușul poartă și el la brâu un iatagan foarte ascuțit și cu vârful indoit.

Ajungem pe o înălțime de unde se vede în zare Marea Moartă sub aspectul unei یرășii albăstrii.

De pe această înălțime, pe partea stângă a drumului, pierdută într'o vale îngustă și stâncoasă, se vede mânăstirea grecească „Sf. Gheorghe“. Con-

templând de departe mănăstirea aceasta te întrebă cum a fost cu puțină construirea acestei clădiri care are mai mult aspectul unui tablou atârnat de un perete, reprezentând un fel de cuib de vulturi lipit de stâncă. Drumul ce duce la mănăstire e un mister. De sigur că trebuie să fie ascuns prin boschetele de plante spinoase, mormanele de piatră și adâncimele săpate de torenți puternici, cari umple valea.

Mănăstirea aceasta, ascunsă în mijlocul naturei sălbatice și pustii, pare ceva mort. Nu se distinge de departe nici un suflu de viață.

Și cu toate acestea, în zidurile acestea locuiește un număr de călugări închiși acolo ca într'o cetate. Beduinilor nici prin gând nu le-ar trece să devasteze mănăstirea care e inexpugnabilă ca un fort din timpurile vechi.

Tot în această vale se află numeroase văgăune unde locuiesc mai mulți ermiți. Se zice că numărul ermiților era pe vremuri considerabil în aceste regiuni. Acum, însă, n'au mai rămas de cât câțiva.

Ce n'aș fi dat ca să pot vedea pe unul măcar din acești filosofi cari, ocolind pe semenii lor, preferă să-și petreacă zilele într'o văgăună, neschimbând ani de-a rândul nici o vorbă cu nimeni,

îhrănindu-se cu fructe sălbatice și cu ierburi, în tihna cea mai desăvârșită, fără dorinți, fără ambiții, desprețuind și gloria și aurul și amorul, în așteptarea morții, o altă viață viitoare, atât de asemănătoare cu viața lor de acum.

Cu cât ne apropiem de oraș cu atât încep a se ivi cerșetorii, cari, ieșind din văgăuni, te asurzesc cu vaietele și milogirile lor și nu se depărtează, sîdînd orice amenințare, până nu primesc o monedă.

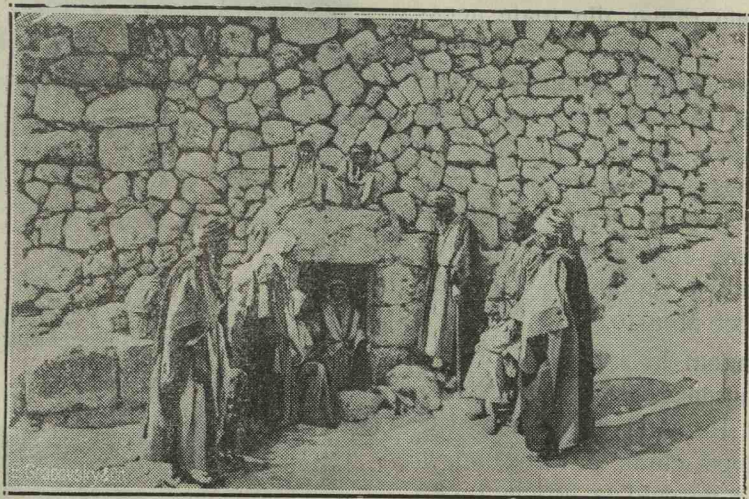
Suntem pe coasta unui deal. Drumul e aproape impracticabil. Totuși înaintăm cu chiu cu vai. La picioarele noastre se întinde o câmpie imensă pe care se văd urmele vechiului Ierichon de pe vremea lui Isus. Ierichonul despre care se vorbește în Vechiul Testament se afla pe niște coline din apropiere unde se vede și acum „Fântâna lui Eliseu“. Săpăturile făcute aci în anii din urmă, au adus la iveală două șiruri de ziduri de împrejmuire și urmele unor construcții străni.

Aceasta este cetatea pe care a cucerit-o Iosua dela Cananei, ocolind zidurile și dărâmându-le în sunetul trâmbițelor. Toți locuitorii au fost masacrați afară de Rahab. Cetatea fu arsă cu tot ce era într'ânsa. Cuceritorii luară numai aurul și argintul și vasele de aramă și de fier și le

puseră în tesaurul casei lui Iehova. Iosua blestemă în același timp pe acela care ar mai zidi cetatea Ierichonului.

Ierichonul din timpul românilor era clădit în regiunea cea mai fertilă și mai plăcută a Palestinei, și era celebră prin grădi-

ni. În Ierichon a petrecut Isus o noapte în casa vameșului Zacheu în prețiuă ultimei sale călătorii la Ierusalim. Pe când Isus trecea prin oraș, Zacheu căuta să-l vadă, dar nu putea de gloată fiind mic de statură. Atunci, alergând înainte, se urcă pe un și-

Mormântul lui Lazăr

nele-i încântătoare. Antoniu oferi Ierichonul Cleopatrei care, la rândul ei, îl vându lui Erod. Acesta transformă orașul în reședință de iarnă și-l înfrumuseță construind o arenă pentru curse de cai, un amfiteatru și un turn. Tot aci, Erod, căzând grav bolnav și simțindu-și sfârșitul, întemniță pe toți notabilii cu ordinul de a fi uciși după ce el, regele, își va închide ochii, pentru ca astfel, moartea lui să fie o zi de doliu general.

comor. Isus, ajungând în dreptul sicomorului, văzu pe Zacheu și-i zise: Zacheu dă-te jos căci azi trăbuie să rămân în casa ta. De altfel, tot prin apropiere se află peștera unde Isus a postit patruzeci de zile și patruzeci de nopți, peștere transformată acum în capelă.

Ierichonul, distrus în anul 70 în timpul asediului Ierusalimului, a fost reclădit de Adrian devenind un centru al religiei creștine. Mulți din episcopii Ie-

richionului au luat parte la conciliile bisericești din Nicia, Constantinopol și Lidda. Justinian zidi aci o biserică a „Maicei Domnului“ și un ospiciu pentru pelerini.

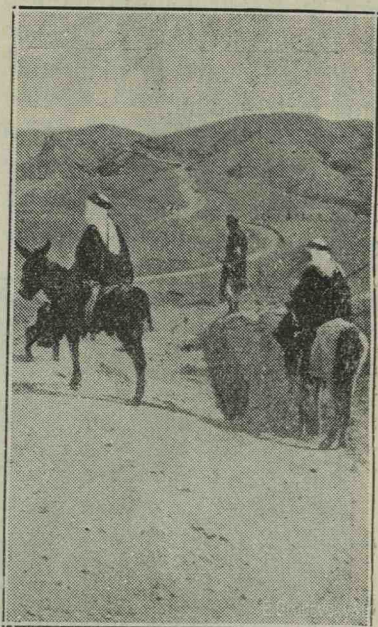
Dar, în urma invaziilor și năvălirilor barbare de mai târziu, nimic n'a rămas din toate acestea.

Ierichonul cel nou, clădit de cruciați, s'a redus și el la o îngrămădire de câteva colibe sărăcicioase, locuite de vre-o 2—300 beduini și câteva oteluri moderne, clădite în anii din urmă pentru vizitatorii Iordanului și Mărei Moarte.

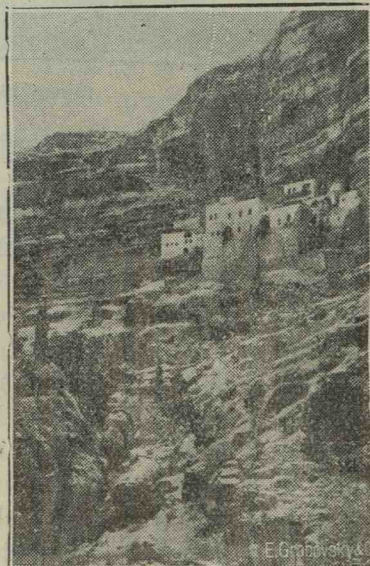
Ajungem în sat pe la orele 1 după amiază, pe o căldură tropicală. Pe cât e de plăcută și de răcoasă clima la Ierusalim, cu atât e de cald la Ierichon, care se află, ce-i drept, la o adâncime de 250 metri sub nivelul Mediteranei.

Tragem la otelul „Belle-Vue“ care nu lasă nimic de dorit. Otelul, pe lângă că e foarte curat și comod, e înconjurat de vaste grădini pline de pasări cântătoare.

Sezonul fiind înaintat, vasta sală a restaurantului e goală. Afară de noi, mai ocupă o masă un pictor italian cu soția sa. Alt nimeni. Mâncărurile și vinurile sunt deasemenea foarte alese. Te miri găsind în plin pustiu, în

Drumul Ierichonului

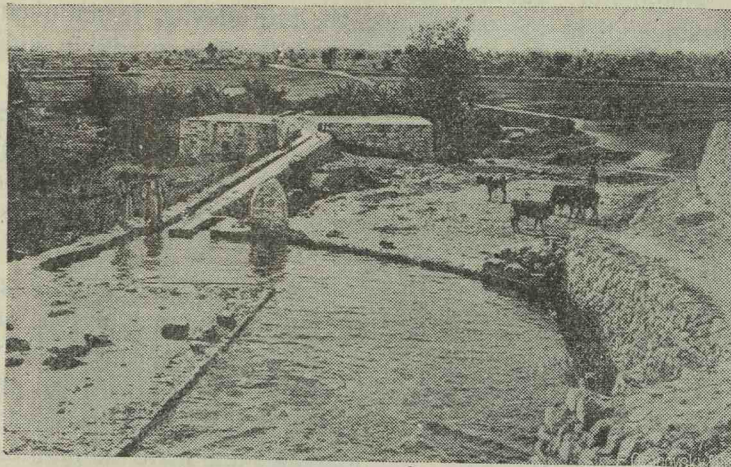

Mănăstirea Sf. Gheorghe

mijlocul unui sat miserabil de beduini un colț cu totul europeanesc.

Antreprenorul e un arab creștin, foarte manierat care face tot posibilul spre a mulțumi pe clienții săi.

ciul rusesc clădit anume pentru găzduirea peierinilor ruși. Ghidul nostru ne atrage luarea aminte asupra ruinelor unui turn, clădit probabil de cruciați spre a se ține piept atacurilor beduinilor. Aci se zice că ar fi fost casa

Fântâna lui Eliseu

După masă luăm cafeaua în grădină stând de vorbă cu antreprenorul care îndrugă câteva vorbe franțuzești și ne dă diferite explicații asupra localității.

Apoi, ne pregătim spre a ne urma drumul spre Iordan și Marea Moartă. Bunul otelier ne împrumută o pușcă fie spre a vâna ceva pe drum îie spre a ne apăra la nevoie în potriua vre-unui beduin care s'ar apropia de noi cu gânduri rele.

Înaintând pe o cărare adumbrită de arbori, luăm drumul spre Iordan, trecând pe la ospi-

lui Zacheu. În al 4-lea veac există încă sicomorul pe care se suise vameșul spre a vedea pe Isus trecând.

Ajungem într'o câmpie deschisă, necultivată, accidentată pe alocuri și acoperită de mărarăcini.

Frăsura noastră înaintează pe o cărare țărnută de acești mărarăcini și arbuști spinoși. Pe aci, cea mai răspândită plantă este „*Ziziphus Spina Christi*“, care produce niște fructe foarte gustoase.

Din ramurile acestei plante a

fost împletită coroana de spini a lui Isus.

Tot din ramurile acestei plante țărani arabi din împrejurimi își fac împrejuriri inexpugnabile în jurul locuințelor lor.

În regiunea aceasta mai crește în abundență *Zakkum-ul*, care produce niște fructe asemănătoare cu măslina.

Din *Zakkum* arabii extrag un fel de ulei, pe care îl vând mai ales pelerinilor.

Drumul e absolut pustiu. Cu cât înaintăm cu atât se înmulțesc paserile de toate speciile cari zboară vesele în stoluri deasupra capetelor noastre.

În fine, după un drum de mai bine de o oră, ajungem la țărnul solitar al fluviului Sfânt, Iordanul.

După tradiție, suntem chiar în punctul unde Isus a fost botezat de Sf. Ion. Aceasta se constată și din urmele unor biserici ridicate pe aci în primii ani ai creștinătății.

În secolul al IV-lea se vedea încă înfiptă în apă o cruce mare de piatră care indica locul unde Isus a primit botezul.

Pe vremuri, țărnul Iordanului în acest punct era acoperit cu marmoră.

Numărul pelerinilor cari veneau să se scalde în Iordan era enorm. Pelerinii veneau cu miile și se instalau în corturi pe toată

întinderea văcii. Numeroși ermiți locuiau tot anul în vecinătățile fluviului sfânt.

Din toată splendoarea din trecut n'au mai rămas acum de cât podoabele firei cari fac din acest colț un paradis pierdut în plin pustiu.

Și, într'adevăr, Iordanul curge prin mijlocul unui dublu zid de salcâmi pletoși, de plop, de trestii și alte plante exotice, stufoase, cu frunze largi, catifelate și fructe galbene și roșii cari sclipesc în frunzișul des și verde.

Foșnetul frunzelor se îngână cu murmurul apei și cu ciripirile paserilor cari parcă își vorbesc de la un țărnm la celalt. Paseri uriașe trec prin văzduh majestos ca niște stăpânitori ai acestui cer limpede, imens și neîntrerupt de nici o operă omenească.

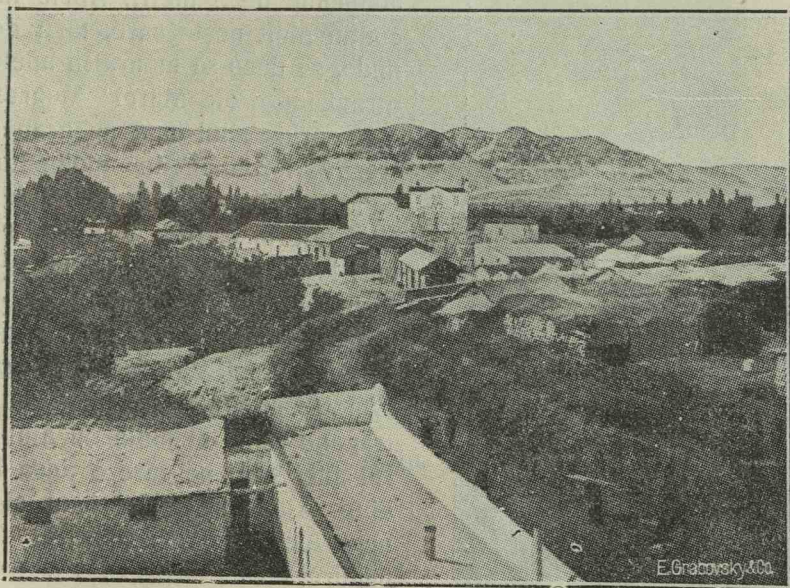
Aci totul crește în voie. Natura, lăsată în deplină libertate, a împodobit din belșug cu mâna-i de artist țărmurile acestea părăsite. În decorul acesta sălbatec e ceva tainic, o frumusețe covârșitoare. Peste tot locul ai zice că domnesc parfumurile și podoabele unei serbări sfârșite.

Pe țărnm e legată o barcă cu care facem o excursie în susul râului. Cu cât înaintăm, cu atât aspectul țărmurilor devine mai

sălbatec, mai frumos. Tufişurile sunt mai dese și umbrele mai sombre. Pe alocuri, apele curg murmurând între ziduri înalte de stâncă. Barca noastră abia mai poate să lupte cu repeziciunea curentului. Trag un foc de pușcă ochind o pasere uriașe

La întoarcere vedem niște pe-
lerini ruși cari, îmbrăcați în că-
măși albe, se aruncau de prin tu-
fișuri în apă ca niște broaște.

Iordanul isvorește din munții
Hermon din Liban, dintr'o stân-
că situată la picioarele ruinelor
unui castel clădit de cruciați la

Iarichon

cocoțată în vârful unui pom. În
tăcerea adâncă ce ne înconjoa-
ră pușca răsună ca un foc de
tun. Bubuitura se repetă în e-
courii puternice alarmând popu-
lația de paseri mari și mici as-
cunsă în crânguri și băgând în
ea o panică nebună. E inutil să
spun că toată alarma a fost za-
darnică, căci pasărea n'a fost a-
tinsă.

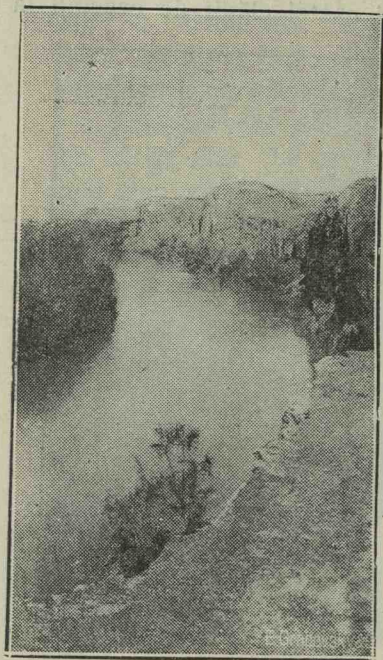
Baneas, vechea Cesaree, căreia
arabii îi dau și acum denumirea
de *Paneas* adecă orașul zeului
Pan.

Cursul lui, din pricina sinuo-
sităților e de peste 300 chilome-
tri, deși, în linie dreaptă, dru-
mul acesta n'ar fi mai lung de o
sută kilometri.

Iordanul, în drumul său, stră-
bate lacurile Hale și Tiberiada,

primește numeroși afluenți urmându-și cursul spre Marea Moartă în care se varsă.

Apa râului e sărată și turbure din cauza terenului argilos pe care îl străbate și a cursului său puternic.

Jordanul

Locul unde ne aflăm, acel al Botezului lui Isus, se numește pe arăbește *Mahadet Hadje*.

Punctul acesta e celebru și prin alte evenimente biblice. Astiel, pe aci profetul Ilie trecu Jordanul lovind apele cu mantia sa și despărțindu-le într'o parte și alta. Tot pe aci israeliții trecură râul ca pe uscat, ducând cu ei chivotul lui Iehova, conduși

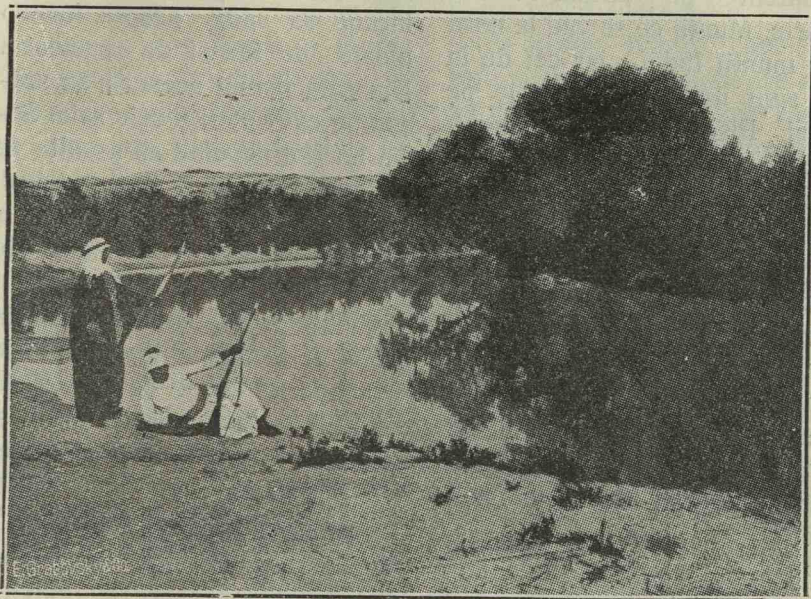
de Iosua, care porunci să se ia douăsprezece pietre din Iordan și să se formeze din ele o grămadă în amintirea trecerei minunate prin Iordan a poporului lui Israel.

În punctul acesta, Jordanul are o lățime de 5—7 metri și o adâncime de 5 metri. Apele lui conțin mult pește care, târît de unde, se duce să moară în apele otrăvicioase ale Mării Moarte.

E curios felul cum un arab a trecut Jordanul în momentul când ne aflam pe țărmul râului. Cu ajutorul câtorva scânduri pe cari le-au legat cu o sfoară și-a format o mică plută pe care și-a așezat hainele și puținul bagaj ce avea. Apoi, s'a aruncat în apă și a trecut înot pe țărmul opus, trăgând după el pluta cu ajutorul unei sfori pe care o ținea în dinți. Ajuns pe malul opus și-a luat lucrurile și a dispărut în pădure.

Dar țărmul acesta al Jordanului dobândește o deosebită animație la Bobotează. Sfințirea apei se celebrează aci cu mare solemnitate de clerul grecesc. Sute de femei și de bărbați, îmbrăcați în alb, se aruncă în apă să se boteze. Din cauza adâncimei apelor și a curentului, accidente mortale se înregistrează în toți anii. Totuși, poporul credincios se scaldă mereu înfruntând orice primejdie.

La plecare mulți din pelerini își iau în sticle din apa Iordanului spre a o duce cu ei în țările lor uneori situate la depărtări considerabile.

Mahadet Hadjle

XXXIX

Pe țărmul Mărei Moarte

Luând rămas bun dela țărmurile ospitaliere ale Iordanului, dela păsările ce înveselesc cringurile fluviului sfânt, ne îndreptăm spre Marea Moartă sau a *Sărei* cum i se zice în Biblie, sau *Marea lui Lot* cum îi zic arabi.

După ce străbatem o regiune acoperită de măcăciși și de arbuști cu frunzele pălite de sare, ieșim în pustiul Iudei și,

după un mers de vreo două ceasuri, în cursul cărora nu întâlnim absolut nici o vietate, ajungem brusc pe o plajă tot atât de pustie, scăldată de undele greoaie ale unei mări de un albastru închis ce se întinde la înfinit, în lungime, ca un fluviu uriaș.

În fața noastră, pe țărmul opus, se vede un șir de munți de

o culoare roșeatăcă cari strălucesc sub razele soarelui în declin.

Suntem pe țărmul Mărei Moarte. Munții ce se văd la nord sunt munții Iudei, iar cei de la Est sunt munții Moabi. De pe vârful Pisga al acestor munți Moise a văzut țara făgăduinței înainte de a muri.

E o lipsă totală de viață pe apă, pe uscat, ca și în depărtările în cari se pierde vederea.

În zadar caut, însă, în suflul meu, o urmă măcar de desolare sau o greutate care să mă apese, să mă întristeze. Din potrivă, mă simt cât se poate de bine pe țărmurile acestea solitare.

Poate la impresia aceasta a mea contribuie frumusețea peisagiului selbateg ce mă înconjoară și care, departe de a mă desola, mă încântă.

Totuși, aci s'a petrecut cea mai groaznică din tragedii pornită din mânia divină.

Înainte de cataclismul ceresc, valea Iordanului era regiunea cea mai fertilă a Palestinei. Viața, aci, era atât de plăcută în cât Lot, părăsind pe Abraham, s'a instalat cu soția sa și cu cele două fiice ale sale în Sodoma, una din cele cinci orașe înfloritoare ale Văii Iordanului, cari își aveau regiile lor proprii.

Ce folos, însă, că locuitorii

din Sodoma și Gomora au depășit marginele prin traiul lor vițios și desfrânat și au mâniaț pe Dumnezeu care i-a pedepsit făcând să cadă asupra lor o ploaie de foc și de pucioasă. Din cataclismul acesta n'au scăpat de cât Lot și fiicele sale. Soția lui Lot nevoind să asculte de porunca îngerului, s'a uitat înapoi, spre orașul în flacări și a fost transformată în stalp de sare.

Și de atunci regiunea aceasta isbită de blestemul divin e pustie și acoperită numai de sare și de asfaltul pe care cutremurele și furtunile îl scot din fundul mării și-l împrăștie.

Iau deci legenda biblică ca bună țără a mă opri la numeroasele ipoteze spre a explica științificește fenomenele firești cari au făcut din paradisul de altădată un loc al blestemului și desnădejdei desăvârșite.

Marea Moartă, care se află cu 394 metri mai jos de nivelul Mediteranei, are o evaporație continuă și foarte puternică. Din această cauză apele ei conțin 24—26 la sută materii minerale și, mai ales, clorură de sodium sau sare de mare.

Sarea e atât de abondentă în cât, asvârlită din fundurile mării, stă pe alocuri în mormane pe țărmuri. Se zice că până acum câteva decenii se vedea în-

că stâlpul de sare în care a fost transformată soția lui Lot, victima curiozității femeștii.

Apa, din cauza sărurilor ce conține, e atât de grea, în cât un om nu s'ar îneca în Marea Moartă ori câtă bunăvoință ar avea. Un ouă proaspăt rămâne pe suprafața apei aproape în întregime fără a se duce la fund.

Un om poate rămâne ceasuri întregi în apă stând întins ca pe un pat moale, citind sau privind cerul. Nu e nici o primejdie, deși adâncimea Mărei Moarte variază între 3—400 metri.

Trebuie, însă, mare băgare de seamă ca nu cumva apa să atingă ochii sau chiar buzele căci arde ca focul. De asemenea, vai de acela căruia i-ar intra în gură un pic din apa aceasta care are un gust detestabil din cauza clorurei de magnezium ce conține.

Un om care se scaldă în Marea Moartă, îndată ce iese din apă se pomenește pudrat cu sare de nu-l mai cunoști.

Mergem pe jos pe plaja acoperită cu pietriș și bucăți de bitum strălucitoare de sarea ce le acoperă, înverzindu-ne încălțămintele cu spuma sulfuroasă a undelor. În pietriș se văd amestecate cadavrele peștilor Iordanului otrăviți de apele Mărei Moarte, precum și trunchiuri de arbuști și alte schelete vegetare.

După o jumătate de oră de mers ajungem în dreptul unei barăci formată din câteva scânduri răzlețe cari se reazămă pe patru stâlpi șubrezi.

Un beduin bătrân, care trăește acolo ca un ermit, are câteva portocale de vânzare. Un coțoi uriaș, dar slab și infometat, e singurul lui tovarăș. Cotoiul dă țărcoale în jurul nostru cu miorlăituri grozave și are aerul de a voi să ne sfășie. Bietul animal, ajuns fiară sălbatecă, în acest ținut al săreii, nu s'a lăsat până n'a șterpelit din trăsura noastră o pasăre ce o împușcasem pe drum.

Incepuse să se însereze când ne întoarserăm la Ierichon spre a petrece noaptea. În drumul nostru trecem pe dinaintea mai multor colibe de beduini.

Era timpul masei și beduinii prânzeau strânși cu copii și cu femeii în cerc în jurul bucatelor puse pe o rogojină. La vederea noastră unii rânjeau alții râdeau. S'au găsit și câteva d-șoare beduine cari în timpul trecerei noastre s'au produs executând cu mult succes diferite danțuri macabre.

După masă am luat cafeaua în frumoasa grădină a otelului nostru, unde am făcut cunoștință cu autoritățile locale.

Grădina era animată și din cauza prezenței unui medic ger-

mna și a mai multor surori de caritate veniți anume din Ierusalim spre a îngriji de bolnavii din Ierihon. Medicul tocmai examina piciorul unui băiețuș arab, măi mult o plagă înfiorătoare de cât un picior.

te vizita de cât cu o permisiune specială liberată de patriarhia din Ierusalim.

Ajuns în fața mănăstirei, vizitatorul își depune certificatul într'un coș, pe care i-l întinde cu o sfoară călugărul care face de

Marea Moartă

Dimineața pornirăm înapoi la Ierusalim pe un alt drum.

Acî e locul de a spune două cuvinte și despre mănăstirea grecească Sf. Sabba situată între Marea Moartă și orașul sfânt spre Cedron.

Mănăstirea are aspectul unei fortărețe și e prevăzută cu un turn înalt construit de regina Eudochia.

Mănăstirea aceasta nu se poa-

gardă în vârful turnului.

După ce se verifică certificatul de către superiorul mănăstirei, se lasă o scară mobilă de 50 de trepte cu ajutorul căreia vizitatorul ajunge la intrarea în mănăstire situată, cum se vede, ia o înălțime considerabilă.

În această mănăstire, clădită de Sf. Sabba în secolul al V-lea, locuiau pe vremuri mii de călugări. Acum numărul lor nu-î mai

mare de 50. Sunt multe legende în jurul acestei mănăstiri. Intre altele se spune că, pe vremuri, ar fi existat aci Peștera leului în care a locuit Sf. Sabba în tovărășia unui leu uriaș cu care se înțelegea de minune.

Un cititor original

.....

În fine, a sosit și ziua când a trebuit să părăsesc această țară a trecutului după ce am vizitat mormintele sfinte, ruinele mărețe și atâtea alte umbre ale unor timpuri scurse de mult dar vecinic vii în inimile tuturor.

Mai presus de toate, însă, pășind pe drumurile și cărările pe unde a trecut și a pățimit Isus, am învățat să iubesc profund pe propovăduitorul **Păcii și Iubirei**

între oameni, între toți oamenii, copii ai acelorași părinți, decă frați, expuși la aceleași suferințe și mizerii în această lume trecătoare.

Fie în fața mormântului celui ristignit, fie rătăcind pe culmile muntelui Măslinilor și ale Calvarului, mi-am simțit adesea sufletul adânc înduișat.

De pe culmile acestea se întrezărește mai clar goliciunea

luptelor dintre oameni și zădărnica unei vieți egoiste lipsită de condiția ei esențială: **binele**.

Plimbările solitare printre ruinele și mormintele Ierusalimului îți insulă alte gânduri de cât acelea pe cari le-ai avea plimbându-te pe malurile Senei și-ți desrădăcinează din suflet, ca pe niște plante veninoase, multe lucruri șubrede, omenești, spre a sădi în locul lor principii umanitare și adevăratul înțeles al vieții.

Și m'am mai simțit adânc îndurerat dându-mi seamă mai ales aci, în Ierusalim, cât e de nesocotit pe lume preceptul cel

mai înalt al lui Isus: **Iubiți-vă unii pe alții** și cât e de întinsă încă, în ciuda sacrificiului sublim al lui Isus, domnia funestă a ambițiilor criminale, a vanității, și micimilor de suflet de tot felul.

O cruce sfințită pe mormântul lui Isus e, acum, podoaba de căpetenie a umilei mele locuințe. Crucea aceea poartă pentru mine parfumul divin al Sfântului Mormânt și-mi înprospătează în fiecare clipă impresiile adânci, simțimintele frumoase ce le-am cules ca perelin pe cărările Locurilor Sfinte.

VERIFICAT
1987

DE ACELAȘ AUTOR :

1. București - Sakkarah (note de călătorie). Lei 1.—
2. Schițe și Filme „ 1.60
3. Regina Noastră „ 1.—

